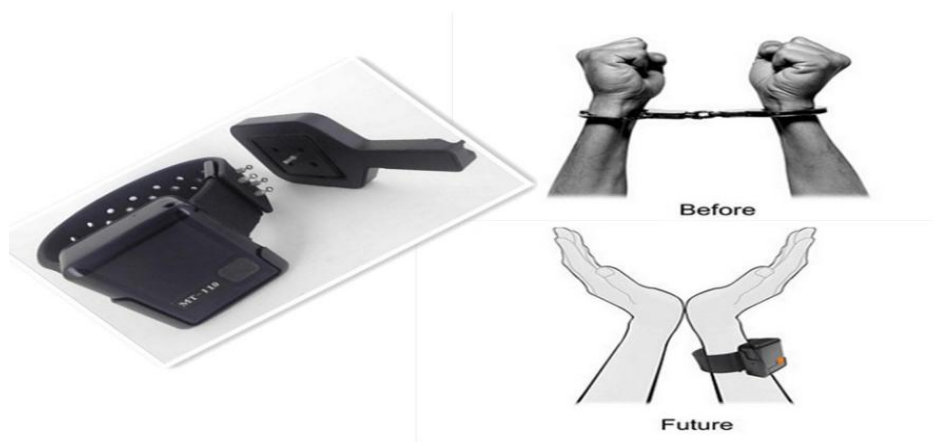


ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ



**Ηλεκτρονική Επιτήρηση: Πανάκεια του
σωφρονιστικού συστήματος;
Πτυχιακή Εργασία της
Μπελυσάκου Κωνσταντίνα, ΑΜ:2980**

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Θεμελή Όλγα

Ρέθυμνο, 2014-2015

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια της πτυχιακής μου εργασίας κα Όλγα Θεμελή τόσο για τις γνώσεις της που μου προσέφερε τόσα χρόνια στα πλαίσια των μαθημάτων της όσο και για την κατανόηση, τη συμπαράσταση και την εμπιστοσύνη που επέδειξε καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας εργασίας, αλλά και για όλα αυτά που έκανε για μένα.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου και τους φίλους μου για την υποστήριξη που μου δίνουν όλα αυτά τα χρόνια.

Τέλος, δεδομένου πως η παρούσα εργασία σηματοδοτεί το πέρας των σπουδών μου στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους καθηγητές μου για την πληθώρα γνώσεων και εμπειριών που αποκόμισα κατά τη διάρκεια της φοίτησης μου.

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	2
Περίληψη	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ	7
2. ΦΥΛΑΚΗ.....	11
2.1 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ: ΕΙΔΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ.....	11
2.1.1 ΥΠΟΔΙΚΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ	15
2.1.2 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΕΣ	16
2.2 ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ.....	19
2.2.1 ΙΔΡΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ	27
2.3 Η ΥΠΟΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ.....	32
2.3.1 ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΟΥΣΙΩΝ	33
2.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΤΟΥΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ	37
2.4 ΜΕΤΑΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	39
3. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΙΝΕΣ	42
3.1 ΑΙΤΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΠΟΙΝΩΝ	42
3.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΠΟΙΝΩΝ.....	44
4. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	50
4.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	51
4.2 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ	53
4.2 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ	59
5. ΟΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ	61
5.1 ΑΠΟΣΥΜΦΟΡΗΣΗ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	62
5.2 ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΕΚΤΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	63
5.2.1 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΙΤΗΡΟΥΜΕΝΟΙ (ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΠΑΙΔΙΑ-ΦΙΛΟΙ).....	65
5.2.2 ΕΠΙΠΤΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ	70
5.3 ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΤΗΡΟΥΜΕΝΩΝ.....	73
6. ΟΙ ΕΠΙΚΡΙΤΕΣ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ	75
6.1 ΗΘΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ.....	75
6.1.1 ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	76

6.1.2 ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ	80
6.1.3 Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	80
6.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	83
6.2.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ	84
6.3 Ο ΦΟΒΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	84
7. ΥΠΟΤΡΟΠΗ- ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ.....	86
7.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΤΡΟΠΗΣ.....	86
7.2 Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ	88
7.3 ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	92
8. Η ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ.....	94
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	98
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	103

Περίληψη

Οι ψυχολογικές επιπτώσεις του εγκλεισμού, η υποकुουλτούρα της φυλακής, οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης, και κυρίως η υπερπλήρωση των φυλακών, υπεισέρχονται στη διαδικασία προσαρμογής του κρατούμενου στο άγνωστο περιβάλλον της φυλακής και αποτελούν τη δαμόκλειο σπάθη για την επανένταξη του τόσο στη φυλακή και κατ' επέκταση στην κοινότητα. Συνεπώς, η αναεύρεση νέων εναλλακτικών ποινών που θα λειτουργήσουν ως υποκατάστατα της ποινής φυλάκισης και αφενός θα βελτιώσουν το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, αφετέρου θα συμβάλλουν στην αποσυμφόρηση των φυλακών και θα αντισταθμίσουν τα δυσάρεστα απότοκα της φυλάκισης, αποτελεί μια αναγκαιότητα που επιβάλλεται από τις επικρατούσες συνθήκες. Στην παρούσα μελέτη, αρχικά παρατίθενται οι στόχοι που υλοποιούνται μέσω της επιβολής μιας ποινής. Σ' ένα δεύτερο επίπεδο, διατυπώνεται ο ορισμός των εναλλακτικών ποινών, καθώς το περιεχόμενό τους. Στη συνέχεια, εξετάζονται τα αίτια προσθήκης των εναλλακτικών μέτρων αυτών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, καθώς και η αποτελεσματικότητάς τους. Ιδιαίτερη, όμως, έμφαση δίνεται στο θεσμό της ηλεκτρονικής επιτήρησης που έχει κεντρίσει τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον των εμπλεκόμενων φορέων. Κατά την ανάλυση αυτού του θεσμού, εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζεται, ο εξοπλισμός που χρησιμοποιείται, αλλά και τα επιχειρήματα που διατυπώνονται τόσο για την άρση της όσο και για την εξάπλωση της. Σε τελευταίο επίπεδο εξετάζεται ο θεσμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης στην ελληνική πραγματικότητα. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι πως η ηλεκτρονική επιτήρηση αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο, αλλά η εφαρμογή του θα πρέπει να γίνεται λαμβάνοντας υπόψη τα μειονεκτήματα της ηλεκτρονικής επιτήρησης.

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ: ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ, ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΙΝΕΣ, ΥΠΕΡΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΦΥΛΑΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σημερινή εποχή είναι αντιμέτωπη με ένα καινούριο πρόβλημα, το οποίο σχετίζεται με τη διόγκωση του πληθυσμού των κρατουμένων στις φυλακές. Σε μια προσπάθεια αποσυμφόρησης των φυλακών, πολλές χώρες έχουν προβεί στην εισαγωγή εναλλακτικών μέτρων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Ως εναλλακτικές ποινές ορίζονται εκείνες οι ποινές που τάσσονται στο μέσο ενός συνεχούς μεταξύ της φυλάκισης και της παραδοσιακής επιτήρησης και λειτουργούν ως υποκατάστατα της φυλάκισης. Επιπρόσθετα, τα εναλλακτικά αυτά μέτρα χαρακτηρίζονται από έναν ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα, αφού δεν επιφέρουν δυσάρεστες επιπτώσεις στη ζωή του αδικοπραγούντα, όπως επισυμβαίνει στην περίπτωση της φυλάκισης. Αντιθέτως, επικεντρώνονται περισσότερο σ' αυτόν και συμβάλλουν στην αναμόρφωση του χαρακτήρα του.

Άλλο ένα πλεονέκτημα των εναλλακτικών ποινών συνίσταται στην οικονομική παράμετρο. Οι εναλλακτικοί τρόποι έκτισης ποινής είναι λιγότερο δαπανηροί συγκριτικά με τις ποινές κατά της ελευθερίας με αποτέλεσμα το εκάστοτε κράτος να εξοικονομούνται μεγάλα χρηματικά ποσά. Μία εξ αυτών των εναλλακτικών ποινών είναι ο καινούριος θεσμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης.

Στην παρούσα, λοιπόν, μελέτη, μέσα από την ανασκόπηση αρκετών ερευνών, πραγματοποιείται εξέταση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι φυλακές, αποσαφήνιση της έννοιας του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης, καθώς και του περιεχομένου της, ενώ διερευνώνται τα επιχειρήματα που τάσσονται υπέρ της χρήσης της, αλλά και της άρσης της. Τέλος, εξετάζεται κατά πόσο ο θεσμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης μπορεί να πετύχει στο ελληνικό σύστημα. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διεξοδική ανάλυση και περιγραφή της ηλεκτρονικής επιτήρησης τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο.

1. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται ως προτεραιότητα των επίσημων φορέων πρόληψης και καταστολής η ανάγκη για εξεύρεση νέων ποινών, οι οποίες θα λειτουργήσουν ως υποκατάστατα ή θα αντικαταστήσουν τη στερητική της ελευθερίας ποινή με σκοπό την αναμόρφωση του σωφρονιστικού συστήματος (Junger-Tas, 1994), το οποίο συνιστά έναν ειδικό μηχανισμό της ποινικής δικαιοσύνης (Αλεξιάδη, 1997). Απότοκο αυτού είναι η εισαγωγή νέων μορφών έκτισης ποινής, γνωστές και ως εναλλακτικές ή ενδιάμεσες ποινές (Tonry&Lynch, 1996). Ωστόσο, για τη διαμόρφωση μίας τεκμηριωμένης άποψης για τις εναλλακτικές μορφές έκτισης ποινής, καθώς και των παραμέτρων τους, καθίσταται αναγκαία η εξέταση των σκοπών που εξυπηρετεί η επιβολή μιας ποινής. Δεν θα πρέπει να παραληφθεί η παρατήρηση πως η αποκρυστάλλωση της άποψης για το σκοπό της ποινής διήλθε από πολλά στάδια μέχρι να αποκτήσει τη τωρινή εννοιολογική της υπόσταση.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Ιταλό ποινικόλογο Beccaria (1995) (όπως αναφέρεται στο Ferrajoli, 2014) η επιβολή μιας ποινής αποβλέπει, αφενός στο σωφρονισμό αυτού που προέβη στην τέλεση του εγκλήματος, αφετέρου στον παραδειγματισμό των υπολοίπων. Η άποψη αυτή του Beccaria αποτέλεσε το εναρκτήριο λάκτισμα για την ανεύρεση της σκοπιμότητας της ποινής με αποτέλεσμα να διατυπωθούν πολλές θεωρίες αναφορικά με τις λειτουργίες και τους σκοπούς που επιτελούν οι ποινές. Η πραγματοποίηση διεξοδικής ανάλυσης των θεωριών αυτών οδήγησε στην διαπίστωση πως η ποινή είναι βασισμένη στις αρχές της ανταπόδοσης (retribution), αποτροπής (deterrence), περιορισμού (incapacitation), επανένταξης του δράστη (rehabilitation) και/ ή επανόρθωσης (restoration) (Miethe&Lu, 2005).

Κατά την αρχή της ανταπόδοσης, η επιβολή της ποινής αποβλέπει στην τιμωρία του δράστη επειδή δε συμμορφώθηκε με τους κανόνες της κοινωνίας (Miethe&Lu, 2005). Ο δράστης, λοιπόν, θεωρείται υπόλογος των πράξεων του και κατά συνέπεια, θα πρέπει να υποστεί τις συνέπειες των πράξεων αυτών και να τιμωρηθεί (Junger-Tas, 1994). Μέσω της τιμωρίας του δράστη, επέρχεται η μετάνοια και η εξιλέωσή του (Ζαραφώνιτου, 2011). Ο ανταποδοτικός χαρακτήρας της ποινής φαίνεται να παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με τη φράση «οφθαλμός αντί οφθαλμού» (Miethe&Lu, 2005. Ζαραφώνιτου, 2011).

Άλλος ένας βασικός στόχος της ποινής έγκειται στην αποτροπή ή πρόληψη (deterrence) (Miethe&Lu, 2005. Ζαραφώνιτου, 2011). Ο προληπτικός ή αποτρεπτικός χαρακτήρας της ποινής διακρίνεται στον ειδικό και γενικό. Σύμφωνα με την ειδική πρόληψη, η επιβολή της ποινής αποσκοπεί στην αποτροπή του δράστη από τη διάπραξη νέων κακουργηματικών πράξεων. Από την άλλη πλευρά, ο γενικός αποτρεπτικός χαρακτήρας της ποινής συνδέεται με τον παραδειγματισμό των υπόλοιπων έννομων ατόμων ώστε να αποφευχθεί η εμπλοκή τους σε παρόμοιες εγκληματικές δραστηριότητες (Miethe&Lu, 2005. Στεφάνου, 2006).

Αποτελεί, όμως, επιτακτική ανάγκη να σημειωθεί ότι με την πάροδο του χρόνου εγκαταλείφθηκε η άποψη αναφορικά με τον αποτρεπτικό και ανταποδοτικό χαρακτήρα της ποινής, γεγονός που οδήγησε στη διαμόρφωση μίας νέας θεωρητικής κατεύθυνσης, που είναι γνωστή ως «δίκαιη ανταπόδοση» (justdessert) (Ζαραφώνιτου, 2011). Η αρχή αυτή προέρχεται από το συγκερασμό των προηγούμενων αρχών και σύμφωνα με αυτήν την αρχή, πλέον απώτερος σκοπός της ποινής συνίσταται στην ανταπόδοση, αλλά και στην πρόληψη, ειδική και γενική. Κύριος υποστηρικτής αυτής της αρχής ήταν ο vonHirsh. Ο ίδιος και οι συνεργάτες του (1976) (όπως αναφέρεται στο Junger-Tas, 1994) προέβησαν στην περιγραφή των ιδιοτήτων της ποινής. Υποστήριξαν πως το περιεχόμενο της ποινής είναι ένα σύμφυρμα εννοιών. Κεντρική θέση στη θεωρία αυτή κατέχει η έννοια που σχετίζεται με την

ανταπόδοση- εκδίκηση (justdesert), με βάση την οποία ο δράστης λαμβάνει την ποινή για την επίδειξη εγκληματικής δραστηριότητας. Άλλη μια βασική έννοια που περιλαμβάνει η θεωρία αυτή είναι αυτή της αναλογικότητας (proportionality), σύμφωνα με την οποία το ύψος της ποινής συνάδει με τη σοβαρότητα της αξιόποινης πράξης. Τέλος, η έννοια της ισότητας (equality) παραπέμπει στο γεγονός ότι σε παρόμοιες αξιόποινες πράξεις, η ποινή που επιβάλλεται είναι παρόμοια.

Η επιβολή, όμως, της ποινής αποσκοπεί και στον περιορισμό (incapacitation) του παραβάτη σ' ένα μέρος με σκοπό τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της κοινότητας (Αλεξιάδη, 1997. Στεφάνου, 2006). Ο εξοστρακισμός των ατόμων που εφαρμοζόταν στην αρχαία ελληνική κοινωνία αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα απομάκρυνσης του παραβάτη από την κοινότητα (Miethe&Lu, 2005).

Τέλος, στον αντίποδα του ανταποδοτικού χαρακτήρα της ποινής, εντοπίζεται η αρχή της αναμόρφωσης του δράστη (Αλεξιάδη, 1997). Σύμφωνα μ' αυτήν την αρχή, η ποινή θα αποτελεί το εφαλτήριο για την τροποποίηση της συμπεριφοράς και των συνηθειών του δράστη (Αλεξιάδη, 1997. Στεφάνου, 2006), καθώς ο ίδιος αποτελεί έρμαιο των προσωπικών χαρακτηριστικών που τον διέπουν (Ζαραφονίτου, 2011).

Τέλος, η επιβολή της ποινής επιχειρείται να αποσαφηνιστεί υπό το πρίσμα της αποζημίωσης (restoration) του θύματος. Με βάση αυτή τη θεωρητική προσέγγιση, στην οποία κεντρικό ρόλο διαδραματίζει το θύμα, η σκοπιμότητα της ποινής δεν έγκειται σε μεγάλο βαθμό στην τιμωρία του δράστη, αλλά στη συμφιλίωση του με το θύμα και στην αποκατάσταση της βλάβης ή καταστροφής που προκλήθηκε μέσω της εγκληματικής του συμπεριφοράς. Η αρχή της επανόρθωσης αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της επανορθωτικής ή αποκαταστατικής δικαιοσύνης (Miethe&Lu, 2005).

Η ποινή που υλοποιεί τους σκοπούς αυτούς, όπως διακηρύσσεται, αποτελεί η στερητική της ελευθερίας ποινή, ή αλλιώς φυλάκιση. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια πλήθος ερευνών αποδεικνύουν πως ο θεσμός της φυλάκισης διέρχεται κρίση. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι φυλακές, δηλαδή ο χώρος υποδοχής αυτών που έχουν καταδικαστεί σε ποινή φυλάκισης, και δή οι ελληνικές φυλακές, θα αναλυθούν στην επόμενη ενότητα.

2. ΦΥΛΑΚΗ

2.1 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ: ΕΙΔΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΙΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ

Τα τελευταία χρόνια, ο θεσμός της φυλακής έχει βρεθεί στο μάτι του κυκλώνα. Ηεικόνα της κατάστασης στις φυλακές έχει αποτελέσει αντικείμενο αρνητικού σχολιασμού από τους εμπλεκόμενους φορείς (Cheliotis, 2012. Κουράκης, 2009). Ως εκ τούτου, η βασική αρχήτης στερητικής της ελευθερίας ποινής για *«βελτίωση και κοινωνική επανένταξη του κρατούμενου»* σύμφωνα με τους *«Κανόνες Μεταχείρισης των Κρατουμένων»* του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε) (1950) (όπως αναφέρεται στον Κουράκης, 2009) σταδιακά περιπίπτει σε αχρησία, αποτελώντας ένα όνειρο θερινής νυκτός. Ωστόσο, εύλογα τίθεται το ερώτημα ποιο είναι το περιεχόμενο της κριτικής που έχει δεχθεί ο θεσμός της φυλακής. Αρχικά, ο συγχρωτισμός στις φυλακές αποτελεί το γόρδιο δεσμό του σωφρονιστικού συστήματος (Cheliotis, 2012. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008. Χάιδου, 2002). Ο πληθυσμός των φυλακών διογκώθηκε σ' όλες τις χώρες, με το μεγαλύτερο αριθμό κρατουμένων να καταγράφεται στα σωφρονιστικά καταστήματα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (Walmsley, 2013).

Η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση του κανόνα (Χάιδου, 2002). Συνεπώς, η διόγκωση του αριθμού των κρατουμένων ταλανίζει και το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα. Σύμφωνα με στατιστικά δεδομένα του ελληνικού Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (2015), ο αριθμός των κρατουμένων που βρίσκονται στις ελληνικές φυλακές αγγίζει τους 11.798, μικρότερος συγκριτικά με την προηγούμενη χρονιά που ανερχόταν στους 12.693. Ο αριθμός κρατουμένων που στεγάζονται στις ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα αντίκειται στις

διεθνείς προδιαγραφές λειτουργίας των φυλακών, κατά τις οποίες ο συνολικός αριθμός κρατουμένων δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 9.286 (Πρωτοβουλία για τα Δικαιώματα των Κρατουμένων, 2014).

Το πρόβλημα της υπερπλήρωσης των ελληνικών φυλακών αποτυπώνεται στην έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας κατόπιν επισκέψεως της στις ελληνικές φυλακές τον Απρίλιο του 2013

(Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment [CPT], 2014). Σύμφωνα με την Επιτροπή, η καταστρατήγηση του θεμελιώδους δικαιώματος για ιδιωτικό χώρο είναι *luce clariore* (=ολοφάνερο), καθώς σ' ένα κελί διαβιούν τέσσερις ή και περισσότεροι κρατούμενοι, εκ των οποίων ορισμένοι κοιμούνται στο πάτωμα (CPT, 2014. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008). Οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης επιβεβαιώνονται και από άλλους φορείς, όπως αυτή του Συνηγόρου του Πολίτη (Συνήγορος του Πολίτη, 2010).

Όμως, ο ασκός του Αιόλου για τα σωφρονιστικά καταστήματα έχει ανοίξει δεκαετίες πριν. Πραγματικός λίκνος του ακανθώδους προβλήματος, της «μαζικής φυλάκισης» (mass incarceration) κατά το Garland (2001) (όπως αναφέρεται στη Χαλκιά, 2007) θεωρείται η δεκαετία του 90 (Αρχιμανδρίτου, 2000). Συγκεκριμένα, ο καταγεγραμμένος αριθμός εγκλείστων στα τέλη του 1990 κυμαινόταν στους 4.582, ενώ οι θέσεις ήταν για 4.152. Με την πάροδο του χρόνου, παρατηρήθηκε βαθμιαία άνοδος του συνολικού αριθμού των κρατουμένων, με μία μικρή μείωση τη διετία 1995 έως 1997, η οποία όμως ακολουθήθηκε από έξαρση του σωφρονιστικού πληθυσμού (Κουράκης, 2009). Βέβαια, σε μεμονωμένα σωφρονιστικά καταστήματα, όπως στη φυλακή του Κορυδαλλού (χαρακτηριστικό παράδειγμα φυλακής με υπέρμετρη αύξηση σωφρονιστικού πληθυσμού) η διόγκωση του σωφρονιστικού πληθυσμού ήταν κατάφορη από το 1981, καθώς οι

κρατούμενοι ήταν 532, ενώ η χωρητικότητα της φυλακής προέβλεπε τη στέγαση μόνο 480 κρατουμένων.

Επακόλουθο του συνωστισμού των φυλακών ήταν η μείωση του προϋπολογισμού για τους κρατούμενους. Συγκεκριμένα, το κόστος ανά κρατούμενο ανέρχεται στις 28.000 ευρώ ετησίως, σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Ωστόσο, από το ποσό αυτό παραλείπονται το κόστος συντήρησης της φυλακής, τα λειτουργικά της έξοδα, η μισθοδοσία του προσωπικού και άλλα έξοδα συναφή με το κατάστημα (Πρωτοβουλία για τα Δικαιώματα των Κρατουμένων, 2014). Η γειτονική Αλβανία φαίνεται να δαπανά περισσότερα χρήματα συγκριτικά με την Ελλάδα (15 ευρώ ανά κρατούμενο), ενώ η Ρωσία κατέχει τη χαμηλότερη θέση κατάταξης αναφορικά με τα έξοδα για τους κρατούμενους (Παπαδόπουλος, 2015). Ομοίως, τα κονδύλια για τη σίτιση ανέρχονται στα 5,87 ευρώ ανά άτομο, ένα ποσό το οποίο κρίνεται σύμφωνα με την Επιτροπή, ως ανεπαρκές για την κάλυψη της διατροφής των κρατουμένων (CPT, 2014).

Το πάγιο, όμως, πρόβλημα του υπερκορεσμού των φυλακών παρεμβάλλεται στην επίτευξη υγιεινών συνθηκών κράτησης, μ' αποτέλεσμα να εγκυμονούν κίνδυνοι για την υγεία των κρατουμένων (CPT, 2014). Η έλλειψη υγιεινής, ο συνωστισμός στα κελιά, η περιορισμένη πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, καθώς και ο ανεπαρκής αριθμός ιατρικού προσωπικού συμβάλλουν στην μετάδοση μολυσματικών ασθενειών (Βαρβατάκος, 2012. CPT, 2014. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008). Οι κρατούμενοι στερούνται βασικά υλικά αγαθά, όπως σαπούνι ή χαρτί τουαλέτας, ενώ γίνεται κοινή χρήση διαφόρων άλλων (CPT, 2014), κατάσταση που ευνοεί την ανάπτυξη δερματικών παθήσεων. Ενδιαφέρον αποτελεί η περίπτωση φυλακής της Αυλώνας, στην οποία καθήκοντα ιατρού διεκπεραιώνονται από ορισμένους σωφρονιστικούς υπαλλήλους (Συνήγορος του Πολίτη, 2010).

Το δικαίωμα στην υγειονομική περίθαλψη είναι κατοχυρωμένο συνταγματικά, η οποία πρέπει να είναι ανάλογη αυτής του ελεύθερου πληθυσμού. Ωστόσο, με βάση τα παραπάνω υποδεικνύεται παραβίαση του κρατούμενου για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Επιπλέον, η υπερπλήρωση των φυλακών οδηγεί σε παραβίαση του δικαιώματος για ιδιωτικό χώρο, το οποίο επιβαρύνει τη ψυχολογική κατάσταση στην οποία περιέρχονται οι κρατούμενοι λόγω του εγκλεισμού τους (Βαρβατάκος, 2012. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008). Επιπλέον, η έλλειψη δραστηριοτήτων ή εργασίας καθιστά τους κρατούμενους αδρανείς (Κουράκης, 2009), των οποίων ο μοναδικός ψυχαγωγικός τρόπος είναι η τηλεόραση. Στην έρευνα της Ανδρίτσου και των συνεργατών της (1988) διαπιστώθηκε πως το 56% παρακολουθεί τηλεόραση τον ελεύθερο χρόνο του, ενώ λιγοστός χρόνος δαπανάται σε εργασίες ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό ζήτημα των φυλακών συνίσταται στα υψηλά επίπεδα αυτοκτονιών που καταγράφονται κάθε χρόνο, τα οποία είναι κατά πολύ μεγαλύτερα συγκριτικά μ' αυτά του γενικού πληθυσμού (Daniel, 2006). Οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης, οι υλικοτεχνικές ελλείψεις, ο κενός χρόνος, ο ελλιπής διαχωρισμός κρατουμένων (ανήλικες, τοξικομανείς) λειτουργούν ανασταλτικά στην εξοικείωση του κρατούμενου με το περιβάλλον της φυλακής και οδηγούν σε επιδείνωση της ψυχικής υγείας του κρατούμενου (Ανδρίτσου και συν., 1988. CPT, 2014. Haney, 2002. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008). Ομοίως, τα περιστατικά βίας που εκδηλώνονται στις φυλακές αποτελούν πρακτικές που επιβάλλονται συνήθως από τις υφιστάμενες συνθήκες των φυλακών (Κουράκης, 2009) παρά ως εγγενές χαρακτηριστικό (Βαρβατάκος, 2012).

Σύμφωνα με τον Ντοστογιέφσκι, το επίπεδο πολιτισμού μιας χώρας φαίνεται από το επίπεδο διαβίωσης των φυλακισμένων της (όπως αναφέρεται στο Βαρβατάκος, 2012). Δυστυχώς, το ελληνικό κράτος έχει επικριθεί πολλάκις τόσο για τις απάνθρωπες συνθήκες

των σωφρονιστικών καταστημάτων (CPT, 2014. Συνήγορος του Πολίτη, 2010), ενώ έχουν εκδοθεί σε βάρος του κυρώσεις με αφορμή την κυβερνητική αδράνεια προς το ζήτημα του σωφρονιστικού συστήματος (Galanou, 2011) (όπως αναφέρεται στο Cheliotis, 2012), γεγονός που συνεπάγεται διαπόμευση του ελληνικού κράτους και χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Στη βάση, λοιπόν, της άποψης του Ντοστογιέφσκι, η απαράδεκτη κατάσταση των ελληνικών φυλακών υποδηλώνει τον εκφυλισμό αξιών και εννοιών. Αν και έννοιες, όπως η δημοκρατία και η ανθρωπιά, οι οποίες είναι σύμφυτες του ελληνικού πολιτισμού και αποτελέσαν το θεμέλιο λίθο στον οποίο στηρίχθηκαν οι σημερινές κοινωνίες, φθίνουν το οποίο σημαίνει πως ο ελληνικός πολιτισμός βρίσκεται στο ναδίρ του. Αναντίρρητα, η εικόνα των φυλακών αποτελεί σημαντική παράμετρος του επιπέδου ενός πολιτισμού -χωρίς βέβαια να είναι η μοναδική- και η βελτίωση της σημαίνει πως *«η ελληνική κοινωνία δεν έχει πάψει να επενδύει σε αξίες συμφυείς του ελληνικού πολιτισμού και της προόδου του»* (Βαρβατάκος, 2012).

2.1.1 ΥΠΟΔΙΚΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ

Ένα μεγάλο ποσοστό του σωφρονιστικού πληθυσμού συγκροτείται από υπόδικους. Σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ο σωφρονιστικός πληθυσμός ανερχόταν στους 11. 798 εκ των οποίων οι 2.470 είναι υπόδικοι. Μάλιστα, συγκριτικά με προηγούμενα έτη ο αριθμός αυτός είναι μικρότερος (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2015). Βέβαια, το πρόβλημα του μεγάλου αριθμού υποδίκων απαντάται και σ' άλλες χώρες (Μπουγάδη, 2010). Τα υψηλά ποσοστά αυτά μπορούν να αποδοθούν στο γεγονός της κατάχρησης του θεσμού αυτού από τις δικαστικές αρχές (Χαΐδου, 2002), γεγονός που ενέχει κίνδυνο για το κριτήριο αθωότητας (Μπουγάδη, 2010). Επιπλέον, ο διαχωρισμός μεταξύ

των υπόδικων και των κατάδικων λόγω της έλλειψης χώρου καθίσταται ανέφικτος με αποτέλεσμα τη συστέγασή τους. Επακόλουθο, όμως, αυτού είναι η εμφύσηση της υποπολιτισμικής ιδεολογίας στους υπόδικους, μία κατάσταση που θα μπορούσε να αποτραπεί (Χάιδου, 2002).

Ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα των ελληνικών φυλακών αποτελεί η υπερεκπροσώπηση των αλλοδαπών κρατουμένων. Συγκεκριμένα, περίπου ομισός πληθυσμός της φυλακής (6.882κρατούμενοι) απαρτίζεται από κρατούμενους της αλλοδαπής (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2015). Η αύξηση του ποσοστού των αλλοδαπών κρατουμένων ενέχει σημασία για τη διατήρηση της «εύρυθμης» λειτουργίας των φυλακών, καθώς καταγράφονται αρκετές συγκρούσεις μεταξύ των αλλοδαπών και των ομογενών κρατουμένων (Κουράκης, 2009). Το πρόβλημα, όμως, του μεγάλου αριθμού των αλλοδαπών ταλανίζει και το αμερικάνικο σωφρονιστικό σύστημα (Μπουγάδη, 2010).

2.1.2 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΕΣ

Ένα μεγάλο ποσοστό γυναικών κρατουμένων είτε είναι μητέρες (Celinska&Siegel, 2010. Houck&Loper, 2002. Lindquist&Lindquist, 1997. Μηλιώνη, 2008, 2011. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008) είτε κυοφορούν κατά τη διάρκεια της έκτισης της ποινής τους (Fazel&Baillargeon, 2011. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008). Επομένως, ο επιπρόσθετος κοινωνικός ρόλος, αυτού της μητέρας συνεπάγεται μεγάλα ποσοστά άγχους, ενοχής και κατάθλιψης για την πρώτη κατηγορία γυναικών, τα οποία συνδέονται με την αδυναμία εκπλήρωσης του μητρικού καθήκοντος, λόγω της βίαιης απομάκρυνσης τους από την οικογένειά τους, τη διατήρηση της κηδεμονίας των παιδιών λόγω έλλειψης κοινωνικής

υποστήριξης, ανησυχία για την υγείας τους και άλλα συναφή ζητήματα που σχετίζονται με τα γονεϊκά καθήκοντα (Celinska&Siegel, 2010. Houck&Loper, 2002. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008). Εξάλλου, η αδυναμία άσκησης του μητρικού καθήκοντος και η αποστέρηση της αλληλεπίδρασης με τα παιδιά τους συνιστά το κυριότερο πλήγμα για τις κρατούμενες μητέρες (Μηλιώνη, 2008).

Παράγοντες, όπως η τοποθεσία της φυλακής (σε απομακρυσμένες περιοχές), η περιορισμένη συχνότητα επισκεπτηρίων που δικαιούνται, ο χρόνος αναμονής για το επόμενο επισκεπτήριο ή για την επικείμενη συνάντηση (Houck&Loper, 2002), καθώς και οι οικονομικές δυσχέρειες που ενδεχομένως να αντιμετωπίζουν οι συγγενείς τους ή η μικρή ηλικία των παιδιών τους, λειτουργεί επιβαρυντικά στα αρνητικά συναισθήματα που βιώνουν οι μητέρες- κρατούμενες (Celinska&Siegel, 2010. Houck&Loper, 2002). Ωστόσο, προγενέστερες έρευνες δεν εντόπισαν συσχέτιση μεταξύ των επιπέδων άγχους και του γονικού ρόλου σε μητέρες, αλλά και σε άνδρες κρατούμενους, γεγονός που αντικρούει το προηγούμενο εύρημα (Lindquist&Lindquist, 1997), το οποίο μπορεί να οφείλεται σε μεθοδολογικά προβλήματα (Celinska&Siegel, 2010).

Σε μία έρευνα της Fogel (1993) σε 89 γυναίκες που κυοφορούσαν κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού τους βρέθηκαν υψηλότερα ποσοστά κατάθλιψης συγκριτικά με τον γυναικείο πληθυσμό των φυλακών, ενώ τα επίπεδα ψυχολογικής δυσφορίας ήταν εφάμιλλα μ' εκείνων εγκλειστων γυναικών. Το υψηλά ποσοστά άγχους που βιώνουν οι έγκυες γυναίκες κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού τους απορρέουν από τον ολοπαγή χαρακτήρα της φυλακής (Schroeder&Bell, 2005). Η έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης, η απορρέουσα από τη φυλακή ανασφάλεια, αλλά και η επικρατούσα κατάσταση στη φυλακή, όπως η ανεπαρκής ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, δυσκολία πρόσβασης σ' αυτήν αναδεικνύουν την εγκυμοσύνη κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού ένα ιδιαίτερο αγχογόνο γεγονός. Η

ένταση των καταθλιπτικών συμπτωμάτων γίνεται εντονότερη όταν αναγκάζονται να αποχωριστούν τα παιδιά τους (Schroeder&Bell, 2005).

Όμως, και η υγεία του εμβρύου διατρέχει μεγάλο κίνδυνο λόγω της κακής ποιότητας υποδομών στις φυλακές και των γενικότερων προβλημάτων της φυλακής. Ας μην παραληφθεί το γεγονός πως ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα των σωφρονιστικών καταστημάτων αποτελεί ο υπερκορεσμός αυτών (Fazel&Baillargeon, 2011. Κουράκης, 2009. Knight&Plugge, 2005. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008. Walmsley, 2013). Ως εκ τούτου, η μετάδοση μολυσματικών ασθενειών είναι μία αναπόδραστη συνθήκη, το οποίο ενέχει δυσμενείς επιπτώσεις για την υγεία του κυοφορούμενου παιδιού (Fazel&Baillargeon, 2011). Επακόλουθο της προβληματικής κατάστασης στη φυλακή για τις έγκυες κρατούμενες αποτελεί ο πρόωρος τοκετός ή η γέννηση λιποβαρών παιδιών, το οποίο συναρτάται της ηλικίας των γυναικών (Bell, Zimmerman, Cawthon, Huebner, Ward, &Schroeder, 2004). Επιπλέον, η ύπαρξη ψυχοπαθολογίας και η χρήση παράνομων ουσιών φαίνεται ότι επενεργούν με αρνητικό τρόπο στην ομαλή ανάπτυξη του εμβρύου (Knight&Plugge, 2005). Ωστόσο, τα ευρήματα άλλων μελετών αποκρούουν τους προηγούμενους ισχυρισμούς, καθώς διαπιστώθηκε θετική συσχέτιση μεταξύ των ημερών εγκλεισμού και του βάρους του νεογνού, η οποία απεδόθη στην αποχή της μητέρας από τη χρήση διάφορων εθιστικών ουσιών (Martin, Kim, Kupper, Meyer, &Hays, 1997. Martin, Rieger, Kupper, Meyer, &Qaqish, 1996), χωρίς, όμως, να συνυπολογίζεται το παθογόνο περιβάλλον της φυλακής.

2.2 ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ

Σύμφωνα με τον Erving Goffman (1961) (όπως αναφέρεται Rubin, 2005), ως άσυλο, μεταξύ άλλων και η φυλακή, ορίζεται ως "...ένα μέρος διαμονής και εργασίας, όπου ένας μεγάλος αριθμός ατόμων διαχωρίζονται από την ευρύτερη κοινότητα για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και διάγουν ένα περιοριστικό και αυστηρά διαχειριζόμενο τρόπο ζωής» (σελ.4). Τα κύρια χαρακτηριστικά των ασύλων, συμπεριλαμβανομένων και της φυλακής, συνίστανται στην έλλειψη αυτοδιάθεσης, οι κινήσεις και η συμπεριφορά του ατόμου προδιαγράφονται και μετακυλούνται στη δικαιοδοσία του ιδρύματος, γεγονός που υποδηλώνει τον απόλυτο έλεγχο του τελευταίου επί του κρατουμένου ή του ασθενούς. Το άτομο περιπίπτει σε μία κατάσταση ετεροκαθορισμού, αφού το δικαίωμα της προσωπικής επιλογής αίρεται. Επιπροσθέτως, ένα άλλο κύριο γνώρισμα των ασύλων έγκειται στην αποκοπή του ατόμου από τον υπόλοιπο κοινωνικό ιστό. Με βάση την σκιαγράφηση των χαρακτηριστικών των ασύλων, όπως αυτή πραγματοποιείται από τον Goffman, γίνεται εύκολα αντιληπτός ο ολοκληρωτικός χαρακτήρας τους, και στην προκείμενη περίπτωση της ολοπαγής χαρακτήρας φυλακής, ενώ η απουσία αυτοπροσδιορισμού και η απόλυτη εξάρτηση από το ίδρυμα είναι καταφανής (Goffman, 1961)(όπως αναφέρεται στο Rubin, 2005).

Η φυλακή στερεί από το άτομο θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και ανάγκες (Ανδρίτσου και συν., 1988. Crawley & Sparks, 2006. Ρηγούτσου, 2005), τα οποία απολάμβανε όταν ήταν ελεύθερος. Ο Ignatieff (1978) (όπως αναφέρεται στην Αρχιμανδρίτου, 2012), δηλώνει χαρακτηριστικά πως ο φυλακισμένος είναι «γυμνός» εν αντιθέσει με τον ελεύθερο άνθρωπο, που διαθέτει ένα «εγγυητικό οπλοστάσιο», εννοώντας το σύνολο των δικαιωμάτων ως απόρροια της δημιουργίας των κρατών. Η απώλεια, λοιπόν, των δικαιωμάτων συνάδει με τα κύρια χαρακτηριστικά της φυλακής. Η φυλάκιση είναι

ισοδύναμη του όρου στερητική της ελευθερίας ποινή, το οποίο συνεπάγεται αρχικά αποστέρηση της ελευθερίας και σ' ένα δεύτερο επίπεδο περιορισμένη ελευθερία κινήσεων (Αρχιμανδρίτου, 2012). Η απώλεια αυτών των δικαιωμάτων και δυνατοτήτων αποτελεί τη δαμόκλειο σπάθη για τη ψυχική και σωματική υγεία των εγκλείστων (deViggiani, 2006, 2007). Τα έργα των Clemmer (1958) και Sykes (1958) (όπως αναφέρεται στο deViggiani, 2007) συνηγορούν υπέρ των ψυχολογικών, κοινωνικών και σωματικών επιπτώσεων που επάγει ο εγκλεισμός. Σύμφωνα με το Sykes (1958) (όπως αναφέρεται στο στην Αρχιμανδρίτου, 2012), ο εγκλειστος υφίσταται μία σειρά από «δεινοπάθειες» κατά την εισαγωγή του στη φυλακή. Ο όρος που απηχεί περισσότερο είναι «δεινά του εγκλεισμού» (pains of imprisonment) (Αρχιμανδρίτου, 2012) και περιγράφει αυτές τις αποστερήσεις του εγκλείστου, οι οποίες έγκεινται στη στέρηση της ελευθερίας, στη στέρηση της αυτονομίας, στη στέρηση αγαθών και υπηρεσιών, στη σεξουαλική στέρηση και τέλος, στη στέρηση της ασφάλειας (Αρχιμανδρίτου, 2012. deViggiani, 2006, 2007). Οι εγκλειστοί υπάγονται στον πλήρη έλεγχο του καταστήματος, ενώ οι κινήσεις τους εκπορεύονται από τις αποφάσεις του προσωπικού των φυλακών (Stohr & Walsh, 2011).

Η στέρηση των προνομίων και των δικαιωμάτων γίνεται άμεσα αντιληπτή από την είσοδο των εγκλείστων στο σωφρονιστικό ίδρυμα. Το άτομο από την πρώτη κιόλας στιγμή που εισέρχεται στη φυλακή, περνά μέσα από Καντιανά δίκρανα, καθώς υφίσταται μία σειρά από ταπεινώσεις, που ανάγονται σε ηθική κατάπτωση (Αλοσκόφης, 2013), μετάπτωση της αξιοπρέπειας του, με κύρια εκείνη του κοινωνικού του κύρους (Αρχιμανδρίτου, 2000). Πριν τη μεταφορά στο κελί του, το άτομο υποβάλλεται σε σωματική έρευνα για πιθανή κατοχή παράνομων ουσιών, όπλων, αλλά και άλλων παράνομων αντικειμένων, τακτική η οποία παρουσιάζει ομοιότητες με διαδικασίες «εροτελεστίας», όπως αυτή του γάμου (Ανδρίτσου και συν., 1988). Κατά τη σωματική

έρευνα και, γενικότερα με την είσοδο του εγκλείστου στο χώρο της φυλακής, το άτομο έρχεται αντιμέτωπο με την κουλτούρα της φυλακής (Ανδρίτσου και συν., 1988), ενώ ταυτόχρονα εκκινεί και η διαδικασία του επικείμενου ευτελισμού του -κατά τους Stohr&Walsh (2011)mortification, ενώ κατά την Αρχιμανδρίτου (2000)degradation- που καταλήγει σταδιακά στην «ιδρυματοποίηση» τους (deViggiani, 2007), όπου το άτομο απολλύει τους ρόλους της κοινωνίας και υιοθετεί καινούριους, εναρμονισμένους με την κοινωνία στην οποία εισέρχεται (Αρχιμανδρίτου, 2000. Stohr&Walsh, 2011). Σύμφωνα με την Ανδρίτσου και τους συνεργάτες της (1988), ένα μεγάλο ποσοστό των νεοφερμένων εγκλείστων μνημόνευσαν τη διαδικασία της σωματικής έρευνας ως ένα ψυχικό πλήγμα, καθώς κατά τη διάρκεια της βίωσαν έντονα την πλήρη υποβάθμιση της ατομικότητας τους και αξιοπρέπειας τους.Μάλιστα, ανέφεραν πως αποτελούσε τα «προπύλαια» πριν τη μετάβαση τους στον «κάτω κόσμο» (Ανδρίτσου και συν., 1988). Ωστόσο,ορισμένοι συγγραφείς θεωρούν την πρώτη επαφή με την αστυνομία ως απαρχή της απώλειας του κοινωνικού ρόλου του ατόμου (Αρχιμανδρίτου, 2000), το οποίο ενέχει σημασία για τη βελτίωση της μεταχείρισης των παραβατών από την πλευρά των αστυνομικών.

Η μετάβαση από την ελεύθερη ζωή στον εγκάθειρκτο βίο και η βίαιη αποκοπή από το κοινωνικό περίγυρο υποστηρίζεται ότι αποτελεί ένα ιδιαίτερα αγχογόνο και τραυματικό γεγονός για τους εγκλείστους (Αρχιμανδρίτου, 2000.Crawley&Sparks, 2006.Lindquist&Lindquist, 1997.Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008. Stohr&Walsh, 2011). Η πλειονότητα των ατόμων που εισέρχονται στη φυλακή βιώνουν υψηλά επίπεδα άγχους και απόγνωσης (Lindquist&Lindquist, 1997), τα οποία μετουσιώνονται ορισμένες φορές σε αυτοκαταστροφική συμπεριφορά (Βαρβατάκος, 2012. Ρηγούτσου, 2005).Κατά την υπάρχουσα βιβλιογραφία, οι πρώτες μέρες εγκλεισμού θεωρούνται ζωτικής σημασίας για τη ψυχική υγεία των νεοεισαχθέντων (Birmingham, 2003. Daniel, 2006. Fazel&Baillargeon,

2011. Sakellidisetal., 2013a, 2013b. WorldHealthOrganization[WHO] &InternationalAssociationforSuicidePrevention [IASP], 2007), καθώςπολλά άτομα αδυνατώντας να διαχειριστούν το σοκ του εγκλεισμού και να εγκλιματιστούν στο παθολογικό περιβάλλον της φυλακής (Αρχιμανδρίτου, 2000. Haney, 2002. Ρηγούτσου, 2005), προβαίνουν σε απόπειρα αυτοκτονίας, κυρίως με τη μέθοδο του απαγχονισμού (Birmingham, 2003. Daniel, 2006. Lekka, Argyriou, & Beratis, 2006). Η συγκεκριμένη ενέργεια ερμηνεύεται ως μία «απελπισμένη κραυγή διαμαρτυρίας» (Δανδουλάκη, Κωστέρη, & Μηλάκη, 2008) ή λειτουργεί ως τρόπο ανακούφισης των κρατουμένων από την κατάσταση απελπισίας στην οποία έχουν περιέλθει (Ρηγούτσου, 2005). Αξίζει, όμως, να σημειωθεί πως η αυτοκτονία δεν είναι ένα μονοδιάστατο φαινόμενο, αλλά αποτελεί μία «ώσμωση» παραγόντων, όπως τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ατόμου, προηγούμενο ιστορικό αυτοκτονιών, οικογενειακά προβλήματα (WHO & IASP, 2007), με προεξέχοντα παράγοντα την ύπαρξη ψυχικής διαταραχής (Birmingham, 2003. Daniel, 2006). Τέλος, μία άλλη συμπεριφορά που εκδηλώνεται κατά τα πρώτα στάδια του εγκλεισμού αποτελεί το «σύνδρομο του παγώματος». Οι έγκλειστοι σ' αυτήν την περίπτωση εκδηλώνουν μία συναισθηματική ψυχρότητα, καθώς δεν διακατέχονται ή δεν εκφράζουν κανένα συναίσθημα (Ρηγούτσου, 2005).

Ωστόσο, η αυτοκτονία και γενικότερα οι απόπειρες αυτοκτονίας δεν αποτελούν την κύρια αιτία θανάτου μόνο στον πληθυσμό των νεοεισαχθέντων. Η πλειονότητα των ερευνών έχει καταδείξει την αυτοκτονία ως την πρώτη αιτία θανάτου στις φυλακές (Fazel & Baillargeon, 2011. Wayetal., 2005, όπως αναφέρεται στο Sakellidisetal., 2013b), ενώ η συχνότητα με την οποία διενεργούνται οι αυτοκτονίες αποδεικνύεται ότι είναι μεγαλύτερη απ' εκείνη του γενικού πληθυσμού (Birmingham, 2003. Fotiadou, Livaditis, Manou, Kaniotou, & Xenitidis, 2006). Τα ευρήματα αυτά συνάδουν και με την πραγματικότητα των

ελληνικών φυλακών (Spinellis&Themeli, 1997) (όπως αναφέρεται στοSakelliadisetal., 2013b). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη Spinellis&Themeli (1997) (όπως αναφέρεται στηLekkaetal., 2006) κατά την περίοδο 1977-1996 ο δείκτης αυτοκτονιών στα ελληνικά καταστήματα κράτησης είναι 112 ανά 100.000 εγκλείστων, αρκετά υψηλός για τα ελληνικά δεδομένα.

Στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, οι πρόσφατοι αποφυλακισθέντες, οι γυναίκες, οι ανήλικοι παραβάτες, οι βαρυποινίτες, οι υπόδικοι, οι ψυχικά ασθενείς συγκαταλέγονται στις κατηγορίες των κρατουμένων που διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο για απόπειρα αυτοκτονίαςή προσπάθεια αυτοτραυματισμού, συγκριτικά μ' άλλους πληθυσμούς κρατουμένων (Daniel, 2006.Fotiadouetal., 2006. Fazel & Baillargeon, 2011. Pratt, Appleby, Piper, &Webb, 2010. Senioretal., 2007. WHO&IASP, 2007). Συγκεκριμένοι χώροι, όπως η απομόνωση, αλλά και συγκεκριμένες χρονικές περίοδοι, όπως η νύχτα, κατά τη διάρκεια της οποίας το φυλακτικό προσωπικό είναι ανεπαρκές, ενώ τα αισθήματα απόγνωσης επιτείνονται, πυροδοτούν τις απόπειρες αυτοκτονίας των κρατουμένων (Daniel, 2006. WHO&IASP, 2007). Παρά τις προσπάθειες πρόληψης της αυτοκτονίας στα σωφρονιστικά καταστήματα, όπως συνεχής επίβλεψη τους σε ειδικούς χώρους, απέβησαν εν μέρει ατελέσφορες, καθώς τα ποσοστά αυτοκτονίας εξακολουθούν να κυμαίνονται σε υψηλές τιμές (Senioretal., 2007).

Κατ' αντιστοιχία με τους νεοεισαχθέντες, κρίσιμοι παράγοντες για απόπειρα ή τέλεση αυτοκτονίας θεωρούνται η ύπαρξη αυτοκτονικών ιδεασμών, ψυχιατρική διαταραχή, δυσλειτουργική οικογένεια, ιστορικό κατάχρησης ουσιών, αλλά και η ιδιοσυγκρασία του κρατούμενου (Fazel&Danesh, 2002. Lekkaetal., 2006. Sakelliadisetal., 2013a.WHO&IASP, 2007).Τέλος, το πρόβλημα των σωφρονιστικών καταστημάτων, που ανάγεται στον υπερκορεσμό τους διαφαίνεται ότι υπεισέρχεται στο ζήτημα των υψηλών ποσοστών

αυτοκτονίας (Daniel, 2006. Sakelliadisetal., 2013a. WHO&IASP, 2007). Η διαπίστωση αυτή αντανακλάται από το γεγονός ότι ο δείκτης αυτοκτονίας είναι χαμηλότερος σε φυλακές με μικρό πληθυσμό, όπως οι αγροτικές φυλακές συγκριτικά με εκείνες, των οποίων ο πληθυσμός είναι υψηλός (Spinellis&Themeli, 1997) (όπως καταγράφεται στο Cheliotis, 2012). Οι παρατηρήσεις αυτές ενέχουν σημασία για την εγχάραξη μίας προληπτικής πολιτικής της αυτοκτονίας στα πλαίσια των σωφρονιστικών καταστημάτων (Daniel, 2006, 2007. Fazel & Baillargeon, 2011. Lekkaetal., 2006. Sakelliadisetal., 2013a . Senioretal., 2007. WHO&IASP, 2007).

Ωστόσο, αποτελεί επιτακτική ανάγκη να τονιστεί πως η ύπαρξη ασαφειών ή παραλείψεων στην καταγραφή των ποσοστών αυτοκτονιών, ελλοχεύουν την εγκυρότητα των ερευνών, καθώς παραποιούνται τα δεδομένα (Θεμελή, 2000, όπως αναφέρεται στους Δανδουλάκη και συν., 2008). Για παράδειγμα, μεγάλο ποσοστό των θανάτων του σωφρονιστικού πληθυσμού που οφείλεται σε αυτοκτονία είτε επισκιάζεται η αιτία θανάτου(καταγράφεται στα αρχεία «βρέθηκε νεκρός») είτε εμπίπτει στην κατηγορία «για άγνωστους λόγους» (Spinellis&Themeli, 1997) (όπως αναφέρεται στο Cheliotis, 2012), με αποτέλεσμα να μην αποτυπώνονται με ακρίβεια οι διαστάσεις του προβλήματος αυτού (Cheliotis, 2012). Μάλιστα, για την καταγραφή αόριστων ενδείξεων ως προς την αιτία θανάτου των κρατουμένων και τη γενικότερη τάση των αρχών να επαναπαύονται στα καταγεγραμμένα στοιχεία -ανάλογο της παροιμίας «υπό του μανδραγόρα καθεύδειν»- χωρίς να προβαίνουν σε ουσιώδη έρευνα για τις συνθήκες θανάτου, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων των Ανθρώπων έχει εκδώσει ποινικές κυρώσεις σε βάρος του ελληνικού κράτους με την κατηγορία της παραμέλησης του κρατικού καθήκοντος διερεύνησης των αιτιών θανάτου των εγκλειστών στα καταστήματα κράτησης (Γανιάρης, 2008). Το φαινόμενο, όμως, αυτό επιδέχεται πολλές ερμηνείες, όπως η αποσιώπηση των αυτοκτονιών

που τελούνται από μαύρους για αποφυγή αγωγής (Daniel, 2006), χωρίς, όμως, να είναι η κύρια προβαλλόμενη αιτία.

Άλλο ένα μεγάλο πρόβλημα που συναντάται στις φυλακές αποτελούν τα υψηλά ποσοστά ψυχικών διαταραχών (Birmingham, 2003. Daniel, 2007. Fazel & Danel, 2002. Fotiadou et al., 2006. Zlotnick, Clarke, Friedmann, Roberts, Sacks, & Melnick, 2008).

Σεμια ανασκόπηση των Fazel και Danel (2002)

για τα ποσοστά ψυχικών διαταραχών σε σωφρονιστικούς πληθυσμούς από δώδεκα χώρες βρέθηκε πως ο επιπολασμός των ψυχικών διαταραχών ήταν μεγαλύτερος σε φυλακισμένους απ' εκείνον του γενικού πληθυσμού. Οι μεγαλύτερες διαφορές εντοπίστηκαν στις ψυχωτικές διαταραχές και τη μείζονος κατάθλιψη (δύο έως τρεις φορές υψηλότερα τα ποσοστά στους εγκλείστους), αλλά και στην αντικοινωνική συμπεριφορά (έως δέκα φορές μεγαλύτερα τα ποσοστά). Τα ευρήματα της ανασκόπησης αυτής επαληθεύονται και από μεταγενέστερες έρευνες (Birmingham, 2003. Fotiadou et al., 2006).

Τα υψηλά ποσοστά ψυχιατρικών διαταραχών που καταγράφονται στους σωφρονιστικούς πληθυσμούς ενδέχεται να οφείλονται είτε σε προδιάθεση ανάπτυξης ψυχικής διαταραχής, η οποία εκδηλώνεται λόγω του παθολογικού περιβάλλοντος της φυλακής είτε σε προϋπάρχουσα διαταραχή, η οποία εντείνεται στο χώρο της φυλακής λόγω των υφιστάμενων δυσμενών συνθηκών των σωφρονιστικών καταστημάτων (Αρχιμανδρίτου, 2000. Δανδουλάκη και συν., 2008). Με βάση τα προηγούμενα, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα πως η ιδρυματική διαβίωση υποβοηθά την ανάπτυξη ή την επιδείνωση των ψυχικών διαταραχών, καταδεικνύοντας την καταλυτική επίδραση του περιβάλλοντος της φυλακής στη ψυχική υγεία των κρατουμένων (de Viggiani, 2006).

Ειδική μνεία, όμως, θα πρέπει να γίνει στην ύπαρξη διαφορών μεταξύ των δύο φύλων αναφορικά με τις ψυχολογικές επιπτώσεις του εγκλεισμού. Έρευνες έχουν καταδείξει πως

οι γυναίκες κρατούμενες χρήζουν μεγαλύτερης ψυχιατρικής αγωγής συγκριτικά με τους άνδρες κρατούμενους (Lindquist&Lindquist, 1997. Zlotnicketal., 2008). Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Zlotnick και τους συνεργάτες του (2008) διαταραχές, όπως κατάθλιψη, Μετατραυματική Διαταραχή Άγχους, συναισθηματικές διαταραχές, αγχώδεις διαταραχές απαντώνται σε μεγαλύτερη συχνότητα στις γυναίκες συγκριτικά με τους άνδρες κρατούμενους. Μία πιθανή ερμηνεία της απόκλισης στα ποσοστά των διαταραχών έγκειται σε ενδεχόμενη ύπαρξη προηγούμενου ιστορικού παιδικής κακοποίησης (Zlotnicketal., 2008) ή στα προσωπικά χαρακτηριστικά των κρατουμένων (Lindquist&Lindquist, 1997). Τέλος, σε μία ανασκόπηση των Fazel και Baillargeon (2011) για την υγεία των κρατουμένων διαπιστώθηκε πως οι κρατούμενες μικρής ηλικίας διακατέχονταν από μεγαλύτερα επίπεδα κατάθλιψης συγκριτικά μ' ενήλικες κρατούμενες.

Τέλος, στις ψυχολογικές επιπτώσεις που επάγει ο εγκλεισμός συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων προβλήματα στον ύπνο (Αλοσκόφης, 2013. Core, 2003. Δανδουλάκη και συν., 2008), ψυχοσωματικές διαταραχές, όπως καρδιακά προβλήματα, απώλεια βάρους και όρεξης, έλλειψη ενδιαφέροντος, ευερεθιστότητα, ψυχοκοινωνική επιβράδυνση, χαμηλή συγκέντρωση (Δανδουλάκη και συν., 2008. Pinesse, Furegato,&Santos, 2010) και απάθεια (Αρχιμανδρίτου, 2000). Ωστόσο, η εκδήλωση αυτών των συναισθημάτων αποτελεί παράμετρος της έλλειψης ψυχαγωγικών και επιμορφωτικών δραστηριοτήτων, της απουσίας κατάλληλων υποδομών για την πραγματοποίηση αυτών, τα οποία ενισχύουν την ένταση αυτών των συμπτωμάτων και λειτουργούν ανασταλτικά στη μετέπειτα επανένταξη των κρατουμένων (Αλοσκόφης, 2013). Στην έρευνα της Δανδουλάκης και των συνεργατών της (2008) στη φυλακή της Νέας Αλικαρνασσού στην Κρήτη, διαπιστώθηκε πως το βασικότερο κίνητρο για εργασία στη φυλακή ήταν για να «περνούν το χρόνο τους».

Καθίσταται αναγκαίο σ' αυτό το σημείο η παρατήρηση πως η πορεία των αρνητικών συμπτωμάτων, όπως άγχος, δυσφορία, που συναντώνται στους κρατούμενους έχει τη μορφή καμπύλης U. Συγκεκριμένα, η ένταση των συμπτωμάτων αυτών είναι υψηλή στο αρχικό στάδιο του εγκλεισμού, συνοδεύεται από μια καθοδική πορεία κατά τη διάρκεια της εκτιθείσας ποινής, αφού το άτομο έχει απολέσει κάθε έλλειψης ενδιαφέροντος και έχει συνταυτιστεί άρδην με την κοινωνία της φυλακής και τέλος, κατά τη διαδικασία αποφυλάκισης του κρατούμενου λαμβάνει χώρα η επανεμφάνιση των αρνητικών αυτών συναισθημάτων, καθώς οι προοπτικές επανόδου προϊδεάζονται άδηλες (Κουλιεράκης, 2006). Η εμφάνιση των συναισθημάτων αυτών πριν την αποφυλάκιση του κρατούμενου είναι ευρέως γνωστό και ως «πυρετός της Πύλης». Το σύνδρομο αυτό περιλαμβάνει δυσάρεστα συναισθήματα, σωματικά προβλήματα, ενώ υφέρπει ο κίνδυνος για εμφάνιση υπομανιακών συναισθημάτων (Μυρσιάδη, 2014). Η παρατήρηση αυτή ενέχει σημασία για την ψυχολογική υποστήριξη των κρατουμένων.

2.2.1 ΙΔΡΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ

Η επιβίωση στο παθογόνο περιβάλλον της φυλακής αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα (Haney, 2002). Η πλειονότητα των φυλακισμένων επιστρατεύονται μία σειρά από μηχανισμούς άμυνας προκειμένου να ανταπεξέλθουν στον καινούριο τους ρόλο, αυτό του φυλακισμένου. Σύμφωνα με τον Goffman (1994) (όπως αναφέρεται στην Αρχιμανδρίτου, 2000), οι στρατηγικές προσαρμογής συνιστούν ατομικούς τρόπους εξοικείωσης με τις υφιστάμενες συνθήκες. Αναλυτικότερα, οι στρατηγικές προσαρμογής συνίστανται στην «τακτική της καταστασιακής απόσυρσης», κατά την οποία το άτομο αποξενώνεται από το υπόλοιπο περιβάλλον της φυλακής. Μία άλλη στρατηγική προσαρμογής αποτελεί η «εποίκιση», κατά την οποία το άτομο εκθειάζει τη ζωή στον έξω κόσμο. Τέλος, δύο άλλες

αντίρροπες τακτικές αποτελούν η «αδιάλλακτη γραμμή» και η «μεταστροφή», κατά τις οποίες έγκλειστος επιδίδεται σε έντονες διενέξεις με το διοικητικό προσωπικό της φυλακής συμμορφώνεται απόλυτα με τις υποδείξεις αυτού, αντιστοίχως (Αρχιμανδρίτου, 2000). Ο Goffman (1994) (όπως αναφέρεται στην Αρχιμανδρίτου, 2000) εκφέρει την άποψη πως η συμπεριφορά του εγκλείστου, κυρίως, δρομολογείται από συγκυριακές συνθήκες και αποβλέπει στη διαφυγή του κινδύνου και στη διαφύλαξη της ακεραιότητας, όπως αποκαλείται η τακτική «να τη βγάζεις καθαρή» (Αρχιμανδρίτου, 2000).

Ωστόσο, το εύρος των πρακτικών που μετέρχεται ο έγκλειστος για την υπέρβαση των επαπειλούμενων κινδύνων του περιβάλλοντος της φυλακής δεν περιορίζεται στους μηχανισμούς προσαρμογής του Goffman (Αρχιμανδρίτου, 2000). Η απόλυτη εξάρτηση από το σύστημα και τη δομή της φυλακής αποτελεί ένα συνήθης τρόπο προσαρμογής. Το άτομο υποτάσσεται πλήρως στη φυλακή, χωρίς να διαμαρτύρεται. Η απώλεια του αυτοκαθορισμού αντανακλάται από το γεγονός ότι η λήψη αποφάσεων δεν γίνεται από τον ίδιο (Αρχιμανδρίτου, 2000. Crawley & Sparks, 2006. Haney, 2002). Η φυλακή εξανδραποδίζει τους κρατούμενους, οι οποίοι δέχονται και υφίστανται άκριτα τον έλεγχο και την υποβίβαση της προσωπικότητάς τους από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους (Κουράκης, 2005). Το άτομο συμμορφώνεται πλήρως με τους κανονισμούς της φυλακής (Crawley & Sparks, 2006), ενώ ο ρόλος του είναι παθητικός ή τυπικός, επιδεικνύοντας τη συμπεριφορά ενός «καλού κρατούμενου» (Αρχιμανδρίτου, 2000). Καθίσταται αναγκαία η επισήμανση η πως η ποινή φυλάκισης στις πρώιμες μορφές της είχε συνδεθεί με την μετάπτωση του ατόμου σε μία μορφή δουλείας (Αρχιμανδρίτου, 2012). Η αυτή ευσταθεί σε κάποιο βαθμό, εάν αναλογιστεί κανείς τον εξισωτισμό της φυλάκισης με τον τρόπο επιβολής της «ως στερητικής της ελευθερίας ποινή». Στη βάση αυτής της διαπίστωσης είναι αμιγώς αναμενόμενος ο ετεροκαθορισμός του κρατούμενου.

Άλλοι τρόποι προσαρμογής συνίστανται στην υπερεπαγρύπνηση, δυσπιστία και καχυποψία στις διαπροσωπικές σχέσεις (Haney, 2002). Το εγκληματογόνο περιβάλλον της φυλακής (έκθεση βίας, θυματοποίηση) γεννά μία καινούρια κοινωνία κρατουμένων, η οποία διέπεται από αξίες και κανόνες που αφίστανται αυτών της ελεύθερης κοινωνίας (Αρχιμανδρίτου, 1994, 2000, 2012. deViggiani, 2006, 2007). Οι ευάλωτοι θεωρούνται αδύναμοι και συχνά υφίστανται την εκμετάλλευση των πιο υψηλά στην ιεραρχία κρατουμένων (Αρχιμανδρίτου, 2000. deViggiani, 2006, 2007 . Haney, 2002). Η επιβίωση σ' αυτήν την καινούρια κοινωνία προϋποθέτει την συνεχή «διατήρηση μίας θέσης μάχης» και την υιοθέτηση ενός «προσωπείου» με δεδομένο ότι η ευαλωτότητα υποδηλώνει αδυναμία και κατ' επέκταση εκμετάλλευση από τους πιο «δυνατούς» της φυλακής (Αλοσκόφης, 2013).

Ομοίως με την παραπάνω διαπίστωση, οι κρατούμενοι «εκπαιδεύονται» κατά κάποιο τρόπο στην απόκρυψη των συναισθημάτων τους και των αδυναμιών τους, ώστε η αχίλλειος πτέρνα τους να μην μετατραπεί σε αντικείμενο εκμετάλλευσης (Αρχιμανδρίτου, 2000. Haney, 2002). Η ανάπτυξη μίας διττής προσωπικότητας («είναι και φαίνεσθαι») είναι καταφανής σε κρατούμενους και οδηγεί σε αλλοτρίωση της προσωπικότητά τους, ενώ παράλληλα αποτελεί τροχοπέδη στην επανένταξη τους (Αλοσκόφης, 2013). Απόρροια της υπερβολικής προσπάθειας για χαλιναγώγηση των συναισθημάτων αποτελεί η αποξένωση και ψυχολογική αποστασιοποίηση (Haney, 2002), αλλά και η δυσκολία σύναψης σχέσεων μετά την αποφυλάκιση τους (Αλοσκόφης, 2013).

Η κοινωνική απομόνωση και απόσυρση συμβάλλει στον εγκλιματισμό των κρατουμένων στο περιβάλλον της φυλακής. Ορισμένοι κρατούμενοι απομονώνονται στον εαυτό τους και αποφεύγουν την αλληλεπίδραση με τους υπόλοιπους κρατούμενους. Τα χαρακτηριστικά

αυτά της συγκεκριμένης προσαρμογής συναντώνται κυρίως σε μεγάλης ηλικίας κρατούμενους, ενώ παρουσιάζουν ομοιότητες με κατάθλιψη (Haney, 2002).

Η υιοθέτηση των άτυπων κανόνων εκμετάλλευσης που ανευρίσκονται στην κουλτούρα της φυλακής αποτελεί ένα σύνηθες τρόπο προσαρμογής στο περιβάλλον της φυλακής (Haney, 2002). Στο συγκεκριμένο μηχανισμό εξοικείωσης με το περιβάλλον της φυλακής, το άτομο αποδέχεται και εσωτερικεύει κανόνες και αξίες που προσιδιάζουν την κοινωνία της φυλακής, τα οποία όμως αναπόφευκτα οδηγούν σε μία ασυνείδητη αποδοχή της απορρέουσας ιδιότητας, αυτή του εγκληματία (Αρχιμανδρίτου, 2000. Haney, 2002). Ως συνέπεια της προσχώρησης στοιχείων της υποπολιτισμικής κουλτούρας της φυλακής στην καινούρια ταυτότητα του κρατούμενου αποτελεί η εμβάθυνση στην «*τεγχογνωσία του εγκληματείν*» (Κουράκης, 2005) και κατ' επέκταση η μείωση των πιθανοτήτων για επανένταξη στην κοινωνία (Αλοσκόφης, 2013. Κουράκης, 2005).

Τέλος, η επίδραση της φυλακής αντανακλάται από τη χαμηλή αυτοεκτίμηση του κρατούμενου (Haney, 2002). Η προσωπικότητα τους υφίσταται μία διαρκή υποβάθμιση, η οποία εκκινεί από την πρώτη κιάλας στιγμή της εισόδου τους στη φυλακή (Ανδρίτσου, 1988). Η μεταχείριση των κρατουμένων από τη πλευρά των σωφρονιστικών υπαλλήλων αντιπαραβάλλεται πολλές φορές μ' εκείνη προς τα μικρά παιδιά (Αρχιμανδρίτου, 2000). Μ' άλλα λόγια, η πλειονότητα των κρατούμενων αντιμετωπίζονται από το φυλακτικό προσωπικό όχι ως ενήλικες, αλλά ως «παιδιά», το οποίο οδηγεί σε χαμηλή αυταξία (Haney, 2002).

Οι αναφερόμενοι μηχανισμοί προσαρμογής αποτελούν συνιστώσες ενός πιο γνωστού συνδρόμου που εκδηλώνεται στα ολοπαγή ιδρύματα, αυτό της «ιδρυματοποίησης» ή «ιδρυματισμού» (Haney, 2002. Δανδουλάκη και συν., 2008). Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Clemmer (1940) (όπως αναφέρεται στην

Αρχιμανδρίτου, 2000) και αντανακλά την «αφομοίωση σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό των κανόνων, των ηθικών επιταγών και της γενικότερης κουλτούρας του σωφρονιστηρίου, το οποίο συνεπάγεται ενίσχυση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς και διεύρυνση της εγκληματικότητας του κρατούμενου» (σελ. 92). Σύμφωνα με την Τσαλίκου (1989) (όπως αναφέρεται στη Δανδουλάκη και συν., 2008) ως «ιδρυματισμός» νοείται το σύνδρομο, του οποίου τα συμπτώματα συνδέονται με δυσλειτουργίες των γνωστικών λειτουργιών, της αντίληψης, της κινητοποίησης, του συναισθήματος και του αυτόνομου νευρικού συστήματος.

Σε μία έρευνα των Clawley και Sparks (2006) σε ηλικιωμένους άνδρες (άνω των 65 ετών) οι οποίοι είτε είχαν υπαχθεί σε καθεστώς φυλάκισης για πρώτη φορά είτε εξέτιαν μακροχρόνιες ποινές, διαπιστώθηκε το εξής οξύμωρο: ορισμένοι ερωτηθέντες που εξέτιαν μακρόχρονες ποινές, προσέδιδαν στη φυλακή την ιδιότητα του «σπιτιού», ενώ η ιδέα της αποφυλάκισης διέγειρε αρνητικά συναισθήματα εξαιτίας του ενδεχόμενου αποχωρισμού της τωρινής «οικία τους». Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει άρδην την επίδραση της φυλακής στη ψυχοσύνθεση του κρατούμενου και τη συντέλεση της πλήρους ιδρυματοποίησης του ατόμου. Ωστόσο, για άλλη μία φορά καθίσταται αναγκαίο η αναφορά στο γεγονός πως επαφίεται στο ίδιο το άτομο ο βαθμός υιοθέτησης των άτυπων κανόνων της φυλακής ή ο βαθμός εξάρτησης του απ' αυτή (Αρχιμανδρίτου, 2000. Clawley & Sparks, 2006).

Εν ολίγοις, η στερητική της ελευθερίας ποινή συνεπάγεται στερήσεις θεμελιωδών αναγκών και δικαιωμάτων, αλλά και ψυχολογικές επιπτώσεις, οι οποίες πολλές φορές είναι μη αναστρέψιμες. Η προβληματική κατάσταση που επικρατεί στις φυλακές (υπερκορεσμός, άθλιες συνθήκες διαβίωσης), σε συνδυασμό με την παγίωση δυσλειτουργικών συμπεριφορών και μηχανισμών προσαρμογής στη φυλακή ως απόρροια της υποπολιτισμικής κουλτούρας αποτελεί σημαντικό φραγμό στην αναμόρφωση του ατόμου

και σε τελικό βαθμό στην αποφυγή τέλεσης νέων αξιόποινων πράξεων, αλλά και στην επανένταξη του στην κοινωνία.

2.3 Η ΥΠΟΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ

Από τη σκιαγράφηση της προκύπτουσας από τη φυλακή ψυχολογικής επιβάρυνσης του κρατούμενου δεν θα πρέπει να παραλειφθεί η αναφορά στη λεγόμενη υποκοουλτούρα της φυλακής. Σύμφωνα με την Ανδρίτσου και τους συνεργάτες της (1988) *«η κοινωνία των εγκλείστων γεννά υποπολιτισμικές ομάδες με δικές τους αξίες και ρόλους διαφορετικούς από της ευρύτερης κοινωνίας. Οι αξίες αυτές και οι ρόλοι επιβάλλονται στους λοιπούς κρατούμενους, πολλές φορές μάλιστα και με τη χρήση βίας»* (σελ. 287). Οι κρατούμενοι επωμίζονται καινούριους κοινωνικούς ρόλους ως αποτέλεσμα της ιδρυματικής διαβίωσης, οι οποίες αποτελούν τη καινούρια τους ταυτότητα, άρδην διαφοροποιημένη από την εξωϊδρυματική (Αρχιμανδρίτου, 2000). Η καινούρια αυτή ιδιότητα του κρατούμενου συνεπάγεται την υιοθέτηση ενός καινούριου κώδικα συμπεριφοράς, όπως χρήση ιδιότυπων λέξεων, ντύσιμο, ο οποίος, όμως, διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των ομοίων (Αρχιμανδρίτου, 1994). Επιπλέον, ο άτυπος κανόνας της φυλακής επιτάσσει πειθαρχία και υπακοή σε υποπολιτισμικές ομάδες, οι οποίες βρίσκονται ψηλά στην ιεραρχία των ομάδων της φυλακής (Ανδρίτσου και συν., 1988. Αρχιμανδρίτου, 2000. Crewe, 2005).

Η δημιουργία ομάδων στη φυλακή αποτελεί κατάσταση που υπαγορεύεται από τις συνθήκες και την ανάγκη του ατόμου για αποδοχή (deViggiani, 2007). Η κοινωνία της φυλακής λειτουργεί ως «αντίδοτο» στον εξοβελισμό των παραβατών από την κοινωνία. Σύμφωνα με την Αρχιμανδρίτου (2000), η συμμόρφωση των κρατουμένων με την ιδεολογία της κουλτούρας της φυλακής πηγάζει από την καταναγκαστική επιλογή *«να απορρίψει αυτούς που τον απορρίπτουν και όχι τον εαυτό του»*, προκειμένου να επιβιώσει.

Χαρακτηριστικό ακόμα της κοινωνίας των φυλακών είναι το αγεφύρωτο χάσμα μεταξύ αυτού δίπολου φυλακτικό προσωπικό- κρατούμενοι. Οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι μετέρχονται την άνιση κατανομή της εξουσίας με σκοπό την επιβολή της πειθαρχίας, το οποίο οδηγεί σε περιστατικά βίας (HumanRightsWatch, 2015). Επιπλέον, η έκρυθμη σχέση μεταξύ αυτών των δύο ομάδων είναι συνάρτηση της προσπάθειας τους για την επίτευξη των συμφερόντων τους (Αρχιμανδρίτου, 1994).

2.3.1 ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

Το ζήτημα των ψυχοτρόπων ουσιών (παράνομων και μη) στις φυλακές αποτελεί ένα θέμα που κεντρίζει το ενδιαφέρον των εμπλεκόμενων φορέων. Αφενός λόγω της αύξησης των εξαρτημένων ατόμων στα σωφρονιστικά καταστήματα (Birmingham, 2003. Μπουγάδη, 2010. Cheliotis, 2012. Fazel & Baillargeon, 2011. Κουράκης, 2006α), αφετέρου με αφορμή του τρόπου διακίνησης των ναρκωτικών μέσα στα σωφρονιστικά καταστήματα (Ανδρίτσου και συν., 1988. Cheliotis, 2012. Crewe, 2005, 2006), αλλά και τη στάση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στο γεγονός αυτό (Keene, 1997). Στην ανασκόπηση των Fazel και Baillargeon (2011), διαπιστώθηκε πως περίπου το 10–48% των ανδρών κρατουμένων και το 30–60% των γυναικών κρατουμένων είναι εξαρτημένο από τις ουσίες. Η υπόθεση που προβάλλει τη φυλακή ως τόπο αποχής από τις ουσίες, αντικρούεται από το πλήθος των εξαρτημένων ατόμων στα σωφρονιστικά ιδρύματα (Core, 2003. Δανδουλάκη και συν., 2008).

Συσσωρευμένα στοιχεία ερμηνεύουν τη χρήση ουσιών στο χώρο της φυλακής ως μία μέθοδος εξομάλυνσης των συμπτωμάτων άγχους και κατάθλιψης, που προκαλεί ο εγκλεισμός (Ανδρίτσου και συν., 1988. Core, 2003. Δανδουλάκη και συν., 2008). Η καταφυγή στις ουσίες λειτουργεί ως αντίβαρο στη ψυχική οδύνη που βιώνουν οι

κρατούμενοι. Αδυνατώντας να μνηθούν πλήρως στον καινούριο τρόπο ζωής και να αποδεχτούν τον καινούριο τους ρόλο, αυτού του εγκληματία (Αρχιμανδρίτου, 2000), οι έγκλειστοι επιδίδονται στη χρήση ουσιών για να αντισταθμίσουν τις δυσμενείς συνέπειες του εγκλεισμού τους (Ανδρίτσου και συν., 1988). Η Core (2003) στην έρευνα της σε 30 νεαρούς κρατούμενους σε μία φυλακή ανηλίκων, συνέδεσε την υποκειμενική εμπειρία του χρόνου με την υιοθέτηση παρεκκλιτικών συμπεριφορών και συγκεκριμένα, με την κατάχρηση ουσιών. Σύμφωνα, λοιπόν, με την ίδια η αντίληψη του χρόνου παύει να υφίσταται στη φυλακή, καθώς οι κρατούμενοι συνειδητά προσπαθούν να αναχαιτίσουν την αντικειμενική ροή των πραγμάτων μέσω της χρήσης ουσιών. Η αδυναμία ελέγχου της οργάνωσης του χρόνου σε συνδυασμό με τις επικρατούσες συνθήκες στη φυλακή (συνωστισμός, θόρυβος) ωθούν τους κρατούμενους να προσφύγουν στις ουσίες για να επωφεληθούν, πλέον, από τις κατασταλτικές και όχι τις «ψυχαγωγικές» τους ιδιότητες. Κατά συνέπεια, οι ουσίες αποτελούν δίαυλο διαφυγής από την πραγματικότητα της φυλακής ή εφιαλτήριο για να γεμίσουν οι κρατούμενοι το χρόνο τους (Core, 2003).

Η χρήση των ουσιών, όμως, των ουσιών στις φυλακές δεν περιορίζεται μόνο στην ρύθμιση των δυσάρεστων συναισθημάτων (Crewe, 2005), ενώ διαμεσολαμβάνεται από προσωπικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες (Ανδρίτσου και συν., 1988. Koulierakis, 2006). Έρευνες έχουν δείξει πως ορισμένοι κρατούμενοι έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή με τα ναρκωτικά στα πλαίσια της φυλακής (Ανδρίτσου και συν., 1988. Δανδουλάκη και συν., 2008. Koulierakis, 2006) λόγω των πιέσεων που υφίστανται από τους συγκρατούμενους τους (Ανδρίτσου και συν., 1988), καταδεικνύοντας για άλλη μία φορά τη σημασία του ρόλου του «άτυπου κώδικα συμπεριφοράς των κρατουμένων». Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, όμως, η χρήση ουσιών προηγείται της φυλάκισης. Η έρευνα, όμως, του Crewe (2005) κατέδειξε πως οι έλεγχοι στις φυλακές (για παράνομες

ουσίες) υπαγορεύουν την ουσία κατάχρησης. Οι κρατούμενοι υπέδειξαν την ηρωΐνη ως συνηθέστερη ουσία κατάχρησης λόγω του μικρού χρόνου ημιζωής (Crewe, 2005), η οποία όμως προκαλεί ανεπανόρθωτη ζημιά στο άτομο (Κουράκης, 2006β)

Κομβικό ρόλο στη διογκούμενη αύξηση των ψυχοτρόπων ουσιών ενδέχεται να κατέχει και η στάση του φυλακτικού προσωπικού προς τις ουσίες. Οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι παραβλέπουν τη χρήση ορισμένων ψυχοτρόπων ουσιών (Cheliotis, 2012), όπως μαριχουάνα ή βενζοδιαζεπίνες, καθώς μ' αυτόν τον τρόπο διατείνονται πως επιτυγχάνεται η ηρεμία της φυλακής (Keene, 1997). Ο Xiros (2009) (όπως αναφέρεται στον Cheliotis, 2012) αναφέρεται στην εθελουφλία που επιδεικνύει το σωφρονιστικό προσωπικό προς την κατάσταση αυτή με τον όρο «βιοχημική καταστολή» (biochemicalsuppression), καθώς οι κατασταλτικές ιδιότητες των ψυχοτρόπων ουσιών κυρίως των αναλγητικών φαρμάκων, μετατρέπονται σε εργαλείο επιβολής της πειθαρχίας και χειραγώγησης των κρατουμένων (Xiros, 2009) (όπως αναφέρεται στο Cheliotis, 2012). Ακόμη, στη λογική αυτού του επιχειρήματος εντάσσονται και τα υψηλά ποσοστά χορήγησης ψυχοφαρμάκων στις φυλακές (Μηλιώνη, 2006) (όπως αναφέρεται στη Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008).

Η παθογόνος κατάσταση της φυλακής και η σχετική ευελιξία των σωφρονιστικών υπαλλήλων στη χρήση ουσιών επενεργούν στην αύξηση των χρηστών στη φυλακή, όμως δεν καθίστανται ικανοί παράμετροι για να αιτιολογήσουν τα μεγάλα ποσοστά χρηστών που καταδικάζονται σε ποινή φυλάκισης. Η πιο πιθανή γενεσιουργός αιτία διόγκωσης των αριθμών των εξαρτημένων ατόμων θεωρείται η ποινικοποίηση των ναρκωτικών (Αναγνωστάκη, 2013. Κουράκης, 2006α, 2009. Μπουγάδη, 2010). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το στατιστικό πίνακα που εκδίδει κάθε χρόνο το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2015), ο αριθμός των κρατουμένων του περί νόμου ναρκωτικών για το 2015 ανέρχεται στους 2.872 κρατούμενους, ενώ κατά τα προηγούμενα

έτη ο αριθμός αυτός προσέγγιζε και τους 5.000 κρατούμενους¹. Σύμφωνα με την παράγραφο 2 και 3 του νόμου 4139 περί του «Νόμουπερί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλων διατάξεων» τιμωρείται η παραγωγή, κατοχή και διακίνηση ναρκωτικών και πρόδρομων ουσιών (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2013α).Κύρια φιλοσοφία του νόμου αυτού, όπως και των προηγούμενων (Κουράκης, 2006β), αποτελεί ο χαρακτηρισμός του τοξικομανούς ως «ασθενούς» αντί εγκληματία, που χρήζει άμεσης θεραπείας και η διάκριση μεταξύ τοξικομανών και μη τοξικομανών ως προς την αναλογικότητα της ποινής (Παλαιολόγου, 2014).

Ο Crewe (2005)προσδίδει στην ηρωΐνη (η οποία αποτελεί τη συνήθη ουσία διακίνησης) τον όρο του «κοινωνικό εξισωτή», καθώς όπως παραθέτει ο ίδιος *«στο εσωτερικό της κοινωνίας της φυλακής όταν τα ναρκωτικά είναι ελάχιστα οι έγκλειστοι συγχρωτίζονται με βάση τις γνωριμίες τους, την εθνική τους καταγωγή και τα κοινά τους ενδιαφέροντα. Οι ομαδοποιήσεις αυτές συνεπάγονται την εμφάνιση διαφόρων μορφών αλληλοϋποστήριξης. Όταν, όμως, οι παράνομες ουσίες βρίθουν στη φυλακή, τότε η συγκέντρωση της δύναμης σε μία ομάδα ατόμων καταργείται και οι μη- χρήστες αποξενώνονται»* (σελ. 15). Συνεπώς, οι κρατούμενοι, οι οποίοι υποκινούν τα νήματα της διακίνησης ναρκωτικών στο εσωτερικό της φυλακής, βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση λόγω των γνωριμιών τουςκαι των επαφών τους τόσο με άτομα εντός της φυλακής όσο και εκτός αυτής. Δεν θα ήταν παράλογο να ειπωθεί ότι η συγκεκριμένη κατηγορία κρατουμένων αποτελεί «αρχηγός» κατά κάποιο τρόπο της κοινωνίας των κρατουμένων(Crewe, 2005, 2006). Αυτό αντανακλάται από το γεγονός ότι εξαγοράζουν τη συνεργασία άλλων κρατουμένων για τη διακίνηση με αντάλλαγμα την παροχή μικρής ποσότητας ναρκωτικών, την είσπραξη οφειλών, ενώ

¹ *Το 2008 και το 2009, ο αριθμός των παραβατών του περί του νόμου των ναρκωτικών ανερχόταν στους 4.912 και 4.937 κρατούμενους, αντίστοιχα (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2015), χωρίς όμως να υπολογίζονται αδικήματα συναφή μ' αυτά, όπως μικροκλοπές

εκφοβίζουν εκείνους που οφείλουν και τους πιο «αδύναμους» εξαρτημένους (Crewe, 2005, 2006). Η εξάρτηση υποδηλώνει αδυναμία, καθώς οι εξαρτημένοι κρατούμενοι που αδυνατούν να απεξαρτηθούν εμπλέκονται σε μία σειρά από παράνομες δραστηριότητες, όπως κλοπές, με ανταμοιβή μία μικροποσότητα παράνομης εθιστικής ουσίας (Crewe, 2005).

2.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΤΟΥΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ

Οι ψυχολογικές επιπτώσεις του εγκλεισμού τόσο σε ατομικό επίπεδο, όσο και σε γυναίκες κρατούμενες, οι οποίες είναι μητέρες, αναφέρθηκαν ήδη. Όμως, οι προεκτάσεις του εγκλεισμού επεκτείνονται και σε επίπεδο οικογένειας. Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, ο εγκλεισμός επιφέρει διάρρηξη των οικογενειακών σχέσεων (Αλοσκόφης, 2013. Αρχιμανδρίτου, 2000. Βαρβατάκος, 2012. Council on Crime & Justice, 2006. Κουράκης, 2009. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008) ως αποτέλεσμα ολοπαγούς χαρακτήρα της φυλακής (Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008). Η έρευνα της Ανδρίτσου και των συνεργατών της κατέδειξε πως το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων έγγαμων κρατουμένων βίωσε δυσκολίες στο γάμο εξαιτίας της φυλάκισης (περίπου το 48%), ενώ το 40% του συνόλου των κρατουμένων που ήταν γονείς, δήλωσαν ότι η σχέση τους με τα παιδιά τους υπέστη ανάλογο κλονισμό ή και πλήρη ρήξη. Ακόμα οι επιδράσεις του εγκλεισμού στις σχέσεις κρατουμένου- οικογένειας είναι έντονες και σε περιπτώσεις βραχύχρονου εγκλεισμού (Arditti, Lambert-Shute, & Joest, 2003). Αν και το δικαίωμα του κρατούμενου για επικοινωνία με την οικογένεια του μέσω επισκέψεων, τηλεφώνου, αλληλογραφίας, τακτικών αδειών (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2003) και μέσω διάφορων θεσμών, όπως αυτός των οικογενειακών επισκέψεων (Βαρβατάκος, 2012) προστατεύεται από το Σύνταγμα, ωστόσο, αυτό δεν

αποκαθιστά άρδην τις σχέσεις των κρατουμένων με τις οικογένειες τους. Τέλος, δεν αποκλείεται, επίσης, οι σχέσεις μεταξύ των αναφερθέντων να καταλήξουν σε ολοκληρωτική αποκοπή του κρατούμενου από τους συγγενείς τους μετά από επιλογή του πρώτου για αποτελεσματικότερη διαχείριση της έντασης των αρνητικών συναισθημάτων (Αλοσκόφης, 2013. Hairston, 2003).

Αποτελεί, όμως, επιτακτική ανάγκη να τονιστεί πως στην υπάρχουσα βιβλιογραφία διαφαίνεται πως η προηγούμενη ποιότητα των σχέσεων των μελών της οικογένειας αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο του βαθμού επίδρασης του εγκλεισμού στις σχέσεις τους (Arditti et al., 2003). Ο βαθμός επίδρασης του εγκλεισμού μπορεί να είναι ελάχιστος ή μηδενικός σε ήδη αποδιοργανωμένες οικογένειες (Lowenstein, 1989) (όπως αναφέρεται σε Ardittiet al., 2003).

Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό κρατουμένων είναι γονείς, συνήθως μικρής ηλικίας (Travis, Cincotta McBride, & Solomon, 2003). Η απουσία ενός γονέα καταδεικνύεται ως ένα τραυματικό γεγονός για το παιδί, ενώ έχει συνδεθεί με τη ψυχική υγεία του παιδιού. Ο εγκλεισμός, λοιπόν, ενός γονέα έχει συνδεθεί με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς παιδιών, τη συναισθηματική απορρύθμιση και με γνωστικές δυσλειτουργίες, ενώ το δυνητικό στίγμα λόγω του εγκλεισμού του γονέα φαίνεται πως επιδεινώνει την κατάσταση της ψυχικής τους υγείας (Council on Crime & Justice, 2006).

Ωστόσο, γενικότερη απορρύθμιση απαντάται και στις οικογένειες των παραβατών, οι οποίες υποβάλλονται, με τη σειρά τους, σε «δεινοπάθειες», οι οποίες εμφανίζουν κοινά χαρακτηριστικά μ' αυτές που βιώνουν οι έγκλειστοι. Στις μελέτες, στις οποίες διερευνάται ο αντίκτυπος της φυλάκισης στους εναπομείναντες, διαπιστώθηκε πως οι οικογένειες των

παραβατών έρχονται αντιμέτωπες μ' ένα πλήθος οικονομικών, κοινωνικών και συναισθηματικών προβλημάτων (Arditti et al., 2003. Council on Crime & Justice, 2006).

Η βασικότερη ανησυχία των οικογενειών αποτελούν τα οικονομικά προβλήματα. Το εισόδημα των οικογενειών των κρατούμενων μειώνεται αρκετά (Hairston, 2003). Η ανησυχία αυτή εντείνεται στην περίπτωση ανατροφής παιδιών, όταν το μέλος που φυλακίζεται αποτελεί την κύρια πηγή εισοδήματος (Hairston, 2003. Travis et al., 2003) ή λόγω του προηγούμενου χαμηλού εισοδήματος της οικογένειας (Travis et al., 2003). Επιπροσθέτως, η οικονομική κατάσταση των οικογενειών επιβαρύνεται από την παροχή οικονομικής αρωγής στους κρατούμενους (Hairston, 2003) και από τη δυνατότητα επίσκεψης των κρατούμενων, καθώς οι φυλακές συνήθως βρίσκονται σε απομακρυσμένες περιοχές (Αλοσκόφης, 2013. Council on Crime & Justice, 2006. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2009. Travis et al., 2003). Επιπλέον, το στίγμα, οι προκαταλήψεις της κοινότητας, η δυσκολία προσαρμογή στις νέες απαιτήσεις της πραγματικότητας, καθώς και αλλαγή στη δομή της οικογένειας συνιστούν προβλήματα που συχνά αναφέρονται από τις οικογένειες των εγκλειστών (Council on Crime & Justice, 2006. Hairston, 2003. Travis et al., 2003).

2.4 ΜΕΤΑΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Είναι δεδομένο πως κάποια στιγμή ο κρατούμενος θα αποφυλακισθεί. Δυστυχώς, όμως, η πραγματικότητα δεν είναι ευόπινη για τους αποφυλακισθέντες. Το στίγμα, προϋδρυματικοί παράγοντες, όπως η ύπαρξη ψυχικής διαταραχής, φαίνεται πως αναχαιτίζουν την προσπάθεια του κρατούμενου να ενσωματωθεί ομαλά στην κοινωνία και να αποκαταστήσει τις σχέσεις της μ' αυτή. Ακόμα, ο συνωστισμός στις φυλακές, η διάρρηξη των σχέσεων με την οικογένεια, ο ιδρυματισμός λειτουργούν ως φραγμοί στην κοινωνική επανένταξη του ατόμου (Αλοσκόφης, 2013. Χάιδου, 2002). Μάλιστα, το

φαινόμενο του «ιδρυματισμού» ή της «ιδρυματοποίησης», που απαντάται στους έγκλειστους, συνιστά το κυρίαρχο παράδειγμα της καταλυτικής επίδρασης της φυλακής στην προσωπικότητα του κρατούμενου (Haney, 2002). Σύμφωνα με τον Haney (2002) η «ιδρυματοποίηση», ουσιαστικά, αντανακλά τη θετική συσχέτιση μεταξύ της διάρκειας του εγκλεισμού με την υιοθέτηση της «κουλτούρας» των φυλακών και κατ' επέκταση την απομάκρυνση από ανθρώπινες αξίες. Σε μία έρευνα των Σταθοπούλου, Μηλιώνη και Κουράκη (2004) (όπως αναφέρεται στον Κουράκη, 2005α) βρέθηκε πως το περιβάλλον της φυλακής είχε εμφυσήσει στην πλειοψηφία των παραβατών (το ποσοστό ανερχόταν στο 34% επί του συνόλου και 77% των μη εγκλείστων) μία σειρά από δυσλειτουργικές συμπεριφορές και κανόνες, η ύπαρξη των οποίων ήταν εμφανής ακόμα και μετά την αποφυλάκιση τους, παρεμποδίζοντας την επανένταξη τους. Στη βάση των προαναφερθέντων γίνεται εύκολα αντιληπτό πως υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες και καταστάσεις που φαλκιδεύουν την επανένταξη των αποφυλακισθέντων στην κοινότητα, το οποίο οδηγεί στο συμπέρασμα πως η φυλακή υπό το πρίσμα της γενικής και ειδικής πρόληψης

Μία από τις δυσκολίες που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι αποφυλακισθέντες μετά την αποφυλάκιση τους αποτελεί η εύρεση εργασίας. Δυστυχώς, όμως, οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα για τους «εγκληματίες» αποτελούν τροχοπέδη στην εύρεση εργασίας των παραβατών. Επιπροσθέτως, η έλλειψη μετασφρονιστικών φορέων, οι οποίοι θα παρέχουν βοήθεια και υποστήριξη στους αποφυλακισθέντες, πέραν ορισμένων (βλέπε «Επάνοδος»), καθιστά δύσκολη έως αδύνατη την επαγγελματική αποκατάσταση των αποφυλακισθέντων (Κουράκης, 2009. Χάιδου, 2002).

Συμπερασματικά των όλων όσων αναφέρθηκαν, ως απάντηση στο φαινόμενο υπερπλήρωσης των φυλακών και στα διάφορα προβλήματα που υπάρχουν κατά τη διάρκεια της φυλάκισης όσο και κατά την αποφυλάκιση, αποτέλεσαν η ανέγερση νέων

οικοδομημάτων(Χαλκιά, 2007), η ιδιωτικοποίηση των φυλακών και η εισαγωγή εναλλακτικών μέτρων (Αρχιμανδρίτου, 2000. Κουράκης, 2009). Η τελευταία πρακτική, δηλαδή η εισαγωγή των εναλλακτικών ποινών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης θα αποτελέσει αντικείμενο μελέτης της επόμενης ενότητας.

3. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΙΝΕΣ

3.1 ΑΙΤΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΠΟΙΝΩΝ

Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που οδήγησαν στην εισαγωγή των εναλλακτικών ποινών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Η κύρια γενεσιουργός αιτία εξεύρεσης νέων μεθόδων έκτισης ποινής ήταν τα υψηλά ποσοστά κρατουμένων που καταγράφονταν στα σωφρονιστικά συστήματα (Αναγνωστάκη, 2013. Bülow, 2014. Jones, 2014. Junger-Tas, 1994. Mears&Barnes, 2010). Αναλυτικότερα, τη δεκαετία του 70 τα ποσοστά εγκληματικότητας κυμαίνονταν σε υψηλά επίπεδα, γεγονός που συνεπέφερε αύξηση του αριθμού των ατόμων που τελικά υπάγονταν σε καθεστώς φυλάκισης. Απόρροια της αύξησης της συχνότητας της επιβολής της ποινής φυλάκισης ήταν η διόγκωση του πληθυσμού των φυλακών που εξέτιαν μακρόχρονες ποινές φυλάκισης. Συνεπώς, η αναζήτηση νέων μεθόδων έκτισης της ποινής αποβλέπει κατά κύριο λόγο στην αποσυμφόρηση των σωφρονιστικών ιδρυμάτων (Vanhaelemeeschetal., 2014) με αποτέλεσμα να υπάρχει περισσότερος διαθέσιμος χώρος (Junger-Tas, 1994).

Η αναδιαμόρφωση του ποινικού συστήματος οφείλεται, όμως, και στην ανεύρεση λιγότερο τιμωρητέων ποινών, όπως αυτή της φυλάκισης (Jones, 2014) . Συγκεκριμένα, η προσθήκη εναλλακτικών ποινών στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης αντανακλά το έντονο ενδιαφέρον των διάφορων κρατών για τον εξανθρωπισμό της ποινικής δικαιοσύνης (Vanhaelemeeshetal., 2014) και τη διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων (Αλεξιάδη, 1997).

Στη μεταστροφή του κρατικού ενδιαφέροντος για την ανεύρεση ποινών με ουμανιστικό χαρακτήρα, προστίθενται και οι αρνητικές συνέπειες που μπορεί να προκαλέσει ο εγκλεισμός στη φυλακή, τα λεγόμενα «δεινά του εγκλεισμού» (Αρχιμανδρίτου, 2000,

2012), που εξετάστηκαν σε προηγούμενη ενότητα. Συνοπτικά, ο εγκλεισμός έχει χαρακτηριστεί ως ένα από τα πιο αγχογόνα γεγονότα της ζωής, καθώς το άτομο αποκόβεται από την οικογένεια του, επάγοντας την κοινωνική αποξένωση του ατόμου (Αρχιμανδρίτου, 2000. Βαρβατάκος, 2012. Crawley&Sparks, 2006. Lindquist&Lindquist, 1997. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008. Stohr&Walsh, 2011). Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει στο έργο του Sykes, σύμφωνα με τον οποίο οι αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει ο εγκλεισμός συνίστανται στην στέρηση της ελευθερίας, στην στέρηση αγαθών και υπηρεσιών, στη σεξουαλική στέρηση, στη στέρηση της αυτονομίας και τέλος στη στέρηση της ασφάλειας (Sykes, 1958) (όπως αναφέρεται στην Αρχιμανδρίτου, 2012). Δεν πρέπει όμως να παραλειφθεί να σημειωθεί πως ο εγκλεισμός συνοδεύεται και από το κοινωνικό στίγμα του «επικίνδυνου» που φέρει ένας καταδικασθείς, το οποίο επιδεινώνει το αδιέξοδο στο οποίο περιέρχεται (Bülow, 2014. Jones, 2014)

Άλλος ένας παράγοντας που σηματοδότησε τη θέσπιση νέων εναλλακτικών μέτρων έγκειται στην αποτυχία της φυλακής να πραγματώσει τους σκοπούς επιβολής των ποινών (Juder-Tas, 1994. Valentine, Albers, & Huebner, 2006), που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τα δεινά του εγκλεισμού (Jones&Connelly, 2001). Συγκεκριμένα, η φυλακή οδηγεί το άτομο στο να περιέλθει σε μία κατάσταση «αχρηστίας» (Bülow, 2014) και κατά συνέπεια το άτομο διακατέχεται από την λανθασμένη άποψη πως δεν αποτελεί μέλος της ευρύτερης κοινωνίας. Δεδομένου των αρνητικών ερεθισμάτων που παρέχει η φυλακή, αλλά και των αρνητικών εμπειριών που αποκομίζει το άτομο από την αλληλεπίδρασή του με αυτά, καθίσταται αδύνατη αρχικά η ομαλή μετάβαση του στην κοινωνία και σ' ένα δεύτερο επίπεδο η συμμόρφωση του με τους κανόνες που την διέπουν (Jones, 2014). Μ' άλλα λόγια, το άτομο αδυνατεί να υπερβεί τις δυσκολίες που αναφύονται κατά τη μετάβαση του από τη φυλακή στην κοινωνία (Mears&Barnes, 2010) με αποτέλεσμα να διακατέχονται από

ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα άγχους και μη μπορώντας να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της κοινωνίας να επιδίδονται στην τέλεση νέων κακουργηματικών πράξεων (Jones, 2014). Η διαπίστωση αυτή συνάδει με τα υψηλά ποσοστά υποτροπής που καταγράφονται από πρώην κρατούμενους (Jones&Connolly, 2001). Συνεπώς, διαπιστώνεται πως η επιβολή μιας ποινής κατά της ελευθερίας δεν υλοποιείτο σκοπό της αναμόρφωσης του χαρακτήρα του δράστη, αλλά και της ειδικής πρόληψης, που αναφέρεται στην απομάκρυνση του ατόμου από παρόμοιες εγκληματικές δραστηριότητες (Junger-Tas, 1994).

Τέλος, η οικονομική παράμετρος συνέβαλε στην αναζήτηση λιγότερο δαπανηρών τρόπων έκτισης ποινής. Συγκεκριμένα, ο υπερπληθυσμός των φυλακών οδήγησε στην αύξηση των εξόδων των κρατών, με αποτέλεσμα να επιβαρύνεται το οικονομικό σύστημα της εκάστοτε χώρας (Jones, 2014. Στεφάνου, 2006). Συνεπώς, η άμβλυνση των δαπανών του κάθε κράτους την ανάγκη για υιοθέτηση καινοτόμων στρατηγικών αντιμετώπισης του εγκλήματος μέσω της εισαγωγής εναλλακτικών ποινών, οι οποίες θα ανταποκρίνονταν καλύτερα στην οικονομία της κάθε χώρας (Juder-Tas, 1994).

3.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΠΟΙΝΩΝ

Στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, δε φαίνεται να υπάρχει ένας κοινός αποδεκτός όρος για τις εναλλακτικές ποινές με αποτέλεσμα να αποδίδονται με πολλές ονομασίες, όπως *community-based sanctions*, *non-incarcerative punishments*, *restorative justice* (Valentine et al., 2006), *alternatives to imprisonment* (Αναγνωστάκη, 2013) ή *smart sentencing* (Στεφάνου, 2006). Σύμφωνα με τον Ελβετό ποινικόλόγο Houtchon (2000) ένας γενικός όρος των ποινών αυτών είναι: «κάθε νομοθετικό μέσο που αποβλέπει στην παρεμπόδιση ή στην έναρξη της διαδικασίας για την πρόωρη απόλυση ενός καταδίκου σε στερητική της ελευθερίας ποινή»

(σελ. 267). Βέβαια, ο ορισμός αυτός δεν είναι ο μοναδικός. Ένας άλλος ορισμός των εναλλακτικών ποινών έχει διατυπωθεί από την Υπηρεσία Προγραμμάτων Ποινικής Δικαιοσύνης της Αμερικής (1990) (όπως αναφέρεται στο Junger-Tas, 1994), κατά την οποία *«οι εναλλακτικές ποινές συνιστούν ένα είδος ποινής που εντοπίζονται στη μεσαία θέση ενός συνεχούς μεταξύ της παραδοσιακής επιτήρησης και της και τις φυλάκισης»* (σελ. 44). Ο ορισμός αυτός διαφαίνεται να απηχεί πολύ περισσότερο και η πλειονότητα των ερευνών ερείδεται σ' αυτόν (Vanhaelemeesch, Vander-Beken, & Vandvelde, 2014). Επιπροσθέτως, ο χαρακτηρισμός «εναλλακτικές» υποδηλώνει την υποκατάσταση της συμβατικής κατά της ελευθερίας ποινής, που ανάγεται στη φυλάκιση (Στεφάνου, 2006). Η ιδέα της εφαρμογής εναλλακτικών τρόπων έκτισης ποινής εντοπίζεται στη δεκαετία του 80 και εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά στην Αγγλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Junger-Tas, 1994). Έκτοτε, η εφαρμογή τους διευρύνθηκε και σ' άλλες χώρες.

Ποιες όμως είναι οι εναλλακτικές ποινές; Στις εναλλακτικές ποινές συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων η κοινωφελής εργασία, η αποζημίωση και αποκατάσταση του θύματος, η διαμεσολάβηση μεταξύ δράστη και θύματος, η αφαίρεση αδειών, εκπαιδευτικά προγράμματα, προγράμματα ελέγχου και τροποποίησης της συμπεριφοράς, θεραπευτικά προγράμματα (ιδίως για παραβάτες του νόμου περί ναρκωτικών και δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων), εντολές επιτήρησης, τοποθέτηση σε κέντρα ημέρας ή ξενώνες με επιτήρηση, επιτήρηση από επιμελητές και εντατική επιτήρηση, περιορισμοί κίνησης, κατ' οίκον έκτιση ποινής και ηλεκτρονική επιτήρηση, αναβολή επιβολής ποινής με επιτήρηση και πολλές άλλες (Αναγνωστάκη, 2013).

Αποτελεί όμως επιτακτική ανάγκη να εξεταστούν διεξοδικά ορισμένα από τα διάφορα είδη εναλλακτικών τρόπων έκτισης ποινής. Αρχικά, η διαμεσολάβηση ή συνδιαλλαγή μεταξύ θύτη και θύματος αποτελεί τη συνηθέστερη μορφή επανορθωτικής δικαιοσύνης.

Μέσω αυτής της διαδικασίας, καθίσταται εφικτή η συνάντηση του δράστη και του θύματος, συνήθως υπό την επίβλεψη ενός διαμεσολαβητή (Στρούθος & Πανταζή- Μελίστα, 2010), ώστε να επέλθει συμφωνία μεταξύ των δύο με απώτερο σκοπό την αποκατάσταση (Junger-Tas, 1994). Η εναλλακτική αυτή ποινή συχνά εφαρμόζεται σε ανήλικους παραβάτες, υπό την προϋπόθεση πως ο τελευταίος επωμίζεται τις ευθύνες που του αναλογούν και εκφράζει την έμπρακτη μεταμέλεια του (Στεφάνου, 2006). Από την άλλη πλευρά, η ποινή υπό τη μορφή της αποζημίωσης μπορεί να λάβει τη μορφή εποικοδομητικής εργασίας στην κοινότητα ή άμεσης αποκατάστασης της βλάβης από την πλευρά του παραβάτη (Junger-Tas, 1994. Στρούθος & Πανταζή- Μελίστα, 2010).

Η χρηματική ποινή αναφέρεται στην επιβολή χρηματικών προστίμων στο δράστη για την επίδειξη εγκληματικής συμπεριφοράς (Jones&Connolly, 2001). Το ύψος της χρηματικής ποινής διαμορφώνεται με κύριο γνώμονα τη βαρύτητα του εγκλήματος, αλλά και με τον συνυπολογισμό διάφορων παραμέτρων μεταξύ άλλων το εισόδημα του παραβάτη, τα έξοδα διαβίωσης του κτλ (Junger-Tas, 1994. Στεφάνου, 2006). Ενδεικτικό παράδειγμα επιβολής χρηματικών προστίμων αποτελεί η παραβίαση των Κωδικών Οδικής Κυκλοφορίας. (Jones&Connolly, 2001).

Η πιο γνωστή εναλλακτική ποινή είναι αυτή της παροχής κοινωφελούς εργασίας. Η προσφορά κοινοτικής εργασίας συνίσταται στην διεκπεραίωση οποιασδήποτε μορφής εργασίας στην κοινότητα και έχει συμβολικό χαρακτήρα (Σπινέλλη, 2000). Με την εφαρμογή αυτού του μέτρου επιδιώκεται η διευθέτηση των διαφορών μεταξύ του δράστη και του θύματος και κατ' επέκταση η συμφιλίωση τους (Junger-Tas, 1994). Το διάστημα παροχής κοινωφελούς εργασίας είναι συγκεκριμένο και οριοθετείται από το νομοθέτη (Στεφάνου, 2006). Βασική, όμως, προϋπόθεση της χορήγησης του συγκεκριμένου μέτρου αποτελεί η συγκατάθεση του παραβάτη. Σε διαφορετική περίπτωση, δηλαδή άρνησης του

παραβάτη, η χορήγηση αυτού του μέτρου θα μπορούσε να εκληφθεί ως καταναγκαστική εργασία (Αλεξιάδη, 1997). Συχνά, η ομάδα των ανήλικων παραβατών αποτελεί τον συνήθη αποδέκτη αυτού του θεσμού ανήλικοι, και το μέτρο αυτό χορηγείται στα πλαίσια της αποκατάστασης της βλάβης που επέφερε η συμπεριφορά τους. Επιπροσθέτως, η ποινή αυτή προορίζεται για δράστες που έχουν χαρακτηριστεί ως μη ειδεχθείς (Σπινέλλη, 2000). Τέλος, η κοινοτική εργασία μπορεί να επιβληθεί με διάφορους τρόπους είτε ως υποκατάστατο της ποινής φυλάκισης είτε σε συνδυασμό μ' άλλες εναλλακτικές ποινές είτε ως κύρια ποινή (Αλεξιάδη, 1997. Στεφάνου, 2006).

Άλλη μία πτυχή των ενδιάμεσων μέσων είναι η εντατική δικαστική επιτήρηση. Η συγκεκριμένη μορφή επιτήρησης προσβλέπει στην επίβλεψη του δράστη από έναν επιτηρητή σε συνδυασμό με την παροχή εργασίας (Στεφάνου, 2006). Το μέτρο αυτό είθισται να εφαρμόζεται σε δράστες που έχουν χαρακτηριστεί ως ειδεχθείς εγκληματίες (Junger-Tas, 1994), χωρίς αυτό να συνεπάγεται πως μη-ειδεχθείς εγκληματίες δεν μπορούν να υπαχθούν σε καθεστώς εντατικής επιτήρησης (Jones&Connolly, 2001). Ο θεσμός των προγραμμάτων εντατικής επιτήρησης θεμελιώνεται σε εξαιρετικά ιδιόρρυθμους κανόνες. OByrne (1986)(όπως αναφέρεται στο Junger-Tas, 1994), διαφοροποίησε τα προγράμματα εντατικής επιτήρησης σε τρία μοντέλα. Το πρώτο μοντέλο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την έννοια της «δίκαιης ανταπόδοσης» (Justdesert), δηλαδή με τον τιμωρητέο και ανταποδοτικό χαρακτήρα της ποινής. Στο δεύτερο μοντέλο, το «μοντέλο κινδύνου» εξέχουσα θέση κατέχει η υποτροπή του δράστη, δηλαδή η πιθανότητα ο δράστης να προβεί στην τέλεση νέων εγκληματικών πράξεων. Τέλος, το «θεραπευτικό μοντέλο» εστιάζει στην θεραπεία, η οποία είναι υποχρεωτική. Τα διάφορα θεραπευτικά προγράμματα ενδέχεται να είναι της μορφής εύρεσης εργασίας, εκπαίδευσης ή παροχής κοινοτικής εργασίας (Junger-Tas, 1994).

Άλλες ποινές, οι οποίες προσφέρουν τη δυνατότητα στον κρατούμενο να εκτίσει την ποινή του σε ελεύθερο περιβάλλον αποτελεί η απόλυση υπό όρους, αναστολή εκτέλεσης της ποινής και η ημιλευθερία. Σύμφωνα με τον πρώτο θεσμό, η έκτιση ενός μέρους της ποινής του δράστη μπορεί να γίνει στην κοινότητα. Κατά την εφαρμογή αυτού του θεσμού, επιβάλλονται στο άτομο ορισμένοι περιοριστικοί όροι. Η αναστολή εκτέλεσης ποινής συνιστά την απλούστερη μορφή της απόλυσης υπό όρους με τη διαφορά πως σ' αυτήν την περίπτωση το άτομο εκτίει ολόκληρη την ποινή στην κοινότητα, χωρίς να εγκλειστεί. Τέλος, αναφορικά με την ημιλευθερία, το άτομο εγκλείεται αλλά έχει τη δυνατότητα εργασίας σε κάποιο σωφρονιστικό ίδρυμα είτε συμμετοχής σε διάφορα θεραπευτικά προγράμματα (Χάιδου, 2002).

Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των εναλλακτικών ποινών, τα ευρήματα, που προκύπτουν από την υπάρχουσα βιβλιογραφία δεν επαληθεύουν την υπεροχή των εναλλακτικών μέτρων έναντι της φυλάκισης, χωρίς όμως αυτό να συνεπάγεται ότι η εφαρμογή αυτών των ποινών δεν συντελεί στην άμβλυνση του φαινομένου της υποτροπής και κατ' επέκταση των ποσοστών της εγκληματικότητας. Συγκεκριμένα, σε μία μελέτη των Jones και Connolly (2001), οι οποίοι διερευνούσαν τα ποσοστά υποτροπής που ανέκυπταν από την εφαρμογή εναλλακτικών ποινών, όπως ο η εντατική δικαστική επιτήρηση, η παροχή κοινωφελούς εργασίας, οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα πως δεν επήλθε βελτίωση στα ποσοστά υποτροπής λόγω της εφαρμογής των εναλλακτικών μέτρων, αλλά αντιθέτως ήταν εφάμιλλα μ' εκείνα που προέρχονταν από πρώην κρατούμενους. Σ' αυτή τη διαπίστωση συνηγορούν και μεταγενέστερες μελέτες (Jones, 2014). Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί πως τα ευρήματα αυτά δεν παρεμφαίνουν την αξία της χρήσης εναλλακτικών ποινών. Στην ουσία, μ' αυτόν τον τρόπο αναδεικνύεται η αναγκαιότητα για τη διενέργεια

περισσότερων συγκριτικών μελετών με τη χρήση ενός ενιαίου ψυχομετρικού εργαλείου για την εκτίμηση της υποτροπής (Mears&Barnes, 2010).

Μία άλλη εναλλακτική ποιμή που έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας είναι η ηλεκτρονική επιτήρηση, η οποία θα συζητηθεί στην επόμενη ενότητα.

4. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ

Η είσοδος της τεχνολογίας στη σωφρονιστική πολιτική ήταν μία αναπόδραστη συνθήκη, αν αναλογιστεί κανείς το φάσμα των τεχνολογικών επιτευγμάτων που χρησιμοποιούνται στην καθημερινή ζωή (Bullow, 2014). Άλλωστε, όπως εύστοχα διατεινόταν ο πατέρας της εγκληματολογίας Durkheim (1858- 1917) (όπως αναφέρεται στη Σπινέλλη, 2005) όπως «*οι κοινωνίες μετατρέπονται από μηχανικές σε οργανικές με την εγκληματικότητα να αποτελεί το τίμημα της οργανικής κοινωνίας για ανάπτυξη*» (σελ. 239-240), ομοίως μεταβάλλονται και οι πρακτικές ελέγχου του εγκλήματος (Payne&Gainey, 2000). Η συμμόρφωση, λοιπόν, του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης με τις επιταγές της συνεχούς τεχνολογικής ανάπτυξης αποτυπώνεται με την εισαγωγή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης εγκληματιών, η οποία είθισται να συνοδεύεται από τον κατ' οίκον περιορισμό (homeconfinementwithelctronicmonitoring) και αποβλέπει στην επίλυση του ακανθώδους προβλήματος των φυλακών, που ανάγεται στην υπερπλήρωση αυτών. Το θεωρητικό υπόβαθρο της ενσωμάτωσης των σύγχρονων τεχνολογικών επιτευγμάτων στις πρακτικές ελέγχου του εγκλήματος, εδράζεται στην πεποίθηση ότι το άτομο θα διατηρήσει τους δεσμούς του με τον κοινωνικό ιστό και παράλληλα, θα διαμένει σ' ένα πιο ανθρώπινο και αξιοπρεπές περιβάλλον. Επιπλέον, η εφαρμογή του συγκεκριμένου μέτρου αποτελεί προϊόν της μεταστροφής του κρατικού μηχανισμού για την ανεύρεση ποινών με ουμανιστικό χαρακτήρα με απώτερο σκοπό τον εξανθρωπισμό του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης δεδομένου ότι η επιβολή των στερητικών της ελευθερίας ποινών οδηγεί σε καταστρατήγηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των κρατουμένων.

4.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης, ή όπως αποδίδεται στην αγγλική ορολογία «electronic monitoring» ή «tagging» (Black & Smith, 2003. John Howard Society of Alabama [JHSA], 2000, 2006) αποτελεί μία «τεχνοσωφρονιστική εφεύρεση» (Nellis, 2015), που ανάγει τις καταβολές στα τέλη της δεκαετίας του 60, όταν προτάθηκε από τον ψυχολόγο Schwitzgebel ένα σύστημα παρακολούθησης που προοριζόταν για ψυχικά ασθενείς (Χάιδου, 2002) και ανήλικους παραβάτες (Gable & Gable, 2005). Η εφαρμογή του συστήματος αυτού απέβλεπε στην πρόληψη της εγκληματικής συμπεριφοράς και στον εντοπισμό παράνομων ουσιών στον οργανισμό του δράστη. Η επιτήρηση των συμμετεχόντων θα πραγματοποιούταν με την αρωγή ενός ειδικού μηχανήματος, το οποίο θα ήταν εγκατεστημένο σε συγκεκριμένο χώρο (Χάιδου, 2002). Ωστόσο, η πρώτη εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης δεν απέσπασε ευνοϊκά σχόλια με αποτέλεσμα την εγκατάλειψη της ιδέας (Burrell & Gable, 2008).

Μεταγενέστερες παραλλαγές του συστήματος του συστήματος του Schwitzgebel αποτελούν το «τηλεμετρικό σύστημα επιτήρησης» των Ingraham και Smith το 1972 και το «σύστημα της αχρήστευσης μέσω της τεχνολογίας» της Lehtinen το 1979 (όπως αναφέρεται στη Χάιδου, 2002). Ομοίως με τον πρόγονο τους, ούτε τα συστήματα αυτά τελεσφόρησαν, καθώς ακρογωνιαίος λίθος και των δύο ήταν η αναχαίτιση της διολίσθησης του δράστη στην εγκληματική οδό είτε με την εμφύτευση διάφορων ηλεκτρικών συσκευών στον εγκέφαλο του είτε με τη χορήγηση φαρμάκων, που κατέστειλαν την εγκληματική συμπεριφορά (Χάιδου, 2002).

Η σύγχρονη εκδοχή της ηλεκτρονικής επιτήρησης εισάγεται μόλις το 1983 στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης του Νέου Μεξικού από το δικαστή Jack Love (Ardley, 2005). Πηγή έμπνευσης του εγχειρήματος του Love αποτέλεσαν τα κόμικς του φανταστικού ήρωα

Spiderman. Συγκεκριμένα, ένας εχθρός του Spiderman μπορούσε να παρακολουθεί τις κινήσεις του φανταστικού ήρωα με τη βοήθεια μίας συσκευής, που είχε τοποθετήσει στο Spiderman (JHSA, 2000. Kilgore, 2012). Ομοίως, το σχέδιο του Loveπροέβλεπε την εγκατάσταση ενός ηλεκτρονικού βραχιολιού σε μία ομάδα κρατουμένων με στόχο την εξ αποστάσεως επιτήρηση τους (Bonta, Wallace-Capretta, & Rooney, 1999. Τουργέλης, 2013). Το μέτρο αυτό έτυχε ευμενούς αποδοχής από το σύστημα της δικαιοσύνης του Μεξικού με αποτέλεσμα τη διερεύνηση της χρήσης του. Συγκεκριμένα, η πρώτη χρήση της ηλεκτρονικής επιτήρησης στις Η.Π.Α εντοπίζεται το 1984, ενώ το 1985 ο μηχανισμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης επεκτάθηκε στην πλειονότητα των αμερικάνικων πολιτειών. Στο Ηνωμένο Βασίλειο η εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης ανευρίσκεται το 1991, στην Ολλανδία και στο Βέλγιο σε πειραματικό επίπεδο το 1995 και 2000, αντίστοιχα (Παπαθεοδώρου, 2009), ενώ σημείο τομής για την πιλοτική εφαρμογή του μέτρου αυτού στην Ελλάδα αποτελεί το 2015 (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2015).

Ιστορικός πρόγονος, όμως, της ηλεκτρονικής επιτήρησης θεωρείται το πανοπτικό σύστημα του Bentham (Αρχιμανδρίτου, 2012). Εν ολίγοις, κορωνίδα του πανοπτικού συστήματος είναι η δυνατότητα που προσέφερε για ολοκληρωτικό έλεγχο, η οποία διευκολυνόταν από τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό του χώρου. Συγκεκριμένα, η μορφή των ιδρυμάτων ήταν ακτινοειδής, γεγονός που επέτρεπε την πλήρη παρακολούθηση του χώρου από ένα κεντρικό σημείο. Στο κεντρικό αυτό σημείο, βρισκόταν ένα πύργος ελέγχου και μέσα σ' αυτόν ένας επιτηρητής, η παρουσία του οποίου δεν γινόταν αντιληπτή από τους φυλακισμένους, καθιστώντας τους απροστάτευτους από το βλέμμα του (Αρχιμανδρίτου, 2012). Στη σημερινή, λοιπόν, εποχή, το πανοπτικό σύστημα του Bentham μετουσιώνεται

στην ηλεκτρονική επιτήρηση, η οποία υλοποιεί σ' ένα μέτρο το όραμα του Benthamγια καθολική εξουσία των ατόμων.

4.2 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ

Η εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης κατατείνει στην συνεχή επίβλεψη του εγκληματία και στην καταγραφή των δραστηριοτήτων του (Dodgsonetal., 2001). Εύλογα, όμως, γεννάται το ερώτημα για το πώς πραγματώνεται αυτή η διαδικασία. Ο εντοπισμός του δράστη πραγματοποιείται με τη βοήθεια δύο συστημάτων, του ενεργητικού και του παθητικού συστήματος. Στο ενεργητικό σύστημα (activesystem) ή σύστημα συνεχούς σήματος (continuously signalling), εγκαθίσταται στο σώμα (αστράγαλος ή βραχίονας) του επιτηρούμενου ένας πομπός, γνωστός και ως «ηλεκτρονικό βραχιολάκι» (Bottos, 2007. OfficeofTechnologyAssessment [OTA], 1988), το οποίο εκπέμπει ένα διαρκές σήμα -περίπου δύο ή περισσότερες φορές ανά λεπτό (DeMichele&Payne, 2009a)- σε μία συσκευή λήψης του σήματος, η οποία βρίσκεται στο σπίτι του επιτηρούμενου (Black&Smith, 2003. Στεφάνου, 2006). Η συσκευή αυτή είναι συνδεδεμένη με το σταθερό τηλέφωνο του επιτηρούμενου (Bottos, 2007. DeMichele&Payne, 2009a). Στη συνέχεια, το σήμα μεταδίδεται σ' έναν υπολογιστή στο κέντρο παρακολούθησης (Bottos, 2007.DeMichele&Payne, 2009a. OTA, 1988. Χάιδου, 2002) και μ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η παρακολούθηση του επιτηρούμενου. Σε περίπτωση διακοπής αναμετάδοσης του σήματος ή προσπάθειας απόσπασης του πομπού,η μη τήρηση του χρονοδιαγράμματος, ενεργοποιείται ένας συναγερμόςκαι ειδοποιούνται οι αρμόδιες αρχές για διερεύνηση του προβλήματος (Ardley, 2005. Bottos, 2007. Dodgsonetal., 2001). Τέλος, πιθανή ενεργοποίηση του συναγερμού επισυμβαίνει μετά από προσέγγιση για παράδειγμα

του θύματος από το δράστη, όταν ο πρώτος διαθέτει αντίστοιχη συσκευή αναγνώρισης του δράστη (Black&Smith, 2003).

Αν και η αρχική εφαρμογή του ενεργητικού συστήματος περιοριζόταν στην απλή επιβεβαίωση της παρουσίας του επιτηρούμενου στον ελεγχόμενο χώρο, συνήθως στην κατοικία του, η χρήση του διευρύνθηκε στην καταγραφή των δραστηριοτήτων του επιτηρούμενου σε μία ευρύτερη γεωγραφική περιοχή εκτός της κατοικίας του (Bottos, 2007), η έκτασής της οποίας ανέρχεται περίπου στα 150 πόδια (DeMichele&Payne, 2009a. Στεφάνου, 2006). Βέβαια, η περιοχή αυτή καθορίζεται από τις εκάστοτε αρμόδιες αρχές, δεδομένου ότι σε ορισμένες πολιτείες καθίσταται επιτρεπτή η μετακίνηση του δράστη στη δουλειά του και σ' άλλους χώρους (Bottos, 2007) ή συναρτάται από το μηχανισμό που χρησιμοποιείται (DeMichele&Payne, 2009a). Επιπροσθέτως, αλλαγές έχουν σημειωθεί και σε επίπεδο αναμετάδοσης του σήματος. Η διασύνδεση του κινητού τηλεφώνου του επιτηρούμενου με τη συσκευή λήψης του σήματος έρχεται να επισφραγίσει για άλλη μία φορά την αξιοποίηση της τεχνολογίας (Black&Smith, 2003. Bottos, 2007) στη διαδικασία ελέγχου των εγκληματιών.

Σε αντίστιξη με το ενεργητικό σύστημα, στο παθητικό σύστημα (passive system) ή αλλιώς προγραμματισμένη επικοινωνία (Χαΐδου, 2002), η επικύρωση της τοποθεσίας του επιτηρούμενου πραγματοποιείται με τηλεφωνική επικοινωνία. Ο επιτηρούμενος δέχεται συνήθως προγραμματισμένες κλήσεις από τον υπολογιστή στο κέντρο παρακολούθησης και στη συνέχεια συγκρίνεται η απάντηση του επιτηρούμενου με την πραγματική τοποθεσία του (Bottos, 2007). Ο τρόπος εντοπισμού της τοποθεσίας του επιτηρούμενου προϋποθέτει την ύπαρξη ενός αποκωδικοποιητή, συνήθως είναι προσδεμένος στον καρπό του επιτηρούμενου, και ενός εξαρτήματος επαλήθευσης (verifying box), που επικοινωνεί με το τηλέφωνο του επιτηρούμενου. Τέλος, η αναγνώριση της τοποθεσίας του επιτηρούμενου

μπορεί να επιτευχθεί είτε με αναγνώριση της φωνής του (Bottos, 2007.OTA, 1988. Χάιδου, 2002) (σύγκριση ηχογραφημένης φωνής από την απάντηση του επιτηρούμενου με καταχωρημένα δεδομένα στον κεντρικό σταθμό) (JHSA, 2000), είτε με τη βοήθεια μίας οθόνης (Χάιδου, 2002), είτε με τη βοήθεια βιομετρικών δακτυλικών αποτυπωμάτων (Black&Smith, 2003. Bottos, 2007) είτε τέλος με την βοήθεια ενός βομβητή που υπενθυμίζει στον επιτηρούμενο να καλέσει ένα συγκεκριμένο αριθμό (JHSA, 2000).

Η ομοιότητα των δύο συστημάτων συνίσταται στο γεγονός ότι ο υπολογιστής στο κέντρο παρακολούθησης εναρμονίζεται με το πρόγραμμα των επιτηρούμενων (DeMichele&Payne, 2009a), ενώ η ειδοποιός διαφορά μεταξύ αυτών έγκειται στην καταγραφή της θέσης του επιτηρούμενου μόνο μετά από τις προγραμματισμένες κλήσεις στη δεύτερη περίπτωση (Payne&Gainey, 1999), γεγονός που δεν εγγυάται τη συμμόρφωση του επιτηρούμενου με τους κανονισμούς του προγράμματος και κατά συνέπεια υφέρπει ο κίνδυνος παραβίασης αυτών (Bottos, 2007).

Οι περιορισμένες, όμως, δυνατότητες που παρέχουν τόσο το παθητικό όσο και το ενεργητικό σύστημα, η τεχνολογία των οποίων βασίζεται στην μετάδοση ραδιοσυχνοτήτων, δεν ικανοποιούσε τις ανάγκες του ποινικού συστήματος για καθολική εποπτεία των δραστηριοτήτων του επιτηρούμενου (Bottos, 2007. JHSA, 2000). Στη βάση αυτού του επιχειρήματος, εισήχθησαν στις μεθόδους επιτήρησης τα συστήματα γεωεντοπισμού, ή ευρέως γνωστά ως Global Positioning Satellite (GPS) (DeMichele&Payne, 2009a). Ο τρόπος λειτουργίας των συγκεκριμένων συστημάτων είναι παρεμφερής μ' αυτόν του ενεργητικού συστήματος. Δηλαδή, προσδέεται στο σώμα του επιτηρούμενου ένα βραχιόλι, το οποίο εκπέμπει σήματα σε μία συσκευή παρακολούθησης, την οποία μεταφέρει σταθερά ο επιτηρούμενος. Η συγκεκριμένη συσκευή διασυνδέεται με ένα δορυφόρο και με το

κεντρικό σταθμό της εταιρείας, που έχει επωμιστεί την ευθύνη επιτήρησης και εποπτείας των δραστών μέσω ενός τηλεφώνου (Bales et al., 2010).

Ωστόσο, στην περίπτωση των συστημάτων γεωεντοπισμού, καθίσταται εφικτή η συνεχής καταγραφή των δραστηριοτήτων του επιτηρούμενου είτε σε πραγματικό χρόνο (ενεργητικό σύστημα GPS) είτε μέσω της επεξεργασίας και ανάλυσης του ιστορικού της κινητικότητας του επιτηρούμενου (παθητικό σύστημα GPS) (Bales et al., 2010. Bottos, 2007.

DeMichele&Payne, 2009a. OklahomaDepartmentofCorrections [ODOC], 2010). Κατ'αντιστοιχία με τα προηγούμενα συστήματα ηλεκτρονικής επιτήρησης, ενδεχόμενη απομάκρυνση από την οριοθετημένη απόσταση και περιφορά σε «απαγορευμένες περιοχές» (Bales et al., 2010), αποσύνδεση ή διακοπή αναμετάδοσης του σήματος (JHSA, 2000, 2006) ή προσέγγιση του θύματος (Burrell&Gable, 2008) οδηγεί σε ενεργοποίηση του συναγερμού στον κεντρικό σταθμό της εταιρείας και κατ' επέκταση σε ειδοποίηση των αρμόδιων αρχών με σκοπό την άμεση αποκατάσταση της προβληματικής κατάστασης. Η ακτίνα κινητικότητας του επιτηρούμενου κυμαίνεται από 100 μέτρα ως μία απεριόριστη έκταση ανάλογα με τους επιβαλλόμενους όρους, ενώ παρόμοιος κανονισμός προβλέπεται και για τις «απαγορευμένες περιοχές». Τα συστήματα γεωεντοπισμού προορίζονται συνήθως για καταδικασθέντες υψηλής επικινδυνότητας, που έχουν εκτίσει ένα τμήμα της ποινής τους ή για έγκλειστους ή υπόδικους, στους οποίους, η εφαρμογή των συστημάτων ραδιοσυχνότητα καθίσταται ανέφικτη (DeMichele&Payne, 2009a).

Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει στα μελανά σημεία των συστημάτων γεωεντοπισμού. Η ενεργοποίηση λανθασμένων συναγερμών λόγω παρεμβολής κτισμάτων ή μέσω μαζικής μεταφοράς αποτελεί ένα σύννηθες φαινόμενο κατά την εφαρμογή των συγκεκριμένων συστημάτων και υπονομεύει την εγκυρότητα τους. Η κακή ποιότητα του σήματος σε απομακρυσμένες περιοχές ή σε «κενά σημεία» (Bottos, 2007), καθώς και διάφορα καιρικά

φαινόμενα αναστέλλουν την αναμετάδοση του σήματος, κατάσταση που χρήζει ενδελεχούς εξέτασης από τους αρμόδιους φορείς για αποφυγή παρανοήσεων. Για παράδειγμα, τα τεχνικά αυτά προβλήματα μπορεί να παρερμηνευτούν από τους υπεύθυνους υπαλλήλους ως παράβαση των κανονισμών που διέπουν το συγκεκριμένο μέτρο (DeMichele&Payne, 2009a).

Σ' αυτό το σημείο είναι σκόπιμη η σύγκριση μεταξύ των συστημάτων αυτών. Σε αντίθεση με τα συστήματα ραδιοσυχνότητας, η χρήση των οποίων περιορίζεται στην απλή διαδικασία εξακρίβωσης της θέσης του επιτηρούμενου, τα συστήματα γεωεντοπισμού παρέχουν μεγαλύτερη ποσότητα πληροφοριών αναφορικά με την κινητικότητα του επιτηρούμενου (Development Services Group, 2014). Επιπλέον, τα συστήματα γεωεντοπισμού κρίνονται ως καταλληλότερα για τους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων (Padgett, Bales, &Blomberg, 2006. Payne, DeMichele, &Buton, 2008). Ωστόσο, η δυσαναλογία στο κόστος, με τα συστήματα γεωεντοπισμού να είναι πιο δαπανηρά (επιστράτευση μεγαλύτερου αριθμού υπαλλήλων για την επεξεργασία των δεδομένων) και η αμφίβολη αξιοπιστία του εξοπλισμού, οδηγεί σε επανεξέταση της χρήσης των συστημάτων γεωεντοπισμού (Bottos, 2007).

Τέλος, οι ταχείες εξελίξεις στη τεχνολογία επιτάσσουν την εισαγωγή νέων μεθόδων ηλεκτρονικής επιτήρησης, που θα αποτελέσουν τη νέα γενιά συσκευών ηλεκτρονικής επιτήρησης. Σε μία προσπάθεια βελτίωσης των πρακτικών ελέγχου των επιτηρούμενων, έχει προταθεί η εισαγωγή βιομετρικών αισθητήρων στις συσκευές επιτήρησης (Παπαθεοδώρου, 2009). Αν και η πρακτική αυτή βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο, η προοπτική ενίσχυσης των μεθόδων επιτήρησης των υπαγόμενων σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης, έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον των ερευνητών. Η προσθήκη των βιομετρικών αισθητήρων αποβλέπει στη συλλογή ενός μεγαλύτερου όγκου πληροφοριών αναφορικά με

τις δραστηριότητες του επιτηρούμενου (BigData) και στην πρόληψη εγκληματικής συμπεριφοράς πριν αυτή εκδηλωθεί. Ειδικότερα, με τη χρήση των βιομετρικών αισθητήρων επιδιώκεται διαμόρφωση προτύπων συμπεριφοράς του επιτηρούμενου με γνώμονα την εκτίμηση βιολογικών συντελεστών, όπως του ρυθμού της καρδιάς του επιτηρούμενου, των κινήσεων και της θερμοκρασίας του σώματος του, της θερμοκρασίας του σώματος του, της ποσότητας του οξυγόνου στο αίμα.. Συνεπώς, διακυμάνσεις των προηγούμενων συντελεστών αποτελούν ενδείξεις μη αναμενόμενων συμπεριφορών και οδηγούν σε κινητοποίηση των υπευθύνων για έγκαιρη αντιμετώπιση του προβλήματος. Για την καλύτερη κατανόηση αυτού του στόχου καθίσταται αναγκαία η παράθεση ενός παραδείγματος. Εάν ένας επιτηρούμενος αντιμετωπίζει προβλήματα άγχους και κακή ποιότητα ύπνου εγείρει υποψίες για υποτροπιασμό και κατ' επέκταση για εμπλοκή σε εγκληματικές δραστηριότητες. Τέλος, ο συνυπολογισμός όλων αυτών των παραμέτρων υποδεικνύει το βαθμό συμμόρφωσης του επιτηρούμενου με τους κανονισμούς του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης (πχ συμμετοχή σε διάφορα θεραπευτικά προγράμματα για επιτηρούμενους με προβλήματα χρήσης ουσιών) (Hunkeler, 2015).

Βέβαια, οι απόψεις για τη χρήση βιολογικών αισθητήρων δίστανται. Οι επικριτές της χρήσης αυτών, όπως και των υπόλοιπων συστημάτων επιτήρησης (Büllow, 2014) διατείνονται πως η προσθήκη αυτών των βιολογικών αισθητήρων οδηγεί σε καταστρατήγηση θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων του επιτηρούμενου και σε συρρίκνωση των ορίων ιδιωτικότητας, ενώ παράλληλα, ενισχύει τον κοινωνικό έλεγχο (Hunkeler, 2015). Ωστόσο, ο Hunkeler (2015) επιδοκιμάζοντας τη χρήση των αισθητήρων αυτών, υποστηρίζει πως δεν υφίσταται κλυδωνισμός της ιδιωτικής σφαίρας, δεδομένου ότι το είδος των αποκτηθέντων πληροφοριών είναι συναφές με τις αρχές της επανακοινωνικοποίησης των επιτηρούμενων και της πρόληψης της υποτροπής. Η

αποδοκιμασία για τη χρήση των αισθητήρων απορρέει από το γεγονός ότι πρόκειται για μία κατάσταση που η κοινή λογική θεωρεί τολμηρή και αντιβαίνει τους κανόνες για προστασία της ιδιωτικής σφαίρας.

4.2 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ

Είναι γενικώς αποδεκτό ότι η ηλεκτρονική επιτήρηση αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο στο «οπλοστάσιο» των φορέων απονομής της δικαιοσύνης. Η διαπίστωση αυτή αιτιολογείται από την ευπροσαρμοστικότητα της συγκεκριμένης κύρωσης. Η ευπροσαρμοστικότητα της ηλεκτρονικής επιτήρησης απορρέει από το γεγονός ότι μπορεί να επιβληθεί τόσο σε υπόδικους όσο και σε κατάδικους (Κουράκης, 2009). Μ' άλλα λόγια, η ηλεκτρονική επιτήρηση μπορεί να εφαρμοστεί τόσο σε άτομα που έχουν παραπεμφθεί σε δίκη και δεν έχουν καταδικαστεί όσο και σε άτομα που έχουν καταδικαστεί σε κάποια ποινή φυλάκισης.

Διαφοροποιήσεις, όμως, παρατηρούνται και στην εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης κατά τα διάφορα στάδια της απονομής της δικαιοσύνης. Κατά τη διάρκεια της προδικαστικής διαδικασίας, η ηλεκτρονική επιτήρηση μπορεί να επιβληθεί ως περιοριστικός όρος της εγγύησης (Black&Smith, 2003. DeMichele&Payne, 2009a. Development Services Group, 2014. JHSA, 2000, 2006. Renzema, 2010). Υπό το πρίσμα της συγκεκριμένης περίπτωσης, επιδιώκεται η επιστροφή του υπόδικου στο σπίτι του με ταυτόχρονη επίβλεψη της συμπεριφοράς του με σκοπό την πρόληψη εγκληματικής συμπεριφοράς (Black&Smith, 2003. JHSA, 2000, 2006).

Επιπλέον, η ηλεκτρονική επιτήρηση μπορεί να επιβληθεί είτε ως κύρια ποινή είτε ως υποκατάστατο της ποινής φυλάκισης, συνήθως σε βραχύχρονες ποινές στερητικές της ελευθερίας. Σ' αυτήν την περίπτωση, η ποινή επιβάλλεται από το δικαστήριο. Τέλος, η

ηλεκτρονική επιτήρηση μπορεί να επιβληθεί εφόσον το άτομο έχει εκτίσει ένα μέρος της επιβληθείσας ποινής, συνήθως το 1/3 της ποινής του. Σ' αυτήν την περίπτωση, το διοικητικό προσωπικό των φυλακών εγκρίνει ή όχι την αίτηση του ατόμου για την υπαγωγή του σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης (Bottos, 2007).

Ο πιο συνήθης τύπος επιβολής του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης αποτελεί αυτός του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση. Χαρακτηριστικό αυτού του τύπου είναι η παραμονή του παραβάτη εντός της οικίας του και συνήθως επιβάλλεται με σκοπό την πρόωρη αποφυλάκιση ενός κρατούμενου. Ένας άλλος τρόπος επιβολής είναι οι ώρες κυκλοφορίας (curfeworders). Στη λογική αυτού του τρόπου, ο παραβάτης θα πρέπει να επιστρέφει στο σπίτι του συγκεκριμένες ώρες (συνήθως το βράδυ), ενώ την υπόλοιπη μέρα έχει τη δυνατότητα παρακολούθησης διάφορων θεραπευτικών προγραμμάτων ή εργασίας εκτός της οικίας του (Ardley, 2005).

Ένα ακόμα στοιχείο που συνηγορεί υπέρ της ευπροσαρμοστικότητας της ηλεκτρονικής επιτήρησης έγκειται στο γεγονός ότι μπορεί να εφαρμοστεί σ' ένα ευρύ φάσμα παραβατών ανεξαρτήτως του χρονικού σημείου στο οποίο εκείνη επιβάλλεται. Μεταξύ άλλων σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης μπορούν να υπαχθούν δράστες με την κατηγορία για οδήγηση υπό την επήρεια μέθης, δράστες που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού όπως είναι οι ηλικιωμένοι, οι ανάπηροι και οι έγκυες γυναίκες, σε ανήλικους, σε παραβάτες ναρκωτικών (Gable&Gable, 2005. Graham&MacInvor, 2015). Μ' άλλα λόγια σε περιπτώσεις αδικημάτων μικρής προς μεσαίας βαρύτητας. Στη σημερινή, όμως, εποχή, διαφαίνεται η τάση για διεύρυνση της ηλεκτρονικής επιτήρησης σε άλλες κατηγορίες δραστών που θεωρούνται πιο επικίνδυνες. Για παράδειγμα, στις Η.Π.Α, δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων ηλεκτρονικής επιτήρησης (Padgettetal., 2006. Payneetal., 2008), ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο άτομα που εκκρεμούν εις βάρος τους κατηγορίες για εμπλοκή σε

τρομοκρατική ενέργεια έχουν τη δυνατότητα υπαγωγής σε καθεστώς κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση (Graham&MacIvor, 2015). Η τάση, όμως, αυτή συνοδεύεται και από πολλές αντιδράσεις αναφορικά με τη διασφάλιση της ασφάλειας της κοινότητας (Graham&MacIvor, 2015).

Η υπαγωγή ενός παραβάτη σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης προϋποθέτει ο παραβάτης να πληροί ορισμένες προϋποθέσεις. Τα κριτήρια, λοιπόν, για τη συμμετοχή στο πρόγραμμα ηλεκτρονικής επιτήρησης μεταξύ άλλων είναι η ύπαρξη κατοικίας και τηλεφωνικής γραμμής, η συγκατάθεση κατόπιν ενημέρωσης τόσο του δράστη όσο και των αναδόχων(Gable&Gable, 2005). Η διάρκεια του προγράμματος ποικίλει αναλόγως του χρονικού σημείου στο οποίο εφαρμόζεται. Μπορεί να διαρκέσει από 1 μήνα μέχρι και 24 μήνες τόσο ως υποκατάστατο της ποινής φυλάκισης όσο και παράμετρος αποφυλάκισης (Graham&MacIvor, 2015).

Αποκλίσεις παρατηρούνται και στο κόστος λειτουργίας του θεσμού. Βέβαια, το κόστος αυτό είναι συνάρτηση και του εξοπλισμού που χρησιμοποιείται για την επιτήρηση των κρατουμένων. Για παράδειγμα στην Ολλανδία, το κόστος για συνδυασμό χρήσης συστημάτων ραδιοσυχνότητας και γεωεντοπισμού είναι 75ευρώ, ενώ για χρήση μόνο συστημάτων ραδιοσυχνότητας 45ευρώ ημερησίως. Εν αντιθέσει με την Ολλανδία, στην Σουηδία, το ημερήσιο κόστος για την ηλεκτρονική επιτήρηση ανέρχεται στα 3.5 ευρώ (Graham&MacIvor, 2015). Στην Ελλάδα, ο ηλεκτρονικά επιτηρούμενος θα πρέπει να καταβάλει 12,5 ευρώ ημερησίως (Το Ποντίκι, 2015).

5. ΟΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ

Η υπερπλήρωση των φυλακών, οι απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης των φυλακών αποτελούν το περιεχόμενο της κριτικής που έχει ασκηθεί στην ποινή της φυλάκισης. Επιπρόσθετα, η ρήξη των οικογενειακών σχέσεων ως επακόλουθο του εγκλεισμού (Αλοσκόφης, 2013. Αρχιμανδρίτου, 2000. Βαρβατάκος, 2012. Council on Crime & Justice, 2006. Κουράκης, 2009. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008), η αφομοίωση των υποπολιτισμικών ιδεολογιών της φυλακής (Αρχιμανδρίτου, 1994, 2000) και οι δυσχέρειες που αναφέρονται μετά την αποφυλάκιση του ατόμου (Αλοσκόφης, 2013), αντιστρατεύονται την προοπτική της κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων, ενώ παράλληλα παρέχουν γόνιμο έδαφος για την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων (Κουράκης, 2005). Η κατάσταση αυτή επιχειρείται να αντιστραφεί με την εισαγωγή της ηλεκτρονικής επιτήρησης στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, καθώς μία από τις προϋποθέσεις της συνίσταται στην αποσυμφόρηση των φυλακών, αλλά και στην διατήρηση δεσμών των παραβατών με τον υπόλοιπο κοινωνικό ιστό (Black & Smith, 2003. Dodgson et al., 2001. Gainey & Payne, 2000. Gibss & King, 2003. Martin, Hanrahan & Boyers, 2009. National Audit of Office [NAO], 2006. Payne & Gainey, 2004. Shoham, Efodi, & Yehosha-Stern, 2014a).

Στην παρούσα ενότητα θα εξεταστούν τα οφέλη της ηλεκτρονικής επιτήρησης, καθώς και οι απόψεις αυτών που τίθενται υπέρ της εφαρμογής της.

5.1 ΑΠΟΣΥΜΦΟΡΗΣΗ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ

Ο υπερκορεσμός των φυλακών, οι άθλιες συνθήκες των φυλακών, τα υψηλά ποσοστά θανάτων, τα προβλήματα υγείας των κρατουμένων σε συνδυασμό με το υψηλό κόστος διαβίωσης οδήγησε τους επίσημους φορείς πρόληψης και καταστολής στην ανεύρεση μεθόδων για επίλυση αυτών των ζητημάτων με ταυτόχρονη αξιοποίηση της τεχνολογίας. Με βάση, λοιπόν, αυτό το επιχείρημα εφαρμόστηκε το εναλλακτικό μέτρο του κατ' οίκον

περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση. Στόχος, της εισαγωγής αυτού του εναλλακτικού μέτρου στη νομοθεσία της εκάστοτε χώρας αποτελεί η αποσυμφόρηση των φυλακών, καθώς και η εξοικονόμηση χρημάτων.

Αναφορικά με την εξοικονόμηση χρημάτων, διαπιστώνεται πως ο θεσμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης είναι λιγότερο δαπανηρός από την στερητική της ελευθερίας ποινή. Για παράδειγμα, στη Σκωτία, οι δαπάνες του κρατικού μηχανισμού για κάθε κρατούμενο κυμαίνεται περίπου στο £37,059, ενώ για τον επιτηρούμενο £743 την περίοδο 2013-2014 (Graham&Maclvor, 2015).

Ως προς την αποσυμφόρηση των φυλακών, αν και παρατηρείται μείωση του πληθυσμού των φυλακών, αν αναλογιστεί κανείς πως ένα μεγάλο ποσοστό δραστών υπόκειται σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης, αυτή η μείωση δεν είναι πάντα εμφανής. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στην ύπαρξη άλλων προβλημάτων που ταλανίζουν το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, όπως η φειδωλή χρήση του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης (DiTella και Schargrodsky, 2013), η ασυστηροποίηση των πολιτικών πρακτικών κτλ (Ζαραφονίτου, 2008).

5.2 ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΕΚΤΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Η φυλακή ως ολοπαγές άσυλο ευνουχίζει τη βούληση του ατόμου οδηγώντας τον στην πλήρη εξάρτηση απ' εκείνη (Goffman, 1961) (όπως αναφέρεται Rubin, 2005). Ο εξανδραποδισμός του κρατούμενου αντανακλάται από την αδυναμία λήψης αποφάσεων, το οποίο οδηγεί στον ετεροκαθορισμό του (Αρχιμανδρίτου, 2000). Η κατάσταση της παθητικής υποταγής στην οποία περιπίπτει το άτομο λειτουργεί ως τροχοπέδη στην ομαλή επανένταξη του στην κοινωνία (Αλοσκόφης, 2013). Τα αρνητικά, ακόμα, ερεθίσματα που παρέχει η φυλακή, παράλληλα με τις αρνητικές εμπειρίες που αποκομίζει το άτομο από την

αλληλεπίδρασή του με αυτά, την οικειοποίηση στοιχείων της υποκοουλτούρας της φυλακής (Ανδρίτσου και συν., 1988. Αρχιμανδρίτου, 1994. deViggiani, 2006, 2007), η υιοθέτηση δυσλειτουργικών συμπεριφορών, οι οποίες συμφωνούν με τον άτυπο κώδικα συμπεριφοράς της φυλακής και οι οποίες οδήγησαν στην απώλεια κοινωνικών δεξιοτήτων, αναγκαίες για την επιβίωση του στην κοινότητα, υπεισέρχονται στη διαδικασία αλλοτρίωσης της προσωπικότητας του ατόμου (Αρχιμανδρίτου, 2000. deViggiani, 2006, 2007. Κουράκης, 2005) και καθιστούν αδύνατη την ομαλή μετάβαση του στην κοινωνία, αλλά και τη συμμόρφωση του με τους κανόνες που την διέπουν (Αλοσκόφης, 2013). Οι κρατούμενοι, λοιπόν, αδυνατώντας να υπερβούν τις δυσκολίες που αναφύονται κατά τη μετάβαση τους από τη φυλακή στην κοινωνία (Αλοσκόφης, 2013) και να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της, διακατέχονται από ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα άγχους (Haney, 2002), και είτε επιδίδονται στην τέλεση νέων κακουργηματικών πράξεων (Κουράκης, 2005) είτε προβαίνουν στην αυτοκτονία (Prattetal., 2010).

Σύμφωνα με τον Ferrajoli (1985) (όπως αναφέρεται στην Αρχιμανδρίτου, 1994), το περιβάλλον της φυλακής και συγκεκριμένα *«η θεσμικά εγκληματική υποκοουλτούρα που αναπτύσσεται στους κόλπους της κοινότητας της»* της λειτουργεί ανασταλτικά στην κοινωνική ένταξη του ατόμου, αναιρώντας το σκοπό της φυλακής για επανακοινωνικοποίηση του παραβάτη. Ο ίδιος καταλήγει στο συμπέρασμα πως για την αποφυγή αυτού του φαινομένου, *«η κοινωνικοποίηση του ατόμου θα πρέπει να λαμβάνει χώρα στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο»* (σελ. 75). Σε αντίστιξη, λοιπόν, με τη φυλακή, τα άτομα που τίθενται σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης δεν εκτίθενται σε καταστάσεις βιαιότητας και θυματοποίησης, συχνά φαινόμενα της φυλακής (deViggiani, 2006, 2007). Αντιθέτως, η ηλεκτρονική επιτήρηση επιτρέπει την παραμονή στην κοινότητα, τη διατήρηση της εργασίας, παρέχει τη δυνατότητα συμμετοχής σε διάφορα θεραπευτικά

προγράμματα, αλλά κυρίως την αποκατάσταση των σχέσεων με την οικογένεια (Best, 2009. Black&Smith, 2003. Bonta et al., 1999. Dodgson et al., 2001. Hucklesby, 2008. Gainey & Payne, 2000. MinistryofJusticeofNewZealand, 1997. Payne&Gainey, 2004). Έρευνες έχουν δείξει πως ο ρόλος της οικογένειας είναι ζωτικής σημασίας για την τήρηση των κανονισμών της ηλεκτρονικής επιτήρησης και για την απαγκίστρωση του προηγούμενες εγκληματικές συμπεριφορές και καταστάσεις (Dodgsonetal., 2001. Gainey&Payne, 2000. Hucklesby, 2008. Payne&Gainey, 2004). Συνεπώς, το είδος των ερεθισμάτων που θα λαμβάνει το άτομο συμβάλλουν στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του και δεν οδηγούν στην αλλοτρίωση του, αλλά αντιθέτως μειώνουν τις πιθανότητες για υποτροπή.

Στην έρευνα των Gainey και Payne (2000) και της Hucklesby (2008) διαπιστώθηκε θετική επίδραση της ηλεκτρονικής επιτήρησης και συγκεκριμένα των περιοριστικών όρων σε ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των επιτηρούμενων. Οι περιοριστικοί όροι λειτουργούσαν ως εφελκυστήριο για την αποφυγή καταστάσεων, ατόμων, δραστηριοτήτων, συνθηκών και σχέσεων, που μπορούσαν να εξελιχθούν σε θρυαλλίδα απειλητική για την επιτυχή ολοκλήρωση του προγράμματος (Gainey&Payne, 2000. Hucklesby, 2008).

5.2.1 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΙΤΗΡΟΥΜΕΝΟΙ (ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΠΑΙΔΙΑ-ΦΙΛΟΙ)

Ένα από τα βασικά επιχειρήματα που προβάλλεται προς υποστήριξη της ηλεκτρονικής επιτήρησης συνίσταται στη διαφύλαξη του θεσμού της οικογένειας, καθώς η παρουσία του παραβάτη στο σπίτι ενδυναμώνει τις σχέσεις των μελών της οικογένειας σ' αντίθεση με τον εγκλεισμό, ο οποίος επάγει αποσύνδεση των οικογενειακών σχέσεων (Black&Smith, 2003. Bontaetal., 1999. Dodgsonetal., 2001. Gainey & Payne, 2000. Hucklesby, 2008. MinistryofJusticeofNewZealand, 1997. Payne&Gainey, 2004. NAO, 2006. Shoham, Efodi, &Yehosha-Stern, 2014a. Shoham, Yehosha-Stern, &Efodi, 2012. Vanhaelemeeschetal.,

2014). Ηστέρησητηςελευθερίαςδιακυβευειολόκληροτοδίκτυοτων κοινωνικών σχέσεων του παραβάτη, καθώς ο έγκλειστος αδυνατεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις που διέπουν τους κοινωνικούς τους ρόλους (πατέρας- μητέρα, σύζυγος) (Fazel&Baillargeon, 2011.

Μηλιώνη, 2011. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008).Επιπλέον, το ρήγμα μεταξύ του ατόμου και της οικογένειας του συνιστά έναν τους κυριότερους προγνωστικούς δείκτες για την εμπλοκή του ατόμου σε εγκληματικές δραστηριότητες (Βούρδας & Γιαννοπούλου, 2010) και κατά συνέπεια ενέχει σημασία για την πρόληψη της υποτροπής.

Η ύπαρξη, λοιπόν, του επιτηρούμενου στο σπίτι υπό αυτές τις συνθήκες ενέχει σημασία για τη διατήρηση συνεκτικών δεσμών με την οικογένεια του, καθώς έχουν τη δυνατότητα να αλληλεπιδράσουν με την οικογένεια τους και να ενισχύσουν τη συνοχή της οικογένειας τους (Dodgsonetal., 2001. Hucklesby, 2008. Gainey & Payne, 2000.

MinistryofJusticeofNewZealand, 1997. NAO, 2006. Payne&Gainey, 2004. Shohametal., 2012. 2014a. Vanhaelemeeschetal., 2014).

ΗμελέτητουDodgsonκαιτωνσυνεργατώντου(2001)αποτυπώνει με διαφωτιστικό τρόπο τη θετική επίδραση της ηλεκτρονικής επιτήρησης στις σχέσεις της οικογένειας των ηλεκτρονικά επιτηρούμενων. Συγκεκριμένα, από ένα δείγμα 256 συμμετεχόντωνβρέθηκε πως το 67% δεν παρατήρησε καμία μεταβολή στις σχέσεις τους μεταξύ των μελών της οικογένειας, το 22% παρατήρησε βελτίωση, το 10% ανέφερε πως οι σχέσεις τους επιδεινώθηκαν, ενώ μόλις το 7% δήλωσε την ύπαρξη ελάχιστων προβλημάτων(Dodgsonetal., 2001).Παρόμοια, όμως, ποσοστά εντοπίστηκαν και στους αναδόχους των ηλεκτρονικά επιτηρούμενων, γεγονός που επαληθεύει το βαθμό επίδρασης της ηλεκτρονικής επιτήρησης στην οικογενειακή ζωή. Αναλυτικότερα, καμία επίδραση της ηλεκτρονικής επιτήρησης στην ποιότητα των σχέσεων της οικογένειας ανέφερε το 69% των ερωτηθέντων, θετική επίδραση δήλωσε το 25%, ενώ επιδείνωση της συνοχής της

οικογένειας υπαινίχθη το 4% των ερωτηθέντων (Dodgsonetal., 2001). Τα ευρήματα αυτά συνάδουν με αποτελέσματα μεταγενέστερων ερευνών (Hucklesby, 2008.

Vanhaelemeeschetal., 2014).

Η παρουσία, όμως, του παραβάτη στο σπίτι ενδέχεται να οδηγήσει ορισμένες φορές σε έκρυθμες καταστάσεις (Balesetal., 2010.NAO, 2006.Nellis, 2009). Οι Gibbs και King (2003), Kingκαι Gibbs (2003) και ο Martin και οι συνεργάτες του (2009) παρατήρησαν διαφορούμενα συναισθήματα στις οικογένειες των επιτηρούμενων.Αφενός τα μέλη της οικογένειας ανταποκρίθηκαν διατηρώντας ευμενή στάση στην επιστροφή των παραβατών στο σπίτι, αφετέρου η ύπαρξη άγχους ή έντασης μεταξύ των μελών της οικογένειας ήταν κατάφορη. Η γενεσιουργός αιτία της δυσφορίας αυτής αποτελούσαν είτε η επιστροφή ατόμων που απουσίαζαν για μεγάλο χρονικό διάστημα (King&Gibbs, 2003) και κυρίως, οι περιοριστικοί όροι που επιβάλλονταν στον παραβάτη, καθώς οι κινήσεις και οι δραστηριότητες του παραβάτη δρομολογούνταν από τους κανονισμούς του προγράμματος με επακόλουθο τη μη δυνατότητα διεκπεραίωσης καθημερινών καθηκόντων (Gibbs&King, 2003. Martinetal., 2009). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά η δυσκολία μετακίνησης των παραβατών σε περιοχές εκτός των προβλεπόμενων ορίων (Gibbs και King, 2003) ή οι κανονισμοί της ηλεκτρονικής επιτήρησης, όπως οι νυχτερινές κλήσεις, προκαλούσαν ανησυχία στην οικογένεια και προβλήματα ύπνου (Martinetal., 2009).

Η αδυναμία συμμετοχής των παραβατών σε ορισμένες δραστηριότητες αποτελούσε αντικείμενο διένεξης μεταξύ των χορηγών και των παραβατών, καθώς η πλειονότητα των υποχρεώσεων ενέπιπταν στη σφαίρα των αρμοδιοτήτων των αναδόχων (Gainey&Payne, 2000. Gibbs και King, 2003. Martinetal., 2009. Payne&Gainey, 2004). Επιπλέον, η οικονομική επιβάρυνση που υφίσταται η οικογένεια λόγω της συμμετοχής του ατόμου στο πρόγραμμα φαίνεται, επίσης, να διαταράσσει την οικογενειακή συνοχή γεννώντας

συναισθήματα άγχους. Ωστόσο, ο βαθμός επίδρασης της ηλεκτρονικής επιτήρησης στις οικογενειακές σχέσεις είναι συνάρτηση και της προηγούμενης συνεκτικότητας της οικογένειας. Είναι πιθανό η ηλεκτρονική επιτήρηση να οξύνει προηγούμενες προβληματικές καταστάσεις (Gibbs και King, 2003).

Η ηλεκτρονική επιτήρηση παρέχει τη δυνατότητα στους παραβάτες- γονείς διάδρασης με τα παιδιά τους, ανανέωσης των σχέσεων τους, εμπλοκής τους στις δραστηριότητες των παιδιών τους (Gainey&Payne, 2000. Gibbs&King, 2003. Martinetal., 2009. Ministry of Justice of New Zealand, 1997. Payne&Gainey, 2004) σε αντίθεση με τον εγκλεισμό, ο οποίο στερεί αυτές τις δυνατότητες από τους παραβάτες- γονείς. Ήδη αναφέρθηκαν οι δυσμενείς συνέπειες του εγκλεισμού ενός μέλους τόσο στην οικογένεια όσο και στην ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών (αλλαγή στη σύνθεση της οικογένειας, οικονομικά προβλήματα, παιδιά με ψυχολογικά προβλήματα). Η παρουσία των γονέων ως αναγκαία προϋπόθεση για την εύρυθμη ανάπτυξη των παιδιών επιβεβαιώνεται από την υπάρχουσα βιβλιογραφία στο χώρο της αναπτυξιακής ψυχολογίας. Συγκεκριμένα, οFeldman (2011) έχει αναδείξει την παρουσία των γονέων ως ιδιαίτερα σημαντικό παράγονταστην ομαλή γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, ενώ η στέρηση του ενός γονέα αποτελεί ιδιαίτερα τραυματικό γεγονός για την ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών (Feldman, 2011). Αντιθέτως, η ηλεκτρονική επιτήρηση δεν αφαιρεί από τους παραβάτες- γονείς να ασκήσουν τα γονεϊκά τους καθήκοντα, αλλά επιτρέπει την εποικοδομητική ενασχόληση μαζί τους. Σε μία μελέτη του Doherty (1995) (όπως αναφέρεται στους Gibbs&King, 2002) σε 27 συμμετέχοντες που είχαν τεθεί σε ηλεκτρονική επιτήρηση διαπιστώθηκε βελτίωση μεταξύ των σχέσεων των ηλεκτρονικά επιτηρούμενων με τα παιδιά τους.

Η εισαγωγή της ηλεκτρονικής επιτήρησης στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ενέχει ιδιαίτερη σημασία για τις μητέρες κρατούμενες. Δεδομένου πως ένα μεγάλο ποσοστό του γυναικείου σωφρονιστικού πληθυσμού είναι μητέρες συνήθως παιδιών μικρής ηλικίας (Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008. Celinska&Siegel, 2010) ή εγκυμονούν (Fazel&Baillargeon, 2011), και πως ο συναισθηματικός δεσμός μητέρας και παιδιού είναι βαρύνουσας σημασίας για την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού (Feldman, 2011), η ηλεκτρονική επιτήρηση παρέχει στις μητέρες τη δυνατότητα άσκησης του μητρικού τους καθήκοντος και ενασχόλησης με τα παιδιά τους (King&Gibbs, 2003), αλλά και την ανατροφή αυτών σ' ένα υγιές περιβάλλον για όσες εγκυμονούν.

Ωστόσο, οι περιοριστικοί όροι της ηλεκτρονικής επιτήρησης πολλές φορές παρεμποδίζουν το βαθμό εμπλοκής των παραβατών στις δραστηριότητες των παιδιών τους (Gibbs&King, 2003. Martinetal., 2009). Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η αποχή των γονιών από εξωτερικές δραστηριότητες, όπως παιχνίδι στην αυλή ή παρακολούθηση κάποιας παράστασης (Gibbs&King, 2003). Η αντιφατική, όμως, εμπλοκή των γονιών στις δραστηριότητες των παιδιών οδηγούσε ορισμένες φορές στην πρόκληση απογοήτευσης και σύγχυσης στα παιδιά (Doherty, 1995) (όπως αναφέρεται στους Gibbs&King, 2002).

Ωστόσο, σημαντικό ρόλο στην εξάλειψη των αρνητικών συναισθημάτων φαίνεται να παίζει η αποσαφήνιση του προγράμματος στα παιδιά, ώστε να προληφθούν αυτές οι αντιφατικές καταστάσεις και οι μη ρεαλιστικές προσδοκίες των παιδιών (MinistryofJusticeofNewZealand, 1997).

Εξετάζοντας τις επιδράσεις της ηλεκτρονικής επιτήρησης στις σχέσεις του επιτηρούμενου με τους φίλους τους σε 105 ηλεκτρονικά επιτηρούμενους, ο Balesκαι οι συνεργάτες του (2010) κατέληξαν στο συμπέρασμα πως ο μηχανισμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης δεν ασκεί επίδραση στις κοινωνικές σχέσεις του επιτηρούμενου σε ποσοστό

42%, επιδρά αρνητικά είτε δυσχεραίνοντας τη σύναψη νέων φιλικών σχέσεων είτε δημιουργώντας διάρρηξη προηγούμενων κοινωνικών σχέσεων σε ποσοστό 29% και 16%, αντίστοιχα. Η εξασθένηση, όμως, των κοινωνικών σχέσεων και γενικότερα, η αποκοπή του ατόμου από τον ομφάλιο λώρο του παρελθόντος μπορεί να ενέχει σημασία για την έκβαση του προγράμματος (Gainey και Payne, 2000. Hucklesby, 2008). Σ' άλλες περιπτώσεις, ο μηχανισμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης λειτούργησε ως συνδετικός κρίκος για την αναθέρμανση των σχέσεων με τον κοινωνικό του περίγυρο (NAO, 2006. Vanhaelemeeschetal., 2014).

Εν ολίγοις, η παρουσία του παραβάτη αντιμετωπίζεται κυρίως με θετικό τρόπο από τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, ενώ διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην ομαλή ανάπτυξη των παιδιών. Ωστόσο, οι κανονισμοί που διέπουν την εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης υπονομεύουν την οικογενειακή σταθερότητα πυροδοτώντας εντάσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας. Σε γενικές, όμως, γραμμές τα οφέλη της ηλεκτρονικής επιτήρησης αναφορικά με τη διατήρηση των κοινωνικών δεσμών φαίνεται να υπερέχουν έναντι των δυσκολιών που αναφέρονται.

5.2.2 ΕΠΙΠΤΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η επιχειρηματολογία για την εισαγωγή της ηλεκτρονικής επιτήρησης στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ερείδεται στο γεγονός ότι ο κρατούμενος μπορεί να διατηρήσει την εργασία του, ενώ βρίσκεται σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης (Dodgsonetal., 2001. Gainey & Payne, 2000. Gibss&King, 2003. Martinetal., 2009. MinistryofJusticeofNewZealand, 1997. Payne&Gainey, 2004. Vanhaelemeeschetal., 2014) Η δυσκολία εύρεσης εργασίας αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αναφέρονται κατά την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων (Αλοσκόφης, 2013. Haney, 2002.

Κουράκης, 2005, 2009. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008. Τσιώτση, 2014) και χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, καθώς αποτελεί ένας από τους προβλεπτικούς παράγοντες υποτροπής (Αλοσκόφης, 2013). Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, η δυσκολία επαγγελματικής αποκατάστασης των κρατουμένων αποτελεί μία ώσμωση παραγόντων. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, η ύπαρξη ψυχιατρικής νόσου, η ηλικία, το φύλο, η υιοθέτηση των προτύπων της υποπολιτισμικής υποκουλτούρας της φυλακής, η απομάθηση κοινωνικών δεξιοτήτων λόγω εγκλεισμού, η έλλειψη εκπαιδευτικών προγραμμάτων εναρμονισμένων με τις ανάγκες του κρατούμενου, αποτελούν παράγοντες οι οποίοι δυσχεραίνουν την προοπτικής επαγγελματικής αποκατάστασης των αποφυλακισθέντων (Δασκαλάκη, Παπαδοπούλου, Τσαμπαρλή, & Φρονίμου, 2005. Κουράκης, 2005, 2009. Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008. Ρηγούτσου, 2005. Τσιώτση, 2014). Ακόμα, η έλλειψη μετασφρονιστικής μέριμνας (Αλοσκόφης, 2013. Δασκαλάκης και συν., 2005. Κουράκης, 2009, Τσιώτση, 2014), κοινωνικά προβλήματα όπως, το στίγμα (οι γυναίκες και οι τοξικομανείς υφίστανται διπλό στίγμα, λόγω του φύλου και της εξάρτησης τους, αντίστοιχα)(Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008), η αρνητική στάση και οι προκαταλήψεις των εργοδοτών, η ανασφάλεια και κυρίως τα υψηλά ποσοστά ανεργίας που χαρακτηρίζουν τη σημερινή εποχή, αποτελούν τροχοπέδη στην προσπάθεια των αποφυλακισθέντων για εξασφάλιση εργασίας. Συνεπώς, ορισμένοι απ' αυτούς εξωθούνται στην εμπλοκή παράνομων δραστηριοτήτων, οι οποίες μπορεί με τη σειρά τους να οδηγήσουν σε εκ νέου εμπλοκή με το σύστημα ποινικής καταστολής δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο (Τσιώτση, 2014).

Η εισαγωγή, λοιπόν, της ηλεκτρονικής επιτήρησης στοχεύει στην αντιστάθμιση του προβλήματος της επαγγελματικής αποκατάστασης των κρατουμένων, καθώς οι επιτηρούμενοι μπορούν να διατηρήσουν την εργασία τους και να συνεισφέρουν οικονομικά στον προϋπολογισμό του οικογενειακού εισοδήματος (Hucklesby, 2008. Martinetal., 2009.

MinistryofJusticeofNewZealand, 1997. Vanhaelemeeschetal., 2014). Συνεπώς, μ' αυτόν τον τρόπο οι επιτηρούμενοι μπορούν να ανακουφίσουν την οικογένεια τους από τα έξοδα της συμμετοχής στο πρόγραμμα, χωρίς να αποτελούν επιπρόσθετο οικονομικό βάρος (Martinetal., 2009. MinistryofJusticeofNewZealand, 1997). Σε ορισμένες περιπτώσεις, αν και ελάχιστες, καθίσταται εφικτή η αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος (MinistryofJusticeofNewZealand, 1997).

Βέβαια, η ανάκυψη δυσκολιών και προβλημάτων λόγω του τεχνικού εξοπλισμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης ή των κανονισμών αναφορικά με την απαγόρευση της κίνησης των επιτηρούμενων συγκεκριμένες ώρες θέτει σοβαρούς φραγμούς στην προοπτική επαγγελματικής αποκατάστασης των επιτηρούμενων (Gainey&Payne, 2000. Hucklesby, 2008. Martinetal., 2009). Η πραγματοποίηση υπερωριών αποτελεί έναν από τα προβλήματα που καταδεικνύεται από την πλειονότητα των επιτηρούμενων. Στην έρευνα του Bales και των συνεργατών του (2010) βρέθηκε πως το 61% των συμμετεχόντων αποκρίθηκε πως η ηλεκτρονική επιτήρηση επηρέασε την προσπάθεια εύρεσης εργασίας. Η επίδραση αυτή αποδόθηκε σε ανησυχία των εργοδοτών για την ηλεκτρονική επιτήρηση, σε πρόσληψη ατόμων που δεν ήταν ηλεκτρονικά επιτηρούμενοι και στο στίγμα λόγω της συγκεκριμένης ποινής (Balesetal., 2010). Η τελευταία διαπίστωση οδηγεί στο συμπέρασμα πως η ριζική εξάλειψη κοινωνικών προβλημάτων όπως η μεροληπτική στάση των εργοδοτών προς τους παραβάτες και ο φόβος της ανασφάλειας δεν είναι εφικτή και πως οι δυσκολίες με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι επιτηρούμενοι κατά την προσπάθεια τους για εύρεση εργασίας δεν οφείλονται αποκλειστικά στους τεχνικούς περιορισμούς της ηλεκτρονικής επιτήρησης, αλλά και στην ύπαρξη κοινωνικών ζητημάτων. Δεδομένου ότι η εργασία διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς και στη μείωση των πιθανοτήτων για υποτροπή (Hucklesby, 2008), καθίσταται αναγκαία η υποστήριξη των

επιτηρούμενων και η πληροφόρηση της κοινής γνώμης για την ηλεκτρονική επιτήρηση (Gainey&Payne, 2003).

5.3 ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΤΗΡΟΥΜΕΝΩΝ

Στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, τα ευρήματα των ερευνών που εξετάζουν τις αντιλήψεις των παραβατών που υπόκεινται σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης, αλλά και τις εμπειρίες τους απ' αυτή, είναι αμφιλεγόμενα. Οι ηλεκτρονικά επιτηρούμενοι δηλώνουν πως η ηλεκτρονική επιτήρηση συνέβαλε στη διατήρηση δεσμών με την οικογένεια τους, στη διατήρηση της δουλειά τους, αλλά δεν εκλείπουν τα προβλήματα (Gainey&Payne, 2000. Gibbs&King, 2003). Διαφαίνεται πως κομβικό ρόλο στη διαμόρφωση ευνοϊκής στάσης προς την ηλεκτρονική επιτήρηση παρέχει τόσο η στάση της οικογένειας του επιτηρούμενου όσο και η σχέση που εδραιώνεται μεταξύ του επιτηρούμενου και των υπαλλήλων που διατελούν καθήκοντα επόπτη (Gibbs&King, 2003).

Από την έρευνα των Gaineyκαι Payne (2000) σε 49 παραβάτες που είχαν υπαχθεί σε κατ' οίκον περιορισμό με ηλεκτρονική επιτήρηση ως υποκατάστατο της φυλάκισης ή ως ένα μέρος της ποινής, ανακύπτει το συμπέρασμα πως οι ηλεκτρονικά επιτηρούμενοι είναι θετικά διακείμενοι προς τον μηχανισμό της ηλεκτρονικής επιτήρησης σε γενικές γραμμές λόγω της αποκαταστατικής πτυχής του προγράμματος, ενώ οι αποκρίσεις τους ως προς το βαθμό τιμωρητικότητας της ποινής κυμαίνονταν σε μεσαίες τιμές. Η τελευταία διαπίστωση υποδεικνύει πως η συγκεκριμένη ποινή εμπεριέχει ένα βαθμό τιμωρητικότητας. Επίσης, οι συμμετέχοντες που είχαν εκτίσει ένα μέρος της ποινής τους στη φυλακή, αξιολογούσαν με πιο θετικό τρόπο την ηλεκτρονική επιτήρηση συγκριτικά με τη φυλάκιση λόγω των αρνητικών εμπειριών που είχαν αποκομίσει από την αλληλεπίδραση τους με το παθολογικό περιβάλλον της φυλακής (Gainey&Payne, 2000). Σε μία μεταγενέστερη έρευνα

των ίδιων (Payne&Gainey, 2004), στην οποία η πλειονότητα των συμμετεχόντων επέδειξε ευνοϊκή στάση προς την ηλεκτρονική επιτήρηση, οι συγγραφείς απέδωσαν το συγκεκριμένο αποτέλεσμα βασιζόμενοι στη θεωρία κοινωνικού ελέγχου. Σύμφωνα, λοιπόν, με τους Payne&Gainey (2004), οι συμμετέχοντες είναι θετικά διακείμενοι προς την ηλεκτρονική επιτήρηση, καθώς με αυτόν τον τρόπο διατηρείται η συνοχή της οικογένειας τους. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες εξέφρασαν την άποψη πως ο κυριότερος λόγος συμμόρφωσης τους με τους περιοριστικούς όρους του θεσμού έγκειται στη διασφάλιση της παραμονής τους στην κοινότητα. Επιπλέον, τόνισαν πως ο θεσμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης συνέβαλε στην απόκτηση αυτοελέγχου (Payne&Gainey, 2004).

Οι απόψεις, όμως, αυτές αποτελούν τη μία πλευρά του νομίσματος. Στην άλλη πλευρά του νομίσματος τίθεται η δυσφορία των συμμετεχόντων αναφορικά με τους περιοριστικούς όρους της ποινής. Ζητήματα, όπως, η παραβίαση της ιδιωτικής ζωής, προβλήματα με την εργασία αποτελούσαν εκφάνσεις των αισθημάτων δυσαρέσκειας των συμμετεχόντων. Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει στην άποψη πως ο κατ' οίκον περιορισμός με ηλεκτρονική επιτήρηση μετατρέπει το σπίτι τους σ' ένα είδος φυλακής. Ένας παραβάτης δήλωσε πως *«χάνεις λίγο από την ελευθερία σου. Μερικές φορές γίνεται ενοχλητικό»* (σελ. 90) (Gainey&Payne, 2000).

Ένα από τα βασικά συναισθήματα που ανέφεραν οι επιτηρούμενοι έγκεινται στο συναίσθημα της ντροπής (Gainey&Payne, 2000. Dogdsonetal., 2001. Shohametal., 2014a). Οι επιτηρούμενοι αναφέρουν πως διακατέχονται από ένα αίσθημα ντροπής όταν θα αναγκάζονται να αναφέρουν είτε στην οικογένεια τους είτε στους εργοδότες τους για τον εξοπλισμό της ηλεκτρονικής επιτήρησης, γι' αυτό το λόγο συνήθως απέφευγαν τη συναναστροφή με την υπόλοιπη οικογένεια ή το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (Hucklesby, 2008. Vanhaelemeeschetal., 2014). Ωστόσο, σύμφωνα με τους υποστηρικτές

της ηλεκτρονικής επιτήρησης το αίσθημα της ντροπής είναι αμιγώς αναμενόμενο, ενώ φαίνεται πως αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα αποτροπής. Συνήθως, δηλαδή, τα άτομα που εκφράζουν μεγαλύτερα συναισθήματα ντροπής διατρέχουν μικρότερο κίνδυνο υποτροπής (Gainey&Payne, 2000).

6. ΟΙ ΕΠΙΚΡΙΤΕΣ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ

Η παρείσφρηση της ηλεκτρονικής επιτήρησης, όπως και η αξιοποίηση άλλων τεχνολογικών επιτευγμάτων από τους φορείς πρόληψης και καταστολής, στις διαδικασίες ελέγχου και επιτήρησης είναι αναμενόμενο ότι θα εγείρει πολλές αντιδράσεις (Παπαθεοδώρου, 2009). Το θεωρητικό υπόβαθρο των διαφορούμενων απόψεων αναφορικά με την επιβολή της ηλεκτρονικής επιτήρησης αποτελεί μία ώσμωση ηθικών, φιλοσοφικών και πολιτικών αντιλήψεων, οι οποίες κινούνται σε δύο κεντρικούς άξονες. Από τη μία πλευρά, τίθεται το ερώτημα εάν η ηλεκτρονική επιτήρηση πραγματώνει τους σκοπούς της ποινής (αποτροπή, επανακοινωνικοποίηση, ανταπόδοση). Από την άλλη πλευρά, εντοπίζεται το πρόβλημα της μεταβίβασης του ελέγχου στην κοινότητα (Payne&Gainey, 2000). Παρεμφερείς προβληματισμοί, όμως, διαχέονται σε όλα τα μέτρα που εκτίονται εντός της κοινότητας (Αρχιμανδίτου, 1994, 2012). Στη συγκεκριμένη, λοιπόν, ενότητα θα αναλυθεί η κριτική που δέχεται η ηλεκτρονική επιτήρηση.

6.1 ΗΘΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

6.1.1 ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η γενικότερη ιδέα της ηλεκτρονικής επιτήρησης συνίσταται στη διαρκή επίβλεψη των δραστηριοτήτων των ατόμων με σκοπό την αποτροπή τους από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων. Στο επίκεντρο, λοιπόν, του ποινικού συστήματος τίθεται η ζωή του επιτηρούμενου. Επιπλέον, επιγενόμενη προσθήκη βιολογικών αισθητήρων στις συσκευές επιτήρησης ενδέχεται να δημιουργήσει μία κατάσταση στην οποία ολόκληρη η προσωπική ζωή του επιτηρούμενου βρίσκεται στο στόχαστρο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης (Hunkeler, 2015). Στη βάση, λοιπόν, της χρήσης ηλεκτρονικού εξοπλισμού, οι επικριτές της ηλεκτρονικής επιτήρησης υποστηρίζουν πως με την εφαρμογή της, η άσκηση του ελέγχου παύει να περιορίζεται στα όρια της φυλακής, αλλά επεκτείνεται και στην υπόλοιπη κοινωνία (Παπαθεοδώρου, 2009). Σύμφωνα με τον Παπαθεοδώρου (2009), το πανοπτικό σύστημα της φυλακής μεταφέρεται στην κοινωνία και συμμορφώνεται με τις επιταγές της σύγχρονης κοινωνίας, η οποία χαρακτηρίζεται ως κοινωνία της διακινδύνευσης. Κατά συνέπεια, γεννώνται νέες μορφές εγκλεισμού, όπως αυτός του κοινωνικοποιημένου εγκλεισμού με τον περιορισμό των κινήσεων του ατόμου να ανάγεται τελικά σε μέτρο ασφάλειας και σε τελικό ανάλυση την ανάδυση μίας «*αυταρχικής δημοκρατίας*» (Παπαθεοδώρου, 2009).

Με τη διεύρυνση του ελέγχου στην ίδια την κατοικία των επιτηρούμενων συντελούνται παραβιάσεις θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων καθώς τα όρια της ιδιωτικότητας συρρικνώνονται (Payne & Gaaney, 1999, 2000, 2004. JHSA, 2000, 2006) σε μεγαλύτερο βαθμό απ' αυτήν που συντελούσαν στο σωφρονιστικό ίδρυμα (Bülow, 2014. Παπαθεοδώρου, 2009). Επιπλέον, είναι καταφανής η υποβάθμιση και ο κλυδωνισμός του αισθήματος σεβασμού προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (Bottos, 2007. Bülow, 2014). Η ιδιωτική σφαίρα εκτίθεται στις αδιάκριτες παρεμβολές, ενώ ο κοινωνικός έλεγχος είναι

μόνιμος και διαρκής (Χαΐδου, 2002) και υφέρπει ο κίνδυνος δημοσιοποίησης δεδομένων της προσωπικής και οικογενειακής ζωή του επιτηρούμενου (Παπαθεοδώρου, 2009). Οι απολήξεις του κοινωνικού ελέγχου καταλήγουν να μετατρέψουν το σπίτι των επιτηρούμενων σε ένα νέο είδος φυλακής (Kilgore, 2012) και να οδηγήσουν σε διάρρηξη των σχέσεων μεταξύ των επιτηρούμενων και των υπόλοιπων μελών της οικογένειάς τους (JHSA, 2000). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη Lilly (1989) (όπως αναφέρεται στους Payne & Gainey, 2000) η ηλεκτρονική επιτήρηση αποτελεί μία παραλλαγή του «Μεγάλου Αδελφού», καθώς τόσο οι επιτηρούμενοι όσο και η οικογένεια αυτών τίθενται υπό αδιάκοπη παρακολούθηση. Ο όρος του Μεγάλου Αδελφού εισήχθη από τον George Orwell στο μυθιστόρημα του 1984 και έγκειται στην αδιάκοπη εποπτεία των ατόμων υπό το «βλέμμα των κυβερνήσεων» (JHSA, 2000. ΟΤΑ, 1988). Εξάλλου, όπως εύστοχα καταλήγει ο Foucault (1997) (όπως αναφέρεται στον Παπαθεοδώρου, 2009):

«Το ζήτημα δεν είναι ποιος επιτηρεί (άνθρωπος ή μηχανισμός), αλλά να νιώθει ο επιτηρούμενος ότι βρίσκεται υπό συνεχή παρακολούθηση. Αυτό προσδίδει στην επιτήρηση την εξουσία να διαμορφώσει μια φαντασιακή σχέση (relation fictive) με το αντικείμενο της επιτήρησης. Μια τόσο στενή σχέση, ώστε ο επιτηρούμενος να μην αισθάνεται πλέον ότι βρίσκεται υπό επιτήρηση. Η πανοπτική επιτήρηση κρύβει το αυστηρό προσωπείο της καταστολής και ασκείται πίσω από την ανωνυμία της απλής και ανεπαίσθητης λειτουργίας της «αόρατης» παρακολούθησης» (σελ. 73-74)

Ωστόσο, οι Payne και Gainey (2000) προέβησαν σε αναίρεση των ισχυρισμών για καταπάτηση του δικαιώματος των επιτηρούμενων για προστασία της ιδιωτικότητας, καταδεικνύοντας πως ο παρεμβατικός χαρακτήρας της ηλεκτρονικής επιτήρησης είναι αμιγώς αιτιολογημένος και αποδεκτός. Οι περιορισμοί και η μερικώς καταστρατήγηση του δικαιώματος της ιδιωτικότητας που υφίστανται οι επιτηρούμενοι επισκιάζονται από την

προάσπιση της εθνικής ασφάλειας, την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του μέτρου και την επαύξηση του δυναμικού της αποκατάστασης. Επιπροσθέτως, η ευνοϊκή στάση των επιτηρούμενων προς την ηλεκτρονική επιτήρηση υποδεικνύει την κώφευση των επιτηρούμενων ενώπιον αυτών των ζητημάτων (Gainey&Payne, 2000. Payne&Gainey, 2000) και κατ' επέκταση τη συγκατάθεση τους σε αυτές τις παραβιάσεις. Στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, υπερτονίζεται ότι οι πληροφορίες που συλλέγονται περιορίζονται σε αυτές που είναι αναγκαίες για την επιβεβαίωση του βαθμού συμμόρφωσης του επιτηρούμενου με τους κανονισμούς που θέτουν τα προγράμματα της ηλεκτρονικής επιτήρησης και την ασφάλεια της κοινωνίας (Büllow, 2014. Payne&Gainey, 2000. Hunkeler, 2015).

Ωστόσο, εύλογα γεννάται το ερώτημα εάν ελλοχεύει ο κίνδυνος καταπάτησης της ιδιωτικής σφαίρας των ανθρώπων που αλληλεπιδρούν με τον επιτηρούμενο, καθώς ο παρεμβατικός χαρακτήρας της ηλεκτρονικής επιτήρησης διευρύνεται και στον ευρύτερο περίγυρο του επιτηρούμενου (Παπαθεοδώρου, 2009. JHSA, 2006). Στη προκείμενη περίπτωση, το πρόσχημα για θωράκιση της δημόσιας ασφάλειας θεωρείται έωλο επιχείρημα και αντιτίθεται του κανόνες του συνταγματικού δικαίου (Τουργέλης, 2013). Αν και υπογραμμίζεται πως η συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών θα πρέπει να περιορίζεται μόνο στις συναφείς με το βαθμό τήρησης των προϋποθέσεων της ηλεκτρονικής επιτήρησης (Büllow, 2014. Payne&Gainey, 2000), ωστόσο, παραμένει δυσεπίλυτο αίνιγμα τα όρια της επιτήρησης και το είδος των πληροφοριών που θα πρέπει να συγκεντρώνεται.

Η κατάσταση στην οποία υπεισέρχονται οι επιτηρούμενοι, επισημαίνεται πως δεν αποκλίνει από αυτήν της φυλακής εφόσον οι επιτηρούμενοι διαθέτουν περιορισμένες δυνατότητες με αποτέλεσμα η κατοικία τους να μετατρέπεται σ' ένα νέο είδος φυλακής (Payne&Gainey, 2000) ή όπως περιγράφουν οι Gibbs και King (2003) “*ηλεκτρονική μπάλα και*

αλυσίδα” (electronicballandchain). Η άποψη, όμως, αυτή δε συνάδει με τα ευρήματα μεταγενέστερων ερευνών. Τα αποτελέσματα των ερευνών των Payne και Gainey (1999, 2004) δεν υποδηλώνουν πως η πλειονότητα των επιτηρούμενων αντιλαμβάνονται το σπίτι τους ως ένα νέο είδος φυλακής. Αντιθέτως, η πλειονότητα των επιτηρούμενων είναι διάκεινται ευμενώς προς το νέο μέτρο, αφού η ηλεκτρονική επιτήρηση αποτελεί το εφιαλτήριο για την επιστροφή τους στην κοινότητα ή τη διατήρηση της ζωής τους.

Είναι αναγκαίο, όμως, να σημειωθεί πως η συμμετοχή σε προγράμματα ηλεκτρονικής επιτήρησης συντελείται με την συγκατάθεση του ίδιου του ατόμου (JHSA, 2000, 2006) κατόπιν ενδεδειγμένης ενημέρωσης (Παπαθεοδώρου, 2009). Συνεπώς, η ηλεκτρονική επιτήρηση στηρίζεται σε προσωπική επιλογή του ατόμου (JHSA, 2006), γεγονός που συνεπάγεται μερική επίγνωση των συνεπειών της απόφασης του (Bottos, 2007).

Παράλληλα, όμως με την παραβίαση του κατοχυρωμένου συνταγματικά δικαιώματος για προστασία της ιδιωτικότητας, διαφαίνεται πως φαλκιδεύεται το δικαίωμα της αρχής της ισότητας (JHSA, 2000, 2006). Απόδειξη της παραβίασης του δικαιώματος αυτού αποτελεί το γεγονός ότι δράστες, οι οποίοι προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά-οικονομικά στρώματα και δεν διαθέτουν τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους, αποκλείονται από τα προγράμματα ηλεκτρονικής επιτήρησης, αφού δεν πληρούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις διαλογής τους (Black&Smith, 2003). Σ’ αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί πως ο ίδιος ο καταδικασθείς επωμίζεται την οικονομική επιβάρυνση. Συνεπώς, ο εγκλεισμός αποτελεί μία καταναγκαστική επιλογή για τα άτομα που δεν εμπίπτουν στην κατηγορία των «προνομιούχων» (JHSA, 2000), κατάσταση η οποία συντηρεί την κοινωνική ανισότητα και εντείνει τον κοινωνικό αποκλεισμό, *δηλαδή την περιθωριοποίηση ατόμων ή ομάδων, τη στέρηση δικαιωμάτων, ευκαιριών και δυνατοτήτων για ουσιαστική και ισότιμη συμμετοχή στο κοινωνικό γίγνεσθαι* (σελ. 7)(Πανούσης, 2004). Ωστόσο, το επιχείρημα αυτό φαίνεται να

εξανεμίζεται. Στη σημερινή εποχή, ο νομοθέτης έχει προβλέψει την οικονομική δυσχέρεια ορισμένων ομάδων του πληθυσμού, μετακυλώντας το κόστος συμμετοχής στα προγράμματα ηλεκτρονικής επιτήρησης στο κράτος (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2015).

6.1.2 ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ

Ένα άλλο πρόβλημα που σχετίζεται με την ηλεκτρονική επιτήρηση σχετίζεται με το δυνητικό στιγματισμό του επιτηρούμενου λόγω της συσκευής επιτήρησης. Σύμφωνα με τον Bullow (2014), ο εξοπλισμός ηλεκτρονικής επιτήρησης *αποκτά πολιτισμική και κοινωνική υπόσταση γι' αυτόν που τη φέρει*. Η παρουσία αυτής της συσκευής μπορεί να οδηγήσει στην πρόκληση προβλημάτων για τον επιτηρούμενο, στην κηλίδωση της υπόληψης τους, ακόμα και στον κοινωνικό του αποκλεισμό (Nellis, 2009). Η εξάλειψη προκαταλήψεων και στερεοτύπων φαίνεται πως καθίσταται αδύνατη ακόμα και μετά την εισαγωγή της ηλεκτρονικής επιτήρησης.

6.1.3 Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Άλλο ένα επιχείρημα που προβάλλεται για την άρση του συγκεκριμένου μέτρου αποτελεί το φαινόμενο της διεύρυνσης του κοινωνικού ποινικού ελέγχου, ή όπως αποδίδεται στη ξένη βιβλιογραφία «*thenetwideningeffect*» (Bontaetal., 1999. Bottos, 2007. DeMichele&Payne, 2009a. Ministry of Justice of New Zealand, 1999. Payne&Gainey, 2000. Χάιδου, 2002). Ο όρος αυτός διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον κοινωνιολόγο StanlenCohen(1985) (όπως αναφέρεται στη Kantorowicz, 2013) και συνυφαίνεται με την ατελέσφορη έκβαση των νομοθετικών μεταρρυθμίσεων εκείνης της εποχής. Το εναρκτήριο λάκτισμα της αναδιάρθρωσης του δικανικού συστήματος δόθηκε από την απορρέουσα

ανάγκη για άμβλυνση του αριθμού των καταδικασθέντων και κατ' επέκταση αποφόρτισης του ποινικού συστήματος. Για την επίλυση του γόρδιου αυτού δεσμού θεσπίστηκαν νέες ποινές εναλλακτικές της φυλάκισης (παραδείγματος χάριν η κοινωφελής εργασία). Ωστόσο, η εισαγωγή αυτών των ποινών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, καθώς οδήγησε σε μεγαλύτερη «παραγωγή» σωφρονιστικού πληθυσμού (Kantorowicz, 2013).

Το φαινόμενο της διεύρυνσης του ποινικού ελέγχου εξακολουθεί να ταλανίζει τους επίσημους φορείς πρόληψης και καταστολής ακόμα και σήμερα (Black & Smith, 2003. DeMichele&Payne, 2009a. Kantorowicz, 2013. Padgettetal., 2006. Payne&Gainey, 2000), ενώ παράλληλα αποτελεί τροχοπέδη στην εγχάραξη μίας αποτελεσματικής σωφρονιστικής πολιτικής (DeMichele&Payne, 2009a. Kantorowicz, 2013). Ως εκ τούτου, οι ενάντιοι της ηλεκτρονικής επιτήρησης εκφέρουν την άποψη πως το συγκεκριμένο νομοθετικό μέτρο παρέχει γόνιμο έδαφος για την ενίσχυση του κοινωνικού ελέγχου με δύο τρόπους (Bottos, 2007. JHSA, 2006). Η υπαγωγή σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης μίας κατηγορίας δραστών που χαρακτηρίζονται ως μη ειδεχθείς και η επιβολή μίας αυστηρής ποινικής κύρωσης σ' αυτούς έναντι μίας ηπιότερης (Ardley, 2005. Ministry of Justice of New Zealand, 1999. OTA, 1988), συνιστά τη μιά όψη του νομίσματος του εν λόγω φαινομένου (front-end net- widening) (Bottos, 2007). Εν συμφωνία του συγκεκριμένου επιχειρήματος, συνάγεται το συμπέρασμα πως ο στόχος της ηλεκτρονικής επιτήρησης, που ανάγεται στην αποσυμφόρηση των φυλακών, αποτελεί μία χίμαιρα - *“a Martha’ sStewart effect”* κατά τους Burrell&Gable (2008)- και δεν λειτουργεί ως διάλυο εκτόνωσης του σωφρονιστικού συστήματος. Αντιθέτως, μεγαλύτερο ποσοστό παραβατών τίθενται υπό τον έλεγχο του δικανικού συστήματος, με αποτέλεσμα την αύξηση του ελέγχου του ποινικού συστήματος (Lilly, 2006). Η Χάϊδου (2002) επισημαίνοντας τον παρεμβατικό χαρακτήρα της

ηλεκτρονικής επιτήρησης υπό το πρίσμα των επαγόμενων συνεπειών, με κύρια αυτή της στέρησης της ελευθερίας, καταλήγει στο συμπέρασμα πως με την εισαγωγή της ηλεκτρονικής επιτήρησης συντηρείται ο έλεγχος του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, με την εξαίρεση ότι «ο μηχανισμός επιβολής διαφέρει» (σελ. 89)

Από την άλλη πλευρά, κατά τη διάρκεια έκτισης του μέτρου οι πιθανότητες καταγραφής τεχνικών παραβάσεων αυξάνονται και τελικά επιβάλλεται πιο αυστηρή ποινή, αυτή της φυλάκισης (JHSA, 2000. Ministry of Justice of New Zealand, 1999). Η συγκεκριμένη άποψη αποτελεί την άλλη όψη του ίδιου νομίσματος (back-end net-widening) (Tonry & Lynch, 1996). Ανεξάρτητα, όμως, από τον τρόπο ενίσχυσης του κοινωνικού ποινικού ελέγχου από την ηλεκτρονική επιτήρηση, οι απολήξεις τους οδηγούν στην ίδια θάλασσα, δηλαδή στη διαπίστωση πως το αποτέλεσμα της χρήσης της ηλεκτρονικής επιτήρησης αφίσταται του βασικού της σκοπού, δηλαδή της μείωσης του σωφρονιστικού πληθυσμού και τη μετατροπή της κοινότητας σε μία κοινωνία ελέγχου (Bottos, 2007. JHSA, 2000. Ministry of Justice of New Zealand, 1999. Χάιδου, 2002).

Βάσει των προηγούμενων, συμπεραίνεται η εξής αντίφαση. Η χρήση της ηλεκτρονικής επιτήρησης, όπως και των υπόλοιπων εναλλακτικών ποινών (Αναγνωστάκη, 2013. Αρχιμανδρίτου, 1994, 2000) στην πραγματικότητα υποκαθιστούν τις παραδοσιακές εναλλακτικές ποινές, όπως η ημιελεύθερη διαβίωση ή χρηματική ποινή (Black & Smith, 2003. Kantorowicz, 2013). Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα στην ουσία υποβοηθά την αύξηση των ατόμων που τελικά εμπλέκονται με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα πως η ηλεκτρονική επιτήρηση δεν μπορεί να θεωρηθεί πανάκεια του σωφρονιστικού ζητήματος. Βέβαια, έχει προταθεί πως το ζήτημα της διεύρυνσης του κοινωνικού ποινικού ελέγχου μπορεί να προληφθεί εάν η καταγνωθείσα

ποινή των ατόμων που τελικά υπόκεινται σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης ήταν η φυλάκιση.

6.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ

Υπό το πρίσμα της οικονομικής παραμέτρου, τα αποτελέσματα από την εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης είναι αντικρουόμενα. Η ηλεκτρονική επιτήρηση εισήχθη στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης με την προοπτική να αποτελέσει διέξοδο στις δαπάνες του κράτους λόγω του διογκωμένου αριθμού των κρατουμένων (Bonta, Wallace- Carpretta, & Rooney, 1999). Αν και παρατηρήθηκαν μειώσεις των εξόδων (Ardley, 2005), ωστόσο, η μείωση αυτή είναι εικονική σύμφωνα με τους επικριτές της. Στην πραγματικότητα, η άμβλυνση των δαπανών επισυμβαίνει επειδή τα έξοδα για την εφαρμογή του μηχανισμού ηλεκτρονικής επιτήρησης μετακυλούνται στους συμμετέχοντες του προγράμματος, απαλλάσσοντας το κράτος από κόστος λειτουργίας του προγράμματος (JHSA, 2000, 2006). Ακόμα, οι επικριτές της ηλεκτρονικής επιτήρησης ασπάζονται την άποψη πως ο μεγάλος όγκος πληροφοριών που προέρχεται από τους μηχανισμούς της ηλεκτρονικής επιτήρησης επιτάσσει την επάνδρωση ενός μεγάλου αριθμού υπαλλήλων για την επεξεργασία και την ανάλυση των πληροφοριών το οποίο συνεπάγεται οικονομική επιβάρυνση του κράτους (JHSA, 2006).

Άλλο ένα στοιχείο που φαίνεται να αντικρούει τον οικονομικό χαρακτήρα της ηλεκτρονικής επιτήρησης συνδέεται με τη διεύρυνση του κοινωνικού ποινικού ελέγχου, ως προϊόν της υποκατάστασης παραδοσιακών εναλλακτικών ποινών. Στη λογική αυτού του επιχειρήματος, η ηλεκτρονική επιτήρηση δεν αμβλύνει τις δαπάνες των σωφρονιστικών καταστημάτων εφόσον το σύνολο των ηλεκτρονικά επιτηρούμενων απαρτίζεται κυρίως από ομάδες παραβατών, που χαρακτηρίζονται ως μη επικίνδυνες και επομένως, δε θα αποτελούσαν επιπρόσθετο οικονομικό βάρος των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Επιπλέον,

ενδεχόμενες πρακτικές παραβίασης των μηχανισμών επιτήρησης οδηγούν σε φυλάκιση των επιτηρούμενων και κατ' επέκταση σε οικονομική επιβάρυνση του κράτους, γεγονός που καθιστά την ηλεκτρονική επιτήρηση οικονομικά ασύμφορη (Kantorowicz, 2013).

6.2.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ

Οι επικριτές της ηλεκτρονικής επιτήρησης διατείνονται πως η εισαγωγή της ηλεκτρονικής επιτήρησης έχει οδηγήσει στην διείσδυση των ιδιωτικών εταιρειών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης (Albrecht, 2005). Η τεχνολογία της ηλεκτρονικής επιτήρησης παρέχεται κατά κύριο λόγο από ιδιωτικές εταιρείες, το οποίο προκαλεί δυσπιστία αναφορικά με την τήρηση δεοντολογικών αρχών κατά τη λειτουργία του προγράμματος ηλεκτρονικής επιτήρησης (Bullow, 2014). Επιπλέον, η υποστηρίζεται πως η διεύρυνση του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης ενδεχομένως να υποβοηθήθηκε από την πίεση που άσκησαν οι εταιρείες αυτές με σκοπό την άνθιση τους (Lilly, 2006). Ωστόσο, πέραν της Αγγλίας, ο ρόλος των ιδιωτικών εταιρειών περιορίζεται στην απλή παροχή της τεχνολογίας (Albrecht, 2005).

6.3 Ο ΦΟΒΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Ο φόβος της ανασφάλειας των πολιτών διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην εγγάραξη μίας αποτελεσματικής αντιεγκληματικής πολιτικής. Η εξασφάλιση του αιτήματος των πολιτών για προστασία τους από τα άνομα άτομα αποτελεί μία από τις βασικές διαστάσεις του σκοπού μίας ποινής, ενώ έχει οδηγήσει στη υιοθέτηση αυστηρότερων πρακτικών ελέγχου (Ζαραφωνίτου, 2008). Σύμφωνα με τους ενάντιους του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης, η εφαρμογή αυτής της εναλλακτικής κύρωσης εκθέτει σε κίνδυνο τους έννομους πολίτες, αφού ένα πλήθος δραστών «μπορούν να κυκλοφορούν

ελεύθερους στους δρόμους» (σελ. 96) (Payne&Gainey, 2000). Ωστόσο, κατά την εξέταση αυτού του επιχειρήματος θα πρέπει να ληφθεί η κατηγορία των δραστών που υπόκειται σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης. Συνήθως, πρόκειται για δράστες που έχουν διαπράξει μικρής βαρύτητας αδικήματα (Black&Smith, 2003) και κατά συνέπεια δεν διακυβεύεται σε μεγάλο βαθμό η ασφάλεια των πολιτών.

Αποτελεί κοινή διαπίστωση πως τα Μ.Μ.Ε επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την άποψη των ατόμων αναφορικά με έννοιες, όπως η εγκληματικότητα, εγκληματίας κα. Αν και δεν έχουν διεξαχθεί πολλές εμπειρικές μελέτες, οι οποίες μελετούν τον τρόπο προβολής της ηλεκτρονικής επιτήρησης στα Μ. Μ. Ε, στις ελάχιστες, όμως, παρατηρείται πως τα Μ.Μ.Ε παρουσιάζουν με αρνητικό τρόπο την ηλεκτρονική επιτήρηση (Nellis, 2003). Συνεπώς, η άποψη των πολιτών για την ηλεκτρονική επιτήρηση και ο φόβος που προκαλείται λόγω των χαρακτηριστικών αυτής, ενδεχομένως να εντείνεται από τον τρόπο προβολής του θεσμού στα Μ. Μ. Ε. (Graham&MacIvor, 2015). Επιπλέον, θα μπορούσε να ειπωθεί πως η ασφάλεια των πολιτών είναι εκτεθειμένη από τη στιγμή που τελούνται εγκλήματα, χωρίς να επέλθει η τιμωρία των κύριων υπαιτίων. Η κατάσταση αυτή είναι γνωστή με τον όρο αφανής εγκληματικότητα (Σπινέλλη, 2005). Ωστόσο, η κατάσταση αυτή μπορεί να αντιστραφεί με την κατάλληλη πληροφόρηση των πολιτών για την ηλεκτρονική επιτήρηση (Gainey&Payne, 2003).

7. ΥΠΟΤΡΟΠΗ- ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ

7.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΤΡΟΠΗΣ

Το μήλον της Έριδος αναφορικά με την ηλεκτρονική επιτήρηση είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την αποτελεσματικότητας ως προς την ειδικοπροληπτική διάσταση της ποινής, δηλαδή κατά πόσο αποτρέπει το άτομο από την τέλεση νέων κακουργημάτων πράξεων. Ωστόσο, πριν την ανάλυση των ευρημάτων, αποτελεί επιτακτική ανάγκη να προσδιοριστεί ο τρόπος εκτίμησης της αποτελεσματικότητας της ς ποινής. Ο υπολογισμός της αποδοτικότητας των ποινής είναι συνάρτηση των ποσοστών υποτροπής των αποφυλακισθέντων και στη συγκεκριμένη περίπτωση των επιτηρούμενων (Jones&Connolly, 2001). Η εκτίμηση του φαινομένου του υποτροπιασμού εμπεριέχει πολλές δυσκολίες, η έλλειψη ενός αποδεκτού και ενιαίου τρόπου μέτρησης της, συνεπάγεται την εξαγωγή διαφορούμενων αποτελεσμάτων με συνέπεια να τίθενται υπό αμφισβήτηση οι εκτιμήσεις. Εύλογα, λοιπόν, γεννάται το ερώτημα για το είδος των μετρήσεων που αποτυπώνουν με αξιόπιστο τρόπο το φαινόμενο του υποτροπιασμού των αποφυλακισθέντων (Mears&Barnes, 2010).

Σύμφωνα με τον Beck (2001)(όπως αναφέρεται στο Jones&Connolly, 2001), το φαινόμενο της υποτροπής αποτελεί ένα σύμφυρμα εννοιών, οι οποίες σχετίζονται με τις πρακτικές που μετέρχονται οι εκάστοτε έρευνες για τον υπολογισμό της, τον καθορισμού του χρονικού διαστήματος στα πλαίσια του οποίου γίνεται αποδεκτή η διάπραξη νέας

αξιόποινης πράξης και τέλος, έννοιες συναφείς με το φαινόμενο της υποτροπής. Στη βάση των προηγούμενων, διαφαίνεται πως η εκτίμηση της υποτροπής συνίσταται σ' ένα δύσκολο εγχείρημα.

Οι μελέτες που έχουν διεξαχθεί και διερευνούν το φαινόμενο της υποτροπής των αποφυλακισθέντων και των επιτηρούμενων συχνά βασίζονται σε ορισμένα κριτήρια για την αξιολόγηση της υποτροπής. Τα κριτήρια αυτά έγκεινται σε εκ νέου σύλληψη του επιτηρούμενου ή του αποφυλακισθέντα για οποιαδήποτε μορφή αξιόποινης πράξης, σε εκ νέου καταδίκη, και τέλος σε επιστροφή του στη φυλακή λόγω τέλεσης νέας αξιόποινης πράξης. Ως αποδεκτό χρονικό διάστημα στα όρια του οποίου μπορεί να καταγραφεί νέα αξιόποινη πράξη ορίζεται τα τρία έτη (Υπουργείο Ποινικής Δικαιοσύνης, 2011) (όπως αναφέρεται στο Jones, 2014). Επιπλέον, διάφοροι παράγοντες, όπως το φύλο, η ηλικία, προηγούμενο ιστορικό εγκληματικών πράξεων, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος στη διαμόρφωση του φαινομένου της υποτροπής (Jones&Connolly, 2001). Τέλος, η επιτυχία της ηλεκτρονικής επιτήρησης κατά τους Payne&Gainey(2004) δεν θα πρέπει να περιορίζεται μόνο στον αποτρεπτικό χαρακτήρα της ηλεκτρονικής επιτήρησης. Οι ίδιοι προτείνουν πως κατά την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας μία ποινής θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μεταξύ άλλων η αποκατάσταση των σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ των παραβατών και της κοινότητας, η αποδοχή της ποινής από τους πολίτες, η ικανοποίηση του αιτήματος των πολιτών για επανένταξη των παραβατών, ο τρόπος που βιώνεται η ποινή και κυρίως, η ύπαρξη ανθρωπιστικών στοιχείων της ποινής (Payne&Gainey, 2004).

7.2 Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ

Τα ευρήματα αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της ηλεκτρονικής επιτήρησης, αλλά και την υπεροχή αυτής έναντι της ποινής φυλάκισης είναι αντικρουόμενα. Σύμφωνα με το Bonta και τους συνεργάτες του (2000), επιχειρείται η σύγκριση δύο ανόμοιων πτυχών της σωφρονιστικής πολιτικής, καθώς η κατηγορία παραβατών που είθισται να υπόκειται σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης απαρτίζεται από μη ειδεχθείς δράστες εν αντιθέσει με τη φυλακή, η οποία αποτελεί «χώρος υποδοχής» ενός ευρέος φάσματος εγκληματιών (Χαλκιά, 2007). Συνεπώς, η ερμηνεία των ευρημάτων θα πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή με σκοπό την αποφυγή παρερμηνείας αυτών (Bontaetal., 2000).

Η έρευνα του Padgett και των συνεργατών του (2006) αποτελεί μία σημαντική μελέτη στον τομέα της ηλεκτρονικής επιτήρησης. Η συγκεκριμένη έρευνα διεξήχθη στην Φλόριντα σ' ένα δείγμα 75.661 παραβατών, το οποίο συγκροτούταν από παραβάτες που είχαν υπαχθεί σε κατ' οίκον περιορισμό με ή χωρίς τη χρήση ηλεκτρονικής επιτήρησης. Στη συγκεκριμένη έρευνα καταδεικνύεται η αποτελεσματικότητα της ηλεκτρονικής επιτήρησης αναφορικά με την άμβλυνση της υποτροπής, καθώς η πιθανότητα υποτροπής ήταν μικρότερη για τα άτομα που είχαν υπαχθεί σε καθεστώς κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου. Επιπλέον, η ηλεκτρονική επιτήρηση ήταν αποτελεσματική για όλα τα είδη εγκλημάτων, ενώ οι ερευνητές δε διαπίστωσαν την ύπαρξη της διεύρυνσης του κοινωνικού ποινικού ελέγχου.

Μία άλλη μελέτη που αποδεικνύει την επίδραση της ηλεκτρονικής επιτήρησης αναφορικά με την μείωση της υποτροπής είναι η μελέτη των DiTella και Schargrodsky (2013). Οι ερευνητές διερεύνησαν την επίδραση της φυλακής και της ηλεκτρονικής επιτήρησης στο φαινόμενο της υποτροπής σ' ένα δείγμα ατόμων, εκ των οποίων η

πλειονότητα ήταν υπόδικοι, και συμπέραναν πως το ποσοστό υποτροπής για τους ηλεκτρονικά επιτηρούμενους ήταν μικρότερο από τα άτομα που είχαν φυλακιστεί. Ωστόσο, οι διάφορες προκαταλήψεις των δικαστικών αρχών της Αργεντινής ελλοχεύουν την αποτελεσματικότητα της ηλεκτρονικής επιτήρησης, καθώς μετά τον έλεγχο της θεωρητικού υπόβαθρου των δικαστών παρατηρήθηκε αύξηση της διαφοράς, με τα ποσοστά υποτροπής των ηλεκτρονικά επιτηρούμενων να μειώνονται κατά 50% (DiTella και Schargrodsky, 2013).

Επιπλέον, φαίνεται πως οι επιτηρούμενοι έχουν μικρότερα ποσοστά υποτροπής ακόμα και μετά το πέρας του προγράμματος. Σε μία follow-up μελέτη (6 μήνες) τα ποσοστά υποτροπής για τους ηλεκτρονικά επιτηρούμενους κυμαίνονταν στο 9,3% μικρότερο από αυτούς που δε πληρούσαν τα κριτήρια υπαγωγής σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης (40.5%) (Dogdsonetal., 2001). Τα χαμηλά ποσοστά υποτροπής μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας συνάδουν με ευρήματα μεταγενέστερων μελετών (Marklund & Holmberg, 2009).

Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει στην έρευνα των Killias, Gillieron, Kissling & Villettaz, (2010), οι οποίοι αντιπαρέβαλαν την αποτελεσματικότητα της ηλεκτρονική επιτήρησης με αυτήν της κοινωφελούς εργασίας. Διαπιστώθηκε πως μόνο το 21% των ηλεκτρονικά επιτηρούμενων τελικά υποτροπίασε σε διάστημα τριών ετών μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος σε σχέση με το 31% των ατόμων που συμμετείχαν σε προγράμματα κοινωφελούς εργασίας. Οι ερευνητές αιτιολόγησαν αυτή τη διαφορά στο γεγονός ότι η ηλεκτρονική επιτήρηση λειτουργεί ως άλλοθι για την απομάκρυνση των ατόμων από συνήθειες ή πρόσωπα, τα οποία ενδεχομένως να λειτουργούσαν ως εκλυτικός παράγοντας υποτροπής.

Μία άλλη συνισταμένη που σχετίζεται με την αποτελεσματικότητα της ηλεκτρονικής επιτήρησης ως προς την άμβλυνση της υποτροπής έγκειται στο χρονικό διάστημα επιτήρησης του παραβάτη. Μία μελέτη που επιβεβαιώνει την παραπάνω υπόθεση αποτελεί αυτή των Gainey, Payne&O' Toole (2000). Οι ερευνητές εξετάζοντας τη συσχέτιση μεταξύ της υποτροπής και του χρόνου παραμονής των παραβατών τόσο σε σωφρονιστικό κατάστημα όσο και σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης, συνήγαγαν το συμπέρασμα πως οι επιτηρούμενοι που υπάχθηκαν σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης ολοκλήρωσαν με επιτυχία είχαν λιγότερες πιθανότητες να υποτροπιάσουν συγκριτικά με τα άτομα που εξέτισαν την ποινή τους στη φυλακή. Είναι αναγκαίο να σημειωθεί πως η πλειονότητα των ηλεκτρονικά επιτηρούμενων είχαν εκτίσει ένα μέρος της ποινής τους στη φυλακή.

Ο εξοπλισμός που χρησιμοποιείται για την επιτήρηση των ηλεκτρονικά επιτηρούμενων αποτελεί μία σημαντική συνιστώσα της αποτελεσματικότητας της ηλεκτρονικής επιτήρησης (Palermo, 2015). Τα συστήματα γεωεντοπισμού τυγχάνουν ευρύτερης αποδοχής συγκριτικά με τα συστήματα ραδιοσυχνότητας, λόγω της παροχής περισσότερων δυνατοτήτων (Balesetal., 2010). Στην έρευνα των Pagdettetal. (2006) βρέθηκε πως η πιθανότητα υποτροπής ήταν μικρότερη για τους επιτηρούμενους με συστήματα GPSκατά 5, 5% συγκριτικά με εκείνους στους οποίους εφαρμόζονταν συστήματα ραδιοσυχνότητας (90, 2% πιο πιθανό να τελέσουν αξιόποινη πράξη οι ηλεκτρονικά επιτηρούμενοι με GPSέναντι 95, 7% για τους ηλεκτρονικά επιτηρούμενους με ραδιοσυχνότητα). Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνονται και από μεταγενέστερη μελέτη στην οποία παρατηρήθηκε βελτίωση κατά 6% στο φαινόμενο της υποτροπής λόγω της χρήσης συστημάτων γεωεντοπισμού (Balesetal., 2010).

Στον αντίποδα βρίσκονται ορισμένες έρευνες, τα ευρήματα των οποίων δεν επαληθεύουν την ειδικό-προληπτική πτυχή της ηλεκτρονικής επιτήρησης (Renzema&Mayo- Wilson,

2005). Συγκεκριμένα, σε μία ανασκόπηση των Renzema και Mayo-Wilson (2005), οι ερευνητές οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα πως η επίδραση της ηλεκτρονικής επιτήρησης στο φαινόμενο της υποτροπής ήταν μηδενική. Τα αποτελέσματα, όμως, αυτής της ανασκόπησης θα πρέπει να εξεταστούν με επιφύλαξη λόγω του μικρού αριθμού μελετών που τελικά συμπεριλήφθηκαν. Σε μία πρόσφατη μελέτη, αναιρείται η επίδραση της ηλεκτρονικής επιτήρησης μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος (Avdija and Lee, 2014). Μολονότι το πρόγραμμα είχε στεφθεί με επιτυχία για ένα μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων (38.2 % επιτυχής ολοκλήρωση και 61.8% ανεπιτυχής ολοκλήρωση), βρέθηκε πως τα άτομα που είχαν επιτύχει στο πρόγραμμα διέτρεχαν μεγαλύτερο κίνδυνο υποτροπής σε σύγκριση με τα άτομα που δεν είχαν ολοκληρώσει με επιτυχία το πρόγραμμα. Μάλιστα, οι ερευνητές επισήμαναν το σημαντικό ρόλο του εκπαιδευτικού επιπέδου και της ηλικίας στα χαμηλά ποσοστά υποτροπής (Avdija and Lee, 2014).

Αποτελεί κοινή παραδοχή της επιστημονικής κοινότητας πως ο συνδυασμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης και διαφόρων θεραπευτικών προγραμμάτων, όπως προγράμματα απεξάρτησης από τις εθιστικές ουσίες, αυξάνει την αποτελεσματικότητα της ηλεκτρονικής επιτήρησης (Bonta et al., 1999, 2000. Gable & Gable, 2005. Gibbs & King, 2003. Padgett et al., 2006. Renzema & Mayo-Wilson, 2005. Shoham et al., 2012, 2014a, 2014b).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα χώρας στην οποία τα προγράμματα της ηλεκτρονικής επιτήρησης συνοδεύονται από την υποχρεωτική συμμετοχή των επιτηρούμενων σε διάφορα θεραπευτικά και κοινοτικά προγράμματα αποτελεί το Ισραήλ (Shoham et al., 2012, 2014b).

Συγκεκριμένα σύμφωνα με το πρότυπο της ηλεκτρονικής επιτήρησης στο Ισραήλ, η ηλεκτρονική επιτήρηση εφαρμόζεται σε δράστες, που έχουν εκτίσει τα 2/3 της ποινής τους, ενώ το πρόγραμμα διαρκούσε ένα χρόνο (Shoham et al., 2014b). Σε μία έρευνα των Shoham et al. (2012) διαπιστώθηκε πως σ' ένα δείγμα 155 συμμετεχόντων μόνο το 10% των

επιτηρούμενων προέβη στην τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων. Οι ερευνητές απέδωσαν το χαμηλό ποσοστό υποτροπής στις αποκαταστατικές πτυχές της ηλεκτρονικής επιτήρησης, δηλαδή στην αποκατάσταση των οικογενειακών δεσμών, στην εύρεση εργασίας, αλλά και στην υποχρεωτική συμμετοχή και παρακολούθηση διάφορων θεραπευτικών προγραμμάτων (Shoham et al., 2012). Σε μία μεταγενέστερη μελέτη του Shoham και των συνεργατών του (2014b), τα ποσοστά υποτροπής των επιτηρούμενων εξακολουθούσαν να κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα (15%) ακόμα και μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος σε διάστημα 4 ετών εν αντιθέσει με την ομάδα ελέγχου (42%), ενώ οι πιθανότητες για εκ νέου σύλληψη ήταν τρεις φορές μεγαλύτερες για την ομάδα ελέγχου.

7.3 ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Ένα σημείο που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και σχετίζεται με την επιτυχία της ηλεκτρονικής επιτήρησης συνίσταται στον ρόλο της ηλεκτρονικής επιτήρησης στην τροποποίηση της συμπεριφοράς του επιτηρούμενου. Αποτελεί, λοιπόν, κοινό τόπο στην επιστημονική κοινότητα η διαπίστωση πως ο μηχανισμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης, και συγκεκριμένα το ηλεκτρονικό βραχιολάκι είναι ένα εργαλείο, ένα τεχνολογικό επίτευγμα της σημερινής εποχής (DeMichele, 2014. Lilly, 2006). Συνεπώς, η υιοθέτηση θετικά προσανατολισμών κοινωνικών συμπεριφορών και άρα, η παρεμπόδιση του ατόμου από τη διάπραξη νέων αξιόποινων πράξεων καθίσταται αδύνατη με μεμονωμένη εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης. Σύμφωνα με τους DeMichele και Payne (2009b), η απόκτηση ενός νέου ρεπερτορίου θετικών συμπεριφορών και γενικότερα, η αλλαγή στη συμπεριφορά του ατόμου μπορεί να επέλθει μετά από την εφαρμογή μίας ολιστικής προσέγγισης, εναρμονιζόμενης με τις ανάγκες του επιτηρούμενου, της οποίας τμήμα αποτελεί η ηλεκτρονική επιτήρηση. Εξάλλου, η διεθνής βιβλιογραφία δείχνει πως η θετική έκβαση της

ηλεκτρονικής επιτήρησης αναφορικά με την άμβλυνση του φαινομένου του υποτροπιασμού απορρέει σε μεγάλο βαθμό από το γεγονός ότι αποκαθίστανται οι δεσμοί με τον υπόλοιπο κοινωνικό δεσμό (Shohametal., 2012, 2014a, 2014b). Για άλλη μια φορά καταδεικνύεται η σημασία της οικογένειας στη αποτροπή από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων.

Τα ευρήματα αναφορικά με την υπόθεση πως η ηλεκτρονική επιτήρηση προλαμβάνει την διάπραξη νέων εγκληματικών πράξεων θα πρέπει να ερμηνευτούν με περίσκεψη. Παρά τα ευόιωνα αποτελέσματα για σημαντική επίδραση της ηλεκτρονικής επιτήρησης στην άμβλυνση των ποσοστών υποτροπής, καθίσταται αναγκαίο η αναφορά στον πληθυσμό που εξετάζεται, καθώς και σε ποιο στάδιο της δικαστικής διαδικασίας εφαρμόζεται, αλλά και το είδος της τεχνολογίας που χρησιμοποιείται για την επιτήρηση των ατόμων. Επιπλέον, ορισμένες εμπειρικές μελέτες υστερούν σε μεθοδολογικό σχεδιασμό(είτε μικρό δείγμα είτε απουσία ομάδας ελέγχου)(Avdija & Lee , 2014. Bonta et al., 1999. Gaineyetal., 2000. Shohametal., 2012, 2014a, 2014b).

8. Η ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Ο μηχανισμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης ψηφίστηκε με το νόμο 4205/2013 (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2013β), εγκρίθηκε ποσό άνω του ενός εκατομμυρίου ευρώ για την υλοποίηση του πιλοτικού προγράμματος σχετικά με την ηλεκτρονική επιτήρηση κρατουμένων (υποδίκων και καταδίκων), ενώ τέθηκε σε εφαρμογή το Μάιο του 2015 (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2015). Σύμφωνα με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2015) η κατηγορία παραβατών που μπορεί να υπαχθεί σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης έγκειται σε υπόδικους, κατάδικους. Ειδικότερα, η πιλοτική εφαρμογή αφορά 250 άτομα, εκ των οποίων 50 είναι κατάδικοι (με ποινές 5 έως 20 ετών κάθειρξη) που κρατούνται στη Β. Ελλάδα, 50 ανήλικοι κρατούμενοι των φυλακών Αυλώνα με κατοικία στην Αττική, 100 υπόδικοι με κατοικία στην Αττική και σε 50 υπόδικους (που απειλούνται με κάθειρξη 5-20 ετών) ή καταδικασμένους (σε παρόμοια ποινή) που νοσηλεύονται στο νοσοκομείο κρατουμένων, με κατοικία στην Αττική (ToΠοντίκι, Μάρτιος 2015).

Ο βασικός στόχος της εισαγωγής της στην ελληνική νομοθεσία ήταν η αποσυμφόρηση των φυλακών, καθώς οι άθλιες συνθήκες κράτησης έχουν οδηγήσει στην επιβολή μίας σειράς κυρώσεων εις βάρος της ελληνικής χώρας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (Galanou, 2011) (όπως αναφέρεται στο Cheliotis, 2012). Συνεπώς, μ' αυτόν τον τρόπο επιχειρείται

τόσο η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης όσο και η επανένταξη του αποφυλακισθέντα στην κοινότητα.

Εύλογα, όμως, γεννάται το ερώτημα εάν «μπορεί να δουλέψει, να πετύχει» η ηλεκτρονική επιτήρηση στην Ελλάδα. Η απάντηση στο κρίσιμο ερώτημα αυτό δεν είναι εύκολη ούτε μπορεί να δοθεί με απόλυτη ακρίβεια. Η υιοθέτηση μιας απόλυτης απάντησης στη συγκεκριμένη ερώτηση είτε αρνητική είτε θετική εμπεριέχει ένα βαθμό σφάλματος, καθώς παραβλέπεικάθε φορά σημαντικές παραμέτρους της ηλεκτρονικής επιτήρησης. Επιπλέον, κατά την εξέταση της αποτελεσματικότητας ενός ιδιαίτερου ζητήματος, όπως η ηλεκτρονική επιτήρηση, επιβάλλεται η επισήμανση των παραγόντων εκείνων που φαίνεται ότι κατέχουν εξέχουσα θέση στη διαμόρφωση της σωφρονιστικής πολιτικής και συνδέονται με το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο της εκάστοτε χώρας..

Ο θεσμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης μπορεί να θεωρηθεί επιτυχής εάν η επιβολή του οδηγήσει σε μείωση των ελληνικών φυλακών. Ωστόσο, αυτό είναι αμιγώς εφικτό λόγω του γεγονότος πως η πλειονότητα των κρατουμένων είναι αλλοδαποί, αλλά και υπόδικοι (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2015). Συνεπώς, η ηλεκτρονική επιτήρηση δε μπορεί να θεωρηθεί ως θεραπεινίδα του σωφρονιστικού προβλήματος, δηλαδή αυτό της υπερπλήρωσης των ελληνικών φυλακών, το οποίο σημαίνει πως είναι αναγκαία η υιοθέτηση και άλλων πρακτικών για την αντιμετώπιση του υπερσυνωστισμού των φυλακών, πέραν της ηλεκτρονικής επιτήρησης, οι οποίες θα επικεντρώνονται στο πρόβλημα των αλλοδαπών κρατουμένων και των υπόδικων (Κουράκης, 2006).

Η αποτελεσματικότητα, όμως, της ηλεκτρονικής επιτήρησης στο ελληνικό κράτος δικαίου είναι συνάρτηση της συχνότητας με την οποία επιβάλλεται από τα ελληνικά δικαστήρια. Στην έρευνα των DiTella και Schargrodsky (2013) στην Αργεντινή

διαπιστώθηκε πως ορισμένες πεποιθήσεις των δικαστών και η περιορισμένη συχνότητα με την οποία επέβαλλαν το θεσμό της ηλεκτρονικής επιτήρησης, υποδαύλιζαν την αποτελεσματικότητα της ηλεκτρονικής επιτήρησης. Ομοίως, και στην ελληνική πραγματικότητα παρατηρείται φειδωλή εφαρμογή ορισμένων ενδιάμεσων ποινικών κυρώσεων, όπως αυτής της υφ' όρον απόλυσης (Λαμπρόπουλος & Αναστασόπουλος, 2008) ή της κοινωφελούς εργασίας, καθιστώντας τις ποινικές αυτές κυρώσεις ανενεργές (Αναγνωστάκη, 2013. Σπινέλλη, 2001). Η περιορισμένη, όμως, χρήση των ενδιάμεσων μέτρων αντιπροσωπεύει τη γενικότερη τάση αυστηροποίησης των ποινικών πολιτικών που διακρίνει την ελληνική πραγματικότητα (Ζαραφωνίτου, 2008, 2010). Η τάση αυτή απορρέει από την αδήριτη ανάγκη των έννομων πολιτών για περισσότερη ασφάλεια, ενώ έχει οδηγήσει στην αύξηση της συχνότητας επιβολής της στερητικής της ελευθερίας ποινής, στην επιμήκυνση της διάρκειας εγκλεισμού, τα οποία με τη σειρά τους έχουν οδηγήσει σε μεγαλύτερη παραγωγή σφροονιστικού πληθυσμού (Αναγνωστάκη, 2013). Συνεπώς, ενδεχόμενη φειδωλή χρήση του συγκεκριμένου θεσμού σε συνδυασμό με σκλήρυνση της αντιεγκληματικής πολιτικής ενέχει κίνδυνο για την αποτελεσματικότητα της ηλεκτρονικής επιτήρησης αναφορικά με την αποσυμφόρηση των ελληνικών φυλακών.

Η επιτυχής εφαρμογή του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης στην Ελλάδα, είναι απαραίτητο να συνοδεύεται από τη συμμετοχή των παραβατών σε διάφορα θεραπευτικά προγράμματα. Αποτελεί κοινή διαπίστωση πως ένα μεγάλο ποσοστό κρατουμένων είτε είναι χρήστες ουσιών είτε καταφεύγουν στις ουσίες κατά τη διάρκεια της φυλάκισης τους. Συνεπώς, το πρόβλημα της εξάρτησης από ουσίες θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την εφαρμογή του θεσμού. Εξάλλου, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, η παρακολούθηση θεραπευτικών προγραμμάτων ενέχει σημασία για την μείωση των υποτροπών (Bontaetal.,

2000. Gable & Gable, 2005. Gibbs & King, 2003. Padgett et al., 2006. Renzema & Mayo-Wilson, 2005. Shohametal., 2012, 2014a, 2014b).

Η ηλεκτρονική επιτήρηση αποβλέπει στην αποκατάσταση των σχέσεων του παραβάτη τόσο με την οικογένεια του όσο και με την ευρύτερη κοινότητα. Κατά συνέπεια, ο παραβάτης έχει τη δυνατότητα της διατήρησης των δεσμών με τον κοινωνικό ιστό, της διατήρησης της εργασίας του και της ανάπτυξης της προσωπικότητάς του. Δυστυχώς, όμως οι απόψεις και οι προκαταλήψεις των πολιτών για την έννοια του «εγκληματία» δεν εξαλείφονται με την εισαγωγή της ηλεκτρονικής επιτήρησης, η ανεργία που ταλανίζει την ελληνική κοινωνία και η έλλειψη υποστήριξης τόσο από το κράτος όσο και από άλλους επίσημους φορείς φαλκιδεύουν την ειδικοπροληπτική πτυχή της ηλεκτρονικής επιτήρησης.

Τέλος, ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα το οποίο χρήζει προσοχής συνίσταται στο γεγονός πως η πλειονότητα των κρατουμένων είναι άποροι (Δασκαλάκης και συν., 2005). Με δεδομένο πως ο παραβάτης επιβαρύνεται οικονομικά (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2015), αυτό σημαίνει πως η πλειονότητα των παραβατών αποκλείονται από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, αφού δεν διαθέτουν τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους, εντείνοντας μ' αυτόν τον τρόπο την κοινωνική ανισότητα, μια κατάσταση η οποία παρατηρήθηκε και στην αλλοδαπή (Black&Smith, 2003). Επιπροσθέτως, μολονότι νομοθέτης έχει προνοήσει για τους οικονομικά ασθενέστερους παραβάτες μετακυλώντας τα έξοδα της λειτουργίας του θεσμού στο ελληνικό κράτος, αυτό όμως δε συνεπάγεται αυτόματη εξάλειψη του οικονομικού προβλήματος που χαρακτηρίζει τους παραβάτες. Οι δυσάρεστες οικονομικές συνθήκες, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κρατουμένων (χαμηλό μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο, εξάρτηση από ουσίες) (Ανδρίτσου και συν., 1988), αλλά και οι παράγοντες που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο λειτουργούν επιβαρυντικά ως προς το ζήτημα

της εύρεσης εργασίας (Τσιώτση, 2014. Χάιδου, 2002) και ενδεχομένως να ωθήσουν τον παραβάτη στην τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων ή παραβίαση των κανονισμών του θεσμού. Γι' αυτό το λόγο, το ελληνικό κράτος θα πρέπει να μεριμνήσει για τις ανάγκες των επιτηρούμενων και γενικότερα για τους αποφυλακισθέντες με σκοπό την μείωση των υποτροπών, γεγονός που αποτελεί και το έρεισμα μίας καλής αντιεγκληματικής πολιτικής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία ασχολήθηκε με το θέμα της ηλεκτρονικής επιτήρησης. Αρχικά προσδιορίστηκαν οι αρχές πάνω στις οποίες βασίζεται μία ποινή. Αναλυτικότερα, μία ποινή στηρίζεται στις αρχές της ανταπόδοσης (retribution), αποτροπής (deterrence), περιορισμού (incapacitation), επανένταξης του δράστη (rehabilitation) και/ ή επανόρθωσης (restoration). Ο όρος ανταπόδοση αντιστοιχεί στον εκδικητικό χαρακτήρα της ποινής. Δηλαδή η επιβολή μίας ποινής αποβλέπει στην τιμωρία του δράστη επειδή υπέπεσε σε σφάλμα και δεν συμμορφώθηκε με τους κανόνες που διέπουν την κοινότητα. Από την άλλη πλευρά, άλλος ένας σκοπός της επιβολής μίας ποινής είναι η αποτροπή (deterrence), τόσο ειδική που σχετίζεται με το συγκεκριμένο παραβάτη, όσο και γενική που σχετίζεται με τον παραδειγματισμό της ευρύτερης κοινότητας και στην αποτροπή των εν δυνάμει νέων παραβατών. Επιπροσθέτως, η επιβολή μιας ποινής αποβλέπει στην αναμόρφωση (rehabilitation) των προσωπικών χαρακτηριστικών και των συνηθειών του εγκληματία. Βασικός στόχος της επιβολής μίας ποινής είναι και ο περιορισμός (incapacitation) του εγκληματία σε μέρος που καθίσταται ανέφικτη η τέλεση νέων κακουργηματικών πράξεων εναντίον της κοινωνίας. Ακόμη, μέσω της επιβολής μίας ποινής επιδιώκεται η συμφιλίωση μεταξύ του δράστη και του θύματος. Τέλος, η αρχή της «δίκαιης ανταπόδοσης» αποτελεί σύνθεση του προληπτικού και ανταποδοτικού χαρακτήρα της ποινής.

Στη συνέχεια της εργασίας έγινε μία προσπάθεια ορισμού των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι φυλακές και δη οι ελληνικές. η φυλακή ως ένα ολοπαγές ίδρυμα, κατά τον Goffman, αποστερεί από τα άτομα βασικά έννομα αγαθά και δικαιώματα. Η στέρηση της ελευθερίας, της αυτονομίας, αγαθών και υπηρεσιών, η σεξουαλική στέρηση και τέλος, η στέρηση της ασφάλειας, καθιστούν το περιβάλλον της φυλακής ως ένα ιδιαίτερα αγχογόνο χώρο, γεγονός που οδηγεί στην υιοθέτηση δυσλειτουργικών συμπεριφορών και σκέψεων. Οι εκλυόμενες από το επισφαλές περιβάλλον της φυλακής δυσχεραίνουν την προσαρμογή του κρατούμενου στη φυλακή. Ο «ιδρυματισμός» ή ιδρυματοποίηση αποτελούν από τις πιο εμφανείς συνέπειες που επιφέρει ο εγκάθειρκτος βίος. Το άτομο μετατρέπεται σε άβουλο ον, το δικαίωμα της προσωπικής επιλογής «εξανεμίζεται» ή τουλάχιστον δεν υφίσταται σε μεγάλο βαθμό. Επιπρόσθετα, χαρακτηριστικό της ιδρυματοποίησης συνιστά η ταύτιση του ατόμου από το ίδρυμα και η εξάρτηση του από αυτό. Αντίβαρο στη προβληματική κατάσταση της φυλακής αποτελεί η χρήση ουσιών. Βέβαια, τα υψηλά επίπεδα αυτοκτονιών, άγχους, και κατάθλιψης αποτελούν ενδείξεις της δυσκολίας του ατόμου να εξοικειωθούν στα καινούρια δεδομένα.

Η ψυχική υγεία, όμως, των κρατουμένων επιδεινώνεται και από το ίδιο το περιβάλλον της φυλακής. Χρόνιες παθήσεις, υψηλά ποσοστά ψυχιατρικών διαταραχών, άθλιες συνθήκες κράτησης και κυρίως, ο υπερσυνωστισμός των φυλακών αποτελούν τροχοπέδη στον εγκλιματισμό του ατόμου με το περιβάλλον της φυλακής.

Τα προβλήματα της φυλακής, όμως, υποδαυλίζουν την ομαλή επανένταξη του ατόμου στην κοινωνία και την τέλεση νέων εγκλημάτων. Σ' αυτό, βέβαια, συμβάλλει και ο επαγόμενος στιγματισμός της ευπαθούς αυτής κοινωνικής ομάδας από την κοινωνία. Επιπλέον, ο κίνδυνος υποτροπής, δηλαδή, διάπραξης καινούριων εγκλημάτων, είναι απόρροια και της εμβάθυνσης του ατόμου στην «τεχνογνωσία του εγκλιμαστέιν». Η φυλακή

αποτελεί μία νέα κοινωνία, η οποία διακρίνεται από αξίες, πεποιθήσεις και η επιβίωση του ατόμου στην καινούρια αυτή κοινωνία είναι απόρροια της υιοθέτησης ενός νέου άτυπου κώδικα συμπεριφοράς. Τα άτομα αναλαμβάνουν καινούριους κοινωνικούς ρόλους, επιδεικνύουν σεβασμό προς υψηλότερους ιεραρχικά κρατούμενους, υιοθετούν μία ιδιότυπη γλώσσα, αντικείμενο διάκρισης από άλλους κρατούμενους κα.

Η προβληματική, λοιπόν, κατάσταση της φυλακής, αφενός καθιστά δυσχερές τη προσαρμογή του εγκλείστου στη φυλακή, αφετέρου ελλοχεύει την επάνοδο του. Ως λύση σ' αυτόν το γόρδιο δεσμό αποτελούν οι εναλλακτικές ποινές. Γενικά, ως εναλλακτικές ποινές ορίζονται εκείνες οι ποινές που εντοπίζονται στο μέσο ενός συνεχούς μεταξύ της δικαστικής επιτήρησης και της φυλάκισης. Η εισαγωγή τους στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης κατατείνει στην αντικατάσταση της επιβολής ποινής φυλάκισης. Γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχουν πολλά είδη εναλλακτικών ποινών, τα οποία εφαρμόζονται ανάλογα με τη βαρύτητα του εγκλήματος. Αν και τα αποτελέσματα των ερευνών δεν υποδεικνύουν την υπεροχή των εναλλακτικών τρόπων έκτισης ποινής, αυτό δεν υποδηλώνει την εγκατάλειψη της ιδέας επιβολής τέτοιων μεθόδων. Αντιθέτως, δεδομένου των αρνητικών συνεπειών που προκαλούνται στη συμπεριφορά του παραβάτη λόγω του εγκλεισμού του στα σωφρονιστικά καταστήματα, η επιβολή εναλλακτικών ποινών στοχεύει στο να διατηρήσει ο δράστης συνεκτικούς δεσμούς τόσο με την οικογένεια του όσο και με την ευρύτερη κοινότητα, με ταυτόχρονη διασφάλιση της ασφάλειας και της εύρυθμης λειτουργίας της κοινότητας.

Ωστόσο, σκοπός αυτής της μελέτης ήταν η διεξοδική ανάλυση της ηλεκτρονικής επιτήρησης. Η εισαγωγή της ηλεκτρονικής επιτήρησης στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ουσιαστικά αντανάκλα την ανάγκη για αξιοποίηση της τεχνολογίας με θετικό τρόπο. Ο θεσμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης αποσκοπεί στη βελτίωση των συνθηκών κράτησης, οι

οποίες είναι άθλιες λόγω της διόγκωσης του σωφρονιστικού πληθυσμού. Η εισαγωγή της ηλεκτρονικής επιτήρησης αποβλέπει στην αποσυμφόρηση του δυσεπίλυτου προβλήματος, αυτό της υπερπλήρωσης των φυλακών με παράλληλη εξοικονόμηση χρημάτων. Επιπλέον, μ' αυτόν τον τρόπο, ο δράστης έχει τη δυνατότητα διατήρησης των ρυθμών της ζωής του, αλλά και των δεσμών του με το ευρύτερο κοινωνικό ιστό, αποβάλλοντας την επιθυμία για τέλεση νέας αξιόποινης πράξης.

Αποτελεί κοινή διαπίστωση πως η ηλεκτρονική επιτήρηση είναι μία ευπροσάρμοστη ποινή, καθώς ένα ευρύ πλήθος παραβατών μπορούν να υπαχθούν σε καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης, η εφαρμογή της μπορεί να γίνει σε διαφορετικά χρονικά σημεία της διαδικαστικής διαδικασίας. Τέλος, ο εξοπλισμός που χρησιμοποιείται σ' αυτόν τον θεσμό επιτρέπει και διαφορετικό βαθμό επιτήρησης του παραβάτη.

Αν και υποστηρίζεται πως η ηλεκτρονική επιτήρηση συνεπάγεται μία σειρά από πλεονεκτήματα, όπως αποσυμφόρηση φυλακών, εξοικονόμηση χρημάτων ή διατήρηση δεσμών με την οικογένεια, μία διαπίστωση που επιβεβαιώνεται και από την ευνοϊκή στάση των παραβατών, αυτό δε σημαίνει πως δεν υπάρχουν προβλήματα με τη χρήση της.

Τα επιχειρήματα που προβάλλονται υπέρ της άρσης της ηλεκτρονικής επιτήρησης αφορούν τη διεύρυνση του κοινωνικού ποινικού ελέγχου, καθώς μεγαλύτερος αριθμός ατόμων φαίνεται πως εμπλέκονται με το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Επίσης, φαίνεται πως ο θεσμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης εντείνει την κοινωνική ανισότητα, καθώς ορισμένα άτομα δεν έχουν τη δυνατότητα υπαγωγής στο πρόγραμμα.

Αναφορικά με την μείωση της υποτροπής φαίνεται πως τα αποτελέσματα είναι αντιφατικά. Ωστόσο, είναι αποδεκτό πως ο συνδυασμός ηλεκτρονικής επιτήρησης και συμμετοχής σε θεραπευτικά προγράμματα μπορεί να αποφέρει καλύτερα αποτελέσματα από τη μεμονωμένη εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης.

Το τελικό, όμως, ερώτημα είναι μπορεί η ηλεκτρονική επιτήρηση να αποτελέσει
θεραπείδα του σωφρονιστικού συστήματος, μεταξύ των άλλων και του ελληνικού, Η
απάντηση σ' αυτό ερώτημα δεν είναι ξεκάθαρη και δεν μπορεί να δοθεί με ακρίβεια.
Γίνεται αντιληπτό πως η χρήση του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης δεν μπορεί να
επιλύσει τα προβλήματα των σωφρονιστικών καταστημάτων. Απαιτείται συνεργασία όλων
των εμπλεκόμενων φορέων για την επίλυση των προβλημάτων αυτών και αναγνώριση των
παραγόντων που υπεισέρχονται στη δημιουργία αυτών των καταστάσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Albrecht, H.-J. (2005). Electronic monitoring in Europe: A summary and assessment of recent developments in the legal framework and implementation of electronic monitoring. Retrieved from: <https://www.mpicc.de/shared/data/pdf/albrecht.pdf>
- Αλοσκόφης, Ο. (2013). Το κοινωνικό προφίλ των κρατουμένων και οι ανάγκες τους μετά την αποφυλάκιση. Εισήγηση στο εργαστήριο εργασίας του Ν. Π. Ι. Δ. «Επάνοδος – Κέντρο επανένταξης αποφυλακιστέων». Ανακτήθηκε στις Ιουνίου 26, 2015, από: <http://epanodos.org.gr/>
- Αλεξιάδη, Σ. (1997). *Σωφρονιστική*. Θεσσαλονίκη: Σάκουλας.
- Αναγνωστάκη, Μ. (2013). Εναλλακτικά μέτρα και ποινές στην ελληνική έννομη τάξη υπό συγκριτικό πρίσμα. Ανακτήθηκε 7 Απριλίου 2015, από <http://www.academia.edu/>
- Ανδρίτσου, Α., Δασκαλάκη, Κ., Κάτσου- Γιάννη, Κ., Παπαδοπούλου, Π. Α., Σινόπουλος, Π. Α., Τσαμπαρλή, Δ., & Φρονίμου, Ε. (1988). Ο θεσμός της φυλακής στην Ελλάδα: Προκαταρκτική έκθεση της ερευνητικής ομάδας εγκληματολογίας του Ε. Κ. Κ. Ε. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 68Α, 237-402. Ανακτήθηκε από: <http://www.grsr.gr/index.php/ekke/issue/>
- Arditti, J., Lambert-Shute, J., & Joest, K. (2003). Saturday morning at the jail: Implications of incarceration for families and children*. *Family Relations*, 52(3), 195-204. Doi: 10.1111/j.1741-3729.2003.00195.x

- Ardley, J. (2005). The theory, development and application of electronic monitoring in Britain. *International Journal of Criminology*. Ανακτήθηκε στις 13 Ιανουαρίου, 2015 από: www.internetjournalofcriminology.com
- Αρχιμανδρίτου, Μ. (1994). *Ειδικά ζητήματα έκτισης ποινών*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Αρχιμανδρίτου, Μ. (2000). *Η ανοικτή έκτιση της ποινής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Αρχιμανδρίτου, Μ. (2012). *Η φυλάκιση ως τρόπος κράτησης και ως μορφή έκτισης της ποινής*. Αθήνα- Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Avdija, A. S., & Lee, J. (2014). Does electronic monitoring home detention program work? Evaluating program suitability based on offenders' post- program recidivism status. *Justice Policy Journal*, 1(11). Available from: www.cjcb.org/jpj
- Bales, W., Mann, K., Blomberg, T., Gaes, G., Barrick, K., Dhungana, K., & McManus, B. (2010). *A quantitative and qualitative assessment of electronic monitoring*. Report Submitted to the Office of Justice Program, National Institute of Justice, Tallahassee, FL: Florida State University. Retrieved from: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/230530.pdf>
- Βαρβατάκος, Ν. (2012). Η καθιέρωση του θεσμού των Οικογενειακών Επισκέψεων στην ελληνική σωφρονιστική νομοθεσία. *The art of Crime*, 22. Ανακτήθηκε από: <http://www.theartofcrime.gr/>
- Bell, J., Zimmerman, F. J., Cawthon, M. L., Huebner, C. E., Ward, D. H., & Schroeder, C. A. (2004). Jail incarceration and birth outcomes. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 81(4), 630-644. Doi: 10.1093/jurban/jth146

- Birmingham, L. (2003). The mental health of prisoners. *Advances in Psychiatric Treatment*, 9(3), 191-199. Doi: 10.1192/apt.9.3.191
- Black, M., & Smith, R. (2003). *Electronic monitoring in the criminal justice system. Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, 254, 1-6. Retrieved from:
<http://aic.gov.au/publications/current%20series/tandi/241-260/tandi254.html>
- Bonta, J., Wallace-Capretta, S. & Rooney, J. (1999). *Electronic monitoring in Canada*. Ottawa: Solicitor-General of Canada.
- Bonta, J., Wallace-Capretta, S., & Rooney, J. (2000). Can electronic monitoring make a difference? An evaluation of three Canadian programs. *Crime & Delinquency*, 46(1), 61-75. Doi: 10.1177/0011128700046001004
- Bottos, S. (2007). *An overview of electronic monitoring in Corrections: The issues and implications*. Canada: Correctional Service Canada. Retrieved from: <http://www.csc-scc.gc.ca/research/r182-eng.shtml>
- Βούρδας, Α., & Γιαννοπούλου, Ι. (2010). Παραβατικότητα ανηλίκων: Ικανότητα για καταλογοισμό, επικινδυνότητα. Στο Ι. Γιαννοπούλου, Α. Δουζένης, & Λ. Λύκουρας (Επιμ), *Ψυχιατροδικαστική παιδιών και εφήβων* (σελ. 231-243). Αθήνα: Πασχλίδης.
- Bülow, W. (2014). Electronic monitoring of offenders: An ethical review. *Science & Engineering Ethics*, 20(2), 505-518. doi:10.1007/s11948-013-9462-3
- Burrell, W., & Gable, R. (2008). From B. F. Skinner to Spiderman to Martha Stewart: The Past, Present and Future of Electronic Monitoring of Offenders. *Journal of Offender Rehabilitation*, 46(3-4), 101-118..doi: 10.1080/10509670802143342

- Celinska, K., & Siegel, J. (2010). Mothers in trouble: Coping with actual or pending separation from children due to incarceration. *The Prison Journal*, 90(4), 447-474. Doi: 10.1177/0032885510382218
- Cheliotis, L. (2012). Suffering at the hands of the state: Conditions of imprisonment and prisoner health in contemporary Greece. *European Journal of Criminology*, 9(1), 3-22. Doi: 10.1177/1477370811421643
- Γιάνναρης, Π. Κ. (2008). Το κρατικό «καθήκον διερεύνησης» περιπτώσεων θανάτου κρατουμένων. *The art of Crime*, 7. Ανακτήθηκε από: <http://www.theartofcrime.gr/>
- Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. (2014). Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 4 to 16 April 2013. CPT/Inf (2006) 41. Strasbourg: Council of Europe. Ανακτήθηκε Φεβρουάριος, 2015 από: <http://www.cpt.coe.int/documents/grc/2014-26-inf-eng.pdf>
- Cope, N. (2003). 'It's no time or high time': Young offenders' experiences of time and drug use in prison. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 42(2), 158-175. Doi: 10.1111/1468-2311.t01-1-00273
- Council on Crime and Justice. (2006). *Children of incarcerated parents*. Minnesota: Author. Retrieved from: <http://www.crimeandjustice.org/researchReports/CCJ%20CIP%20FINAL%20REPORT%20updated%201.30.08.pdf>

- Crawley, E., & Sparks, R. (2006). Is there life after imprisonment?: How elderly men talk about imprisonment and release. *Criminology and Criminal Justice*, 6(1), 63-82. Doi: 10.1177/1748895806060667
- Crewe, B. (2005). Prisoner society in the era of hard drugs. *Punishment & Society*, 7(4), 457-481. Doi: 10.1177/1462474505057122
- Crewe, B. (2006). Prison drug dealing and the ethnographic lens. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 45(4), 347-368. Doi: 10.1111/j.1468-2311.2006.00428.x
- Δανδουλάκη, Μ., Κωστέρη, Β., & Μηλάκη, Β. (2008). *Η ψυχολογία των κρατουμένων: Η περίπτωση των φυλακών Νέας Αλικαρνασσού* (Ανέκδοτη πτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από Ψηφιακό Τεκμήριο ΤΕΙ Κρήτης: <http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/seyp/ker/2008/DandoulakiMaria,KosteriValentina,MilakiVirginia/attached-document/Dandoulaki2008.pdf>
- Daniel, A. E. (2006). Preventing suicide in prison: A collaborative responsibility of administrative, custodial, and clinical staff. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 34(2), 165–175. Ανακτήθηκε από: <http://www.jaapl.org/>
- Daniel, A. E. (2007). Care of the mentally ill in prisons: Challenges and solutions. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 35(4), 406–410. Ανακτήθηκε από: <http://www.jaapl.org/>
- Δασκαλάκη Κ., Παπαδοπούλου Π., Τσαμπαρλή Δ., Φρονίμου Ε. (1996). Φυλακισμένοι – πρώην φυλακισμένοι και Κοινωνικός Αποκλεισμός. Στο Δ. Καραντινός, Λ. Μαράτου, & Ε. Φρονίμου (Επιμ.), *Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια*

θέματα 5 και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής, Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (σελ. 367- 408)(1^{ος} τομ.). Ανακτήθηκε από: <http://www.ekke.gr/>

DeMichele, M., & Payne, B. K. (2009a). *Offender supervision with electronic technology* (2nd ed.). Lexington, KY: American Probation and Parole Association

Development Services Group. (2014). *Home confinement and electronic monitoring: Literature review*. Washington, DC.: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Retrieved from: http://www.ojjdp.gov/mpg/litreviews/Home_Confinement_EM.pdf

Di Tella, R., & Schargrodsky, E. (2013). Criminal recidivism after prison and electronic monitoring. *Journal of Political Economy*, 121(1), 28-73. Doi: 10.1086/669786

De Viggiani, N. (2006). Surviving Prison: Exploring prison social life as a determinant of health. *International Journal Of Prisoner Health*, 2(2), 71-89. Doi: 10.1080/17449200600935653

De Viggiani, N. (2007). Unhealthy prisons: exploring structural determinants of prison health. *Sociology of Health & Illness*, 29 (1), 115 - 135. Doi: 10.1111/j.1467-9566.2007.00474.x

Dodgson, K., Goodwin, P., Howard, P., Llewellyn-Thomas, S., Mortimer, E., Russell, N., & Weiner, M. (2001). *Electronic Monitoring of Released Prisoners: an evaluation of the Home detention curfew scheme*. Home Office Research Study 222. London: Home Office. Retrieved from: [http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Elektorinio%20monitoringo%20studija%20atlikta%20Ankglijoje%20\(2\)%20\(eng\).pdf](http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Elektorinio%20monitoringo%20studija%20atlikta%20Ankglijoje%20(2)%20(eng).pdf)

Fazel, S., & Baillargeon, J. (2011). The health of prisoners. *The Lancet*, 377(9769), 956-965. Doi: 10.1016/s0140-6736(10)61053-7

Fazel, S., & Danesh, J. (2002). Serious mental disorder in 23 000 prisoners: a systematic review of 62 surveys. *The Lancet*, 359(9306), 545-550. Doi: 10.1016/s0140-6736(02)07740-1

Ferrajoli, L. (2014). Two hundred and fifty years since the publication of on Crimes and Punishments: The currency of Cesare Beccaria's thought. *Punishment & Society*, 16(5), 501–519. doi: 10.1177/1462474514551524

Fogel, C. I. (1993). Pregnant inmates: Risk factors and pregnancy outcomes. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*, 22(1), 33–39. Doi: 10.1111/j.1552-6909.1993.tb01780.x

Fotiadou, M., Livaditis, M., Manou, I., Kaniotou, E., & Xenitidis, K. (2006). Prevalence of mental disorders and deliberate self-harm in Greek male prisoners. *International Journal of Law and Psychiatry*, 29(1), 68-73. doi:10.1016/j.ijlp.2004.06.009

Ζαραφωνίτου, Χ. Μ. (2008). Κοινωνικές αντιλήψεις για την ποινική δικαιοσύνη και την τιμωρητικότητα. Ποινικές Επιστήμες, Θεωρία και Πράξη, Προσφορά Τιμής στην Άννα Ψαρούδα- Μπενάκη, Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2008, σ.σ.1215-1230

Ζαραφωνίτου, Χ. Μ. (2010). Τιμωρητικότητα: Ανεσφάλεια και κοσμοθεωρία. *The art of Crime*, 13. Ανακτήθηκε από: <http://www.theartofcrime.gr/>

Ζαραφωνίτου, Χ. Μ. (2011). Από την ανταποδοτική στην αποκαταστατική δικαιοσύνη: Τιμωρητικότητα ή άμβλυνση των συγκρούσεων;. Ανακτήθηκε 3 Νοεμβρίου 2014, από <http://criminology.panteion.gr/attachments/article/>

- Gable, R. K., & Gable, R. S. (2005). Electronic monitoring: Positive intervention strategies. *Federal Probation, 69*(1), 21-25.
- Gainey, R. R., & Payne, B. K. (2000). Understanding the experience of house arrest with electronic monitoring: An analysis of quantitative and qualitative data. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 44*(1), 84-96. Doi: 10.1177/0306624x00441008
- Gainey, R., & Payne, B. (2003). Changing attitudes toward house arrest with electronic monitoring: The Impact of a single presentation?. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 47*(2), 196-209. Doi: 10.1177/0306624x03251294
- Gainey, R., Payne, B., & O'Toole, M. (2000). The relationships between time in jail, time on electronic monitoring, and recidivism: An event history analysis of a jail-based program. *Justice Quarterly, 17*(4), 733-752. Doi: 10.1080/07418820000094741
- Gibbs, A., & King, D. (2003). Home detention with electronic monitoring:: The New Zealand Experience. *Criminology and Criminal Justice, 3*(2), 199-211. Doi: 10.1177/1466802503003002004
- Graham, H., & McIvor, G. (2015). *Scottish and international review of the uses of Electronic Monitoring* (pp. 1-37). University of Stirling: Authors. Retrieved from <http://www.sccjr.ac.uk/wp-content/uploads/2015/08/Scottish-and-International-Review-of-the-Uses-of-Electronic-Monitoring-Graham-and-McIvor-2015.pdf>
- Hairston, J. C. F. (2003). Prisoners and families: Parenting issues during incarceration. Retrieved 5 January 2015, from: <http://www.urban.org/>

- Haney, C. (2002). The psychological impact of incarceration: Implications for post-prison adjustment. Ανακτήθηκε στις Ιουνίου 26, 2015 από:
http://www.urban.org/research/publication/psychological-impact-incarceration/view/full_report
- Houchon, G. (2000). Η εμφάνιση των ανελαστικών ποινών στο Βέλγιο και η ποινολογική θεωρία. Στο Η. Δασκαλάκη, Π. Δ. Παπαδοπούλου, Δ. Τσαμπαρλή, Ι. Τσίγκανου, & Ε. Φρονίμου (Επιμ.), *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα: Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλία Δασκαλάκη* (σελ. 263-277). Αθήνα: ΕθνικόΚέντροΚοινωνικώνΕρευνών.
- Houck, K., & Loper, A. (2002). The relationship of parenting stress to adjustment among mothers in prison. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72(4), 548-558. Doi: 10.1037//0002-9432.72.4.548
- Hucklesby, A. (2008). Vehicles of desistance?: The impact of electronically monitored curfew orders. *Criminology And Criminal Justice*, 8(1), 51-71. Doi: 10.1177/1748895807085869
- Human Rights Watch. (2015). Callous and cruel: Use of force against inmates with mental disabilities in U.S jails and prisons. Ανακτήθηκε στις Ιουλίου 1, 2015, από:
<https://www.hrw.org/>
- Hunkeler, U. (2015). New generation of EM technology: Soon Too Many Sensors?. *Journal of Offender Monitoring*, 26 (2), 6-9. Retrieved from:
http://www.civicresearchinstitute.com/online/article_abstract.php?pid=13&iid=1103&aid=7237

- John Howard Society of Alberta. (2000). *Electronic monitoring*. Retrieved February 15, 2015, from <http://www.johnhoward.ab.ca/PUB/A3.htm>
- John Howard Society of Alberta. (2006). *Electronic (radio frequency) and GPS monitored community based supervision programs*. Retrieved from: <http://www.johnhoward.ab.ca/pub/pdf/monitorupdate.pdf>
- Jones, C. (2014). Does alternative sentencing reduce recidivism? A preliminary analysis. *Xavier Journal of Politics*, 5 (1), 18-31. Retrieved from: http://www.xavier.edu/xjop/documents/XJOP_Vol_V_2014_Jones.pdf
- Jones, G., & Connelly, M. (2001). Prison vs. alternative sanctions: Trying to compare recidivism rates. Ανακτήθηκε Απρίλιος 2, 2015, από <http://sentencing.nj.gov/downloads/pdf/articles/alternative1.pdf>
- Junger-Tas, J. (1996). Alternative sactions: Myth and reality. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 2(1), 44–66. Ανακτήθηκε από <http://download-v2.springer.com/static/pdf/>
- Keene, J. (1997). Drug misuse in prison: Views from inside: A qualitative study of prison staff and inmates. *Howard Journal*, 36(1), 28-41. Doi: 10.1111/1468-2311.00037
- Killias, M., Gillieron, G., Kissling, I., & Villettaz, P. (2010). Community service versus electronic monitoring--What works better?: Results of a randomized trial. *British Journal of Criminology*, 50(6), 1155-1170. Doi: 10.1093/bjc/azq050
- Kilgore, J. (2012). Progress or more of the same? Electronic monitoring and parole in the age of mass incarceration. *Critical Criminology*, 21(1), 123-139. Doi: 10.1007/s10612-012-9165-0

- King, D., & Gibbs, A. (2003). Is home detention in New Zealand disadvantaging women and children?. *Probation Journal*, 50(2), 115-126. Doi: 10.1177/0264550503502003
- Knight, M., & Plugge, E. (2005). The outcomes of pregnancy among imprisoned women: a systematic review. *BJOG: An International Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 112(11), 1467-1474. Doi: 10.1111/j.1471-0528.2005.00749.x
- Κουλιεράκης, Γ. (2006). Ψυχολογικές επιπτώσεις του εγκλεισμού. Ανακτήθηκε 9 Απριλίου 2015, από <http://www.breakoutproject.odl.org/author/gkoulier>
- Koulierakis, G. (2006). Drug use and related precautions prior to imprisonment, inside prison and intentions after release among Greek inmates. *AddictionResearchandTheory*, 14 (3), 217 - 233.
- Κουράκης, Ν. (2005α). Προβλήματα υποτροπής νεαρών κρατουμένων*. Πορίσματα επαναληπτικής (follow-up) έρευνας του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών. Ανακτήθηκε από Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών (Πανεπιστήμιο Αθηνών): <http://old.law.uoa.gr/crime-research/>
- Κουράκης, Ν. (2006). Το έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα. Ανακτήθηκε στις Ιανουαρίου 3 2015, από: www.courakis.gr
- Κουράκης, Ν. (2009). *Η ποινική καταστολή: Μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*. (5^η έκδοση). Αθήνα- Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Λαμπρόπουλος, Ι., & Αναστασόπουλος, Δ. (2008). Ο θεσμός της υφ' όρον απόλυσης στην Ελλάδα. Ανακτήθηκε στις Απρίλιος, 13 2015 από: <http://www.ethemis.gr>

- Lekka, N. P., Argyriou, A. A., Beratis, S. (2006). Suicidal ideation in prisoners: Risk factors and relevance to suicidal behaviour. A prospective case-control study. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256(2), 87-92. Doi: 10.1007/s00406-005-0606-6
- Lilly, J. (2006). Issues beyond empirical electronic monitoring reports. *Criminology & Public Policy* 5(1), 93-101. doi: 10.1111/j.1745-9133.2006.00105.x
- Lindquist, C., & Lindquist, C. (1997). Gender differences in distress: mental health consequences of environmental stress among jail inmates. *Behavioral Sciences & the Law*, 15(4), 503-523. doi: 10.1002/(sici)1099-0798(199723/09)15:4<503::aid-bsl281>3.0.co;2-h
- Marklund, F., & Holmberg, S. (2009). Effects of early release from prison using electronic tagging in Sweden. *Journal of Experimental Criminology*, 5(1), 41-61. Doi: 10.1007/s11292-008-9064-2
- Martin, J. S., Hanrahan K., & Bowers, J. H. (2009). Offenders' perceptions of house arrest and electronic monitoring. *Journal of Offender Rehabilitation*, 48(6), 547-570. Doi: 10.1080/10509670903081359
- Martin, S. L., Kim, H., Kupper, L., Meyer, R., & Hays, M. (1997). Is incarceration during pregnancy associated with infant birthweight?. *American Journal of Public Health*, 87(9), 1526-1531. Doi: 10.2105/ajph.87.9.1526
- Martin, S. L., Rieger, R. H., Kupper, L. L., Meyer, R. E., & Qaqish, B. F. (1997). The effect of incarceration during pregnancy on birth outcomes. *Public Health Reports*, 112(4), 340–346. Retrieved from: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9258299>

- Mears, D. P., & Barnes, J. (2010). Toward a systematic foundation for identifying evidence-based criminal justice sanctions and their relative effectiveness. *Journal of Criminal Justice*, 38(4), 702-710. doi:10.1016/j.jcrimjus.2010.04.044
- Μητροσύλη, Μ., & Φρονίμου, Ε. (2008). *Οικογενειακή, κοινωνική και επαγγελματική επανένταξη ειδικών ομάδων πληθυσμού: Η περίπτωση των γυναικών κρατουμένων*. Ανακτήθηκε από: <http://www.ekke.gr>
- Μηλιώνη, Φ. (2008). Συναντήσεις εγκληματικότητας και φύλου. Στο Β. Δενδρινού & Ε. Σηφάκη (Επιμ.), *Φεμινιστικές παρεμβάσεις στις σύγχρονες επιστήμες: Μωσαϊκό παραδειγμάτων* (σελ. 20-39). Ανακτήθηκε από: <http://thefyliscentre.uoa.gr>
- Miethe, T. D., & Lu, H. (2005). *Punishment: A comparative historical perspective*. Ανακτήθηκε 4 Απριλίου από <https://marisluste.files.wordpress.com/2010/11/soda-filozofijas-3.pdf>
- Ministry of Justice of New Zealand. (1997). The evaluation of the home detention pilot programme. Retrieved January 7, 2015 from: <http://www.justice.govt.nz/>
- Μπουγάδη, Σ. (2010). Οι σύγχρονες τάσεις του εγκλεισμού : Από το αναμορφωτικό ιδεώδες της δεκαετίας του '70 στη σημερινή κατάσταση. *Ποινική Δικονομία & Εγκληματολογία*, 1, 28-40. Ανακτήθηκε από: <https://www.academia.edu>
- Μυρσιάδη, Ε. (2014). *Ζητήματα ψυχικής υγείας και ο ρόλος του ψυχολόγου: Στρατηγική θέασης οπτικών ερεθισμάτων* (Ανέκδοτη πτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από Ιδρυματικό Καταθετήριο του Πανεπιστημίου Κρήτης: <http://elocus.lib.uoc.gr/hierarchy/collection/020/040/010>

National Audit Office. (2006). *The electronic monitoring of adult offenders*. London U.K.

The Stationery Office. Retrieved from:

[http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Anglijos%20auditoriu%20elektroninio%20monitoringo%20vertinimas%20\(eng\).pdf](http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Anglijos%20auditoriu%20elektroninio%20monitoringo%20vertinimas%20(eng).pdf)

Nellis, M. (2003). News media, popular culture and the electronic monitoring of offenders in England and Wales. *Howard J*, 42(1), 01-31. Doi: 10.1111/1468-2311.00263

Nellis, M. (2015). Standards and ethics in electronic monitoring Handbook for professionals responsible for the establishment and the use of Electronic Monitoring. Glasgow:

Council of Europe. Retrieved from:

http://www.coe.int/t/dgi/criminallawcoop/Presentation/Documents/Handbook%20Standards%20-%20Ethics%20in%20electronic%20monitoring_ENG.pdf

Office of Technology Assessment. (1988). Criminal justice, new technologies, and the constitution. Washington, DC: U.S. Government Printing Office. Retrieved from:

<http://ota.fas.org/reports/8809.pdf>

Παλαιολόγου, Γ. (11 Ιανουάριου, 2014). Αλλάζουν διεθνώς οι νόμοι για τα ναρκωτικά.

Καθημερινή. Ανακτήθηκε από: <http://www.kathimerini.gr>

Πανούσης, Γ. (2004). Κρατούμενοι - άνθρωποι και δικαιώματα κρατουμένων -ανθρώπων.

Στο Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου σε συνεργασία με το Υπουργείο

Δικαιοσύνης του Αζερμπαϊτζαν. Νομικό Καθεστώς των Κρατουμένων: Οργάνωση και

λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος στην Ελλάδα (σελ. 7 - 16). Δεκέμβριος

2004.

- Παπαθεοδώρου, Θ. Π. (2009). *Επιτηρούμενη Δημοκρατία: Η ηλεκτρονική παρακολούθηση των πολιτών στην κοινωνία της διακινδύνευσης*. Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Payne, B., DeMichele, M., & Button, D. (2008). Understanding the electronic monitoring of sex offenders. *Corrections Compendium*, 33(1), 1-5. Retrieved from: <http://64.211.220.245/eweb/docs/APPA/pubs/UEMSO.pdf>
- Payne, B., & Gainey, R. (2004). The electronic Monitoring of offenders released from jail or prison: Safety, control, and comparisons to the incarceration experience. *The Prison Journal*, 84(4), 413-435. Doi: 10.1177/0032885504269345
- Payne, B., & Gainey, R. (1999). Attitudes toward electronic monitoring among monitored offenders and criminal justice students. *Journal of Offender Rehabilitation*, 29(3-4), 195-208. Doi: 10.1300/j076v29n03_12
- Payne, B. K., & Gainey, R. R. (2000). Electronic monitoring: Philosophical, systemic, and political problems. *Journal of Offender Rehabilitation*, 31, 93-112.
- Pinese, C., Furegato, A., & Santos, J. (2010). Demographic and clinical predictors of depressive symptoms among incarcerated women. *Annals of General Psychiatry*, 9(1), 34-40. Doi: 10.1186/1744-859x-9-34
- Pratt, D., Appleby, L., Piper, M., Webb, R., & Shaw, J. (2010). Suicide in recently released prisoners: A case-control study. *Psychological Medicine*, 40(5), 827-835. Doi: 10.1017/S003329170999104
- Πρωτοβουλία για τα Δικαιώματα των Κρατουμένων. (Νοέμβριος, 2014). *Ανθρωπιστική κρίση στις ελληνικές φυλακές*. Ανακτήθηκε από το: http://www.tokeli.gr/2014/11/blog-post_21.html#more

Renzema, M., & Mayo-Wilson, E. (2005). Can electronic monitoring reduce crime for moderate to high-risk offenders?. *Journal of Experimental Criminology*, *1*(2), 215-237.

Doi: 10.1007/s11292-005-1615-1

Πηγούτσου, Ε. (2005). *Συμβουλευτική Κρατουμένων*. Ανακτήθηκε από:

<http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/746/132.pdf>

Rubin, J. (2005). Total institutions. In G. Ritzer (Ed.), *Encyclopedia of social theory* (pp. 844-846). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications. doi: [10.4135/9781412952552.n313](https://doi.org/10.4135/9781412952552.n313)

Sakelliadis, E., Goutas, N., Vlachodimitropoulos, D., Logiopoulou, A., Panousi, P., Delicha, E., & Spiliopoulou, C. (2013a). The social profile of victims of suicide in major Greek correctional facilities. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, *20*(6), 711-714. doi: 10.1016/j.jflm.2013.03.025

Sakelliadis, E., Vlachodimitropoulos, D., Goutas, N., Panousi, P., Logiopoulou, A., Delicha, E., & Spiliopoulou, C. (2013b). Forensic investigation of suicide cases in major Greek correctional facilities. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, *20*(8), 953-958. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jflm.2013.08.009>

Senior, J., Hayes, A., Pratt, D., Thomas, S., Fahy, T., & Leese, M., Bowen, A., Taylor, G., Lever-Green, G., Graham, T., Pearson, A., Ahmed, M., & Shaw, J. J. (2007). The identification and management of suicide risk in local prisons. *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, *18*(3), 368-380. Doi: 10.1080/14789940701470218

Schroeder, C., & Bell, J. (2005). Doula birth support for incarcerated pregnant women. *Public Health Nursing*, *22*(1), 53-58. Doi: 10.1111/j.0737-1209.2005.22108.x

- Shoham, E., Efodi, R., & Yehosha-Stern, S. (2014a). "Feeling almost like everyone else" – Israel's electronic monitoring program: Perceptions and attitudes among released prisoners and their supervisors. *International Law Research*, 3(1), 159-176. Doi: 10.5539/ilr.v3n1p159
- Shoham, E., Yehosha-Stern, S., & Efodi, R. (2012). Sociolegal characteristics and parole infractions among Israeli released prisoners during electronic monitoring. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 57(7), 864-887. Doi: 10.1177/0306624x12439864
- Shoham, E., Yehosha-Stern, S., & Efodi, R. (2014b). Recidivism among licensed-released prisoners who participated in the EM program in Israel. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59(9), 913-929. Doi: 10.1177/0306624x14521773
- Σπινέλλη, Κ. Δ. (2000). Η εναλλακτική ποινή της κοινωφελούς εργασίας στην Ελλάδα: Ένας θεσμός ανενεργός;. Στο Η. Δασκαλάκη, Π. Δ. Παπαδοπούλου, Δ. Τσαμπαρλή, Ι. Τσίγκανου, & Ε. Φρονίμου (Επιμ.), *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα: Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλία Δασκαλάκη* (σελ.278-304). Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Σπινέλλη, Κ. Δ. (2005). *Εγκληματολογία: Σύγχρονες τάσεις και παλαιότερες κατευθύνσεις* (2^η εκδ.). Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλα.
- Stohr, M., & Walsh, A. (2011). *Corrections: The essentials*. Los Angeles: SAGE.
- Στεφάνου, Η. (2006). Εναλλακτικά ή ενδιάμεσα είδη ποινών. Ανακτήθηκε Απριλίου 3, 2015, από <http://www.kscp.com.cy/documents/Enallaktika.pdf>

- Στρούθος, Μ., & Πανταζή- Μελίστα, Ε. (2010). Εναλλακτικές μορφές απονομής δικαιοσύνης για την αντιμετώπιση ανήλικου παραβάτη. Στο Ι. Γιαννοπούλου, Α. Δουζένης, & Λ. Λύκουρας (Επιμ.), *Ψυχιατροδικαστική παιδιών και εφήβων* (σελ. 256-267). Αθήνα: Πασχαλίδης.
- Συνήγορος του Πολίτη. (2010). Έκθεση επίσκεψης – αυτοψίας Συνηγόρου του Πολίτη στο ειδικό κατάστημα κράτησης νέων Αυλώνα. Ανακτήθηκε από:
<http://www.synigoros.gr/resources/aytoyia-ekkn-aylwna---aprilios2010.pdf>
- Tonry, M., & Lynch, M. (1996). Intermediate Sanctions. *Crime and Justice*, 20, 99-144.
Doi: 10.1086/449242
- Τουργέλης, Π. (2013). Ο κατ' οίκον περιορισμός και η ηλεκτρονική επιτήρηση. Ανακτήθηκε Φεβρουάριος 3, 2015 από: <http://curia.gr>
- Travis J., Cincotta, E. M., & Solomon, A. L. (2003). Families left behind: The hidden costs of incarceration and reentry. Washington, DC: Urban Inst. Policy Brief. Retrieved from:
<http://www.urban.org/research/publication/families-left-behind>
- Τσιώτση, Χ. (3 Μαρτίου 2014). Η είσοδος των νεαρών αποφυλακισμένων στην αγορά εργασίας. *News*. Ανακτήθηκε από: <http://www.news.gr/oikonomia/agora-ergasias/article/132525/h-eisodos-ton-nearon-apofylakismenon-sthn-agora.html>
- Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. (17 Απριλίου 2003). *Εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας γενικών καταστημάτων κράτησης τύπου Α & Β (Φ.Ε.Κ.Β' 463/17-04-2003)*. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, 2, 6397-6420. Ανακτήθηκε από:
<http://www.eukkpatras.gr/Eggrafa/Esoterikos%20kanonismos.pdf>

Υπουργείο Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. (2013α). Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, 1(74), 461-992. Ανακτήθηκε από:

<http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=ΥΤΥbJcYuEkI%3D&tabid=132>

Υπουργείο Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. (2013β). Νόμος υπ' αριθ. 4205/ Ηλεκτρονική επιτήρηση υπόδικων, κατάδικων και κρατούμενων σε άδεια και άλλες διατάξεις. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, 242(1), 437-4220. Ανακτήθηκε από <http://www.ministryofjustice>.

Υπουργείο Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. (2015). Γενικός στατιστικός πίνακας κρατούμενων - ποινών κατά την 1η Ιανουαρίου εκάστου έτους (2003-2015). Ανακτήθηκε από: <http://www.ministryofjustice.gr>

Valentine, D. C., Albers, N. A., & Huebner, B. (2006). *Alternative sentencing & strategies for successful prisoner reentry*. Retrieved from: <https://mospace.umsystem.edu/xmlui/bitstream/handle/10355/2597/AlternativeSentencingStrategiesSuccessful.pdf?sequence=1>

Vanhaelemeesch, D., Vander-Beken, T., & Vandeveldde, S. (2014). Punishment at home: Offenders' experiences with electronic monitoring. *European Journal of Criminology*, 11(3), 273-287. doi: 10.1177/1477370813493846

Walmsley, R. (2013). World prison population list (10th edition). Ανακτήθηκε από: http://www.apcca.org/uploads/10th_Edition_2013.pdf

World Health Organization, & International Association for Suicide Prevention. (2007).

Preventing suicide in jails and prisons. Available from:

http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/resource_jails_prisons.pdf

Χαΐδου, Α. (2002). *Το σωφρονιστικό σύστημα: Ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*. Αθήνα:

Νομική.

Χαλκιά, Α. (2007). *Χτίσιμο νέων φυλακών*; *Theartofcrime*, 6. Ανακτήθηκε από:

<http://www.theartofcrime.gr/index.php?pgtp=1&aid=1194886339>

Zlotnick, C., Clarke, J., Friedmann, P., Roberts, M., Sacks, S., & Melnick, G. (2008).

Gender differences in comorbid disorders among offenders in prison substance abuse

treatment programs. *Behavioral Sciences and the Law*, 26(4), 403-412. Doi:

10.1002/bsl.831